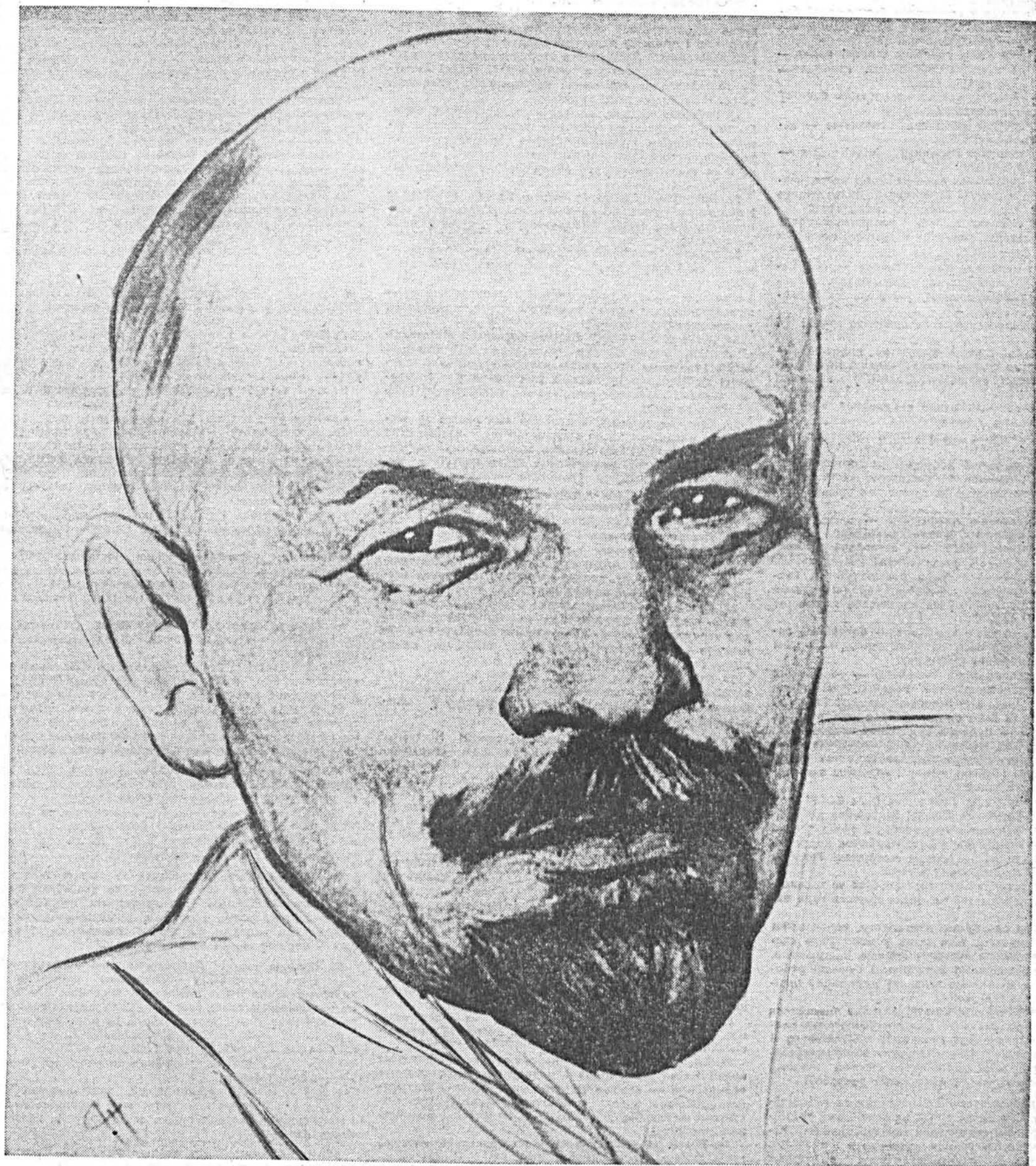

Літаратура і Мастацтва

№ 16 (2855)
22 красавіка 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Зямля гудзе. Зямля пярэе урачыста,
Як песню песень гучны гімн жыццю.
Не дасць спачыну поступ той вячысты,
Не дасць дарогі памяць забыццю.

Бо ён жыве жывы ў душы народа,
Не волат з казкі, а звычайны, свой,

Суздром зямны, надзелены ад роду
Арліным вокам, яснай галавой.

І праз напевы — спевы веснавыя,
На міг спыніўшы неўтаймоўны час,
Мы чуем крокі Леніна жывыя,
Мы чуем родны голас Ільіча.

Апесь ЗВОНАК.

З А К Л І К І Щ К К Ш С С д а І М а я 1 9 7 7 г о д а

1. Няхай живе 1 Мая — Дзень міжнароднай салідарнасці працоўных у барацьбе супраць імперыялізму, за мір, дэмакратыю і сацыялізм!

2. Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

3. Няхай живе марксізм-ленінізм — вечна жывое рэвалюцыйнае інтэрнацыянальнае вучэнне, сцяг барацьбы працоўных усіх краін супраць імперыялізму, за перамогу сацыялізму і камунізму!

4. Працоўныя Саветаў Саюза! Змагайцеся за ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС, велічнай праграмы дзесятай пяцігодкі! Наперад, да новых поспехаў у камуністычным будаўніцтве!

5. Працоўныя Саветаў Саюза! Шырэй разгортвайце сацыялістычнае саборніцтва за дастойную сустрэчу 60-годдзя Вялікага Кастрычніка!

Азнамянем юбілей нашай магутнай сацыялістычнай дзяржавы новымі дасягненнямі ў працы, развіцці эканомікі, навукі і культуры!

6. Камуністы! Будзьце ў авангардзе ўсенароднай барацьбы за выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС, актыўнымі арганізатарамі і выхавальцамі мас!

7. Няхай славіцца ў вяках гераічны савецкі народ — будаўнік першага на зямлі камуністычнага грамадства, стойкі барацьбіт за мір ва ўсім свеце!

8. Няхай живе гераічны рабочы клас Краіны Саветаў — вядучая сіла ў будаўніцтве камунізму!

9. Няхай живе слаўнае калгаснае сялянства — актыўны будаўнік камунізму!

10. Няхай живе савецкая народная інтэлігенцыя — актыўны будаўнік камунізму!

11. Няхай живе непарушыны саюз рабочага класа, калгаснага сялянства і народнай інтэлігенцыі! Няхай мацнее ідэяна-палітычнае адзінства савецкага грамадства!

12. Няхай живе брацкая дружба і адзінства народаў СССР — вялікая заваёва сацыялізму, трыумф ленінскай нацыянальнай палітыкі КПСС.

13. Няхай живе ленінская Камуністычная партыя Саветаў Саюза — партыя навуковага камунізму, выпрабаваны авангард рабочага класа, усяго савецкага народа!

Няхай живе вялікае непарушнае адзінства партыі і народа!

14. Няхай жывуць Саветы дэпутатаў працоўных — самыя прадстаўнічыя органы народаўладдзя! Няхай шырэйша ўдзел рабочых, сялян, інтэлігенцыі ў кіраванні дзяржавай!

15. Няхай живе сацыялістычная дэмакратыя, якая забяспечвае сацыяльнае справядлівасць, сапраўднае народаўладдзе, гарманічнае спалучэнне інтарэсаў грамадства, калектыву і асобы!

16. Савецкія прафсаюзы! Усямерна разгортвайце сацыялістычнае саборніцтва за дастойную сустрэчу 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, за павышэнне эфектыўнасці і якасці работы!

Няхай жывуць савецкія прафсаюзы — школа кіравання, школа гаспадарання, школа камунізму!

17. Юнакі і дзяўчаты! Настойліва авалодвайце марксісцка-ленінскім вучэннем, дасягненнямі навукі, тэхнікі і культуры! Памінайце слаўныя рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі савецкага народа! Будзьце ў першых радах барацьбітоў за паспяховае выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС!

18. Няхай живе Ленінскі камсамол — надзейны памочнік і баявы рэзерв Камуністычнай партыі, перадавы втрад маладых будаўнікоў камунізму!

19. Няхай жывуць савецкія жанчыны — палыманыя патрыёткі нашай сацыялістычнай Радзімы, актыўныя ўдзельніцы працоўнага і грамадскага жыцця! Гонар і слава жанчыне-маці, якая аддае цяпло свайго сэрца выхаванню дзяцей — будучых будаўнікоў камунізму!

20. Савецкія воіны! Нястомна ўдасканальвайце сваю баявую і палітычную падрыхтоўку, авалодвайце сучаснай зброяй і новай тэхнікай, пільна і надзейна ахоўвайце мірную працу савецкага народа!

Няхай жывуць гераічныя Узброеныя Сілы СССР!

21. Працоўныя Саветаў Саюза! Настойліва дабівайцеся павышэння прадукцыйнасці працы, эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы ў імя далейшага росту сацыялістычнай эканомікі — асновы магутнасці Радзімы і няўхільнага ўздыму дабрабыту народа!

Вышэй сцяг сацыялістычнага саборніцтва за паспяховае выкананне і перавыкананне плана другога года пяцігодкі!

22. Гонар і слава працоўным калектывам, перадавікам і наватарам вытворчасці, якія ідуць у авангардзе саборніцтва за дастойную сустрэчу юбілею Кастрычніка, за павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы, змагаюцца за выкананне заданняў двух гадоў пяцігодкі да 7 лістапада 1977 года!

23. Працоўныя Саветаў Саюза! Актыўна змагайцеся за выкананне і перавыкананне народнагаспадарчых планаў! Усямерна ўмацоўвайце планавую, тэхналагічную і працоўную дысцыпліну! Па-гаспадарску выкарыстоўвайце рэзервы вытворчасці, дабівайцеся строгай эканоміі матэрыяльных, працоўных і фінансавых рэсурсаў!

24. Работнікі прамысловасці! Змагайцеся за ажыццяўленне рашэнняў XXV з'езда КПСС па далейшаму развіцці і ўмацаванні індустрыяльнай магутнасці нашай Радзімы! Дабівайцеся паскарэння тэхнічнага прагрэсу, хуткага асваення і лепшага выкарыстання вытворчых магутнасцей!

Шырэй дарогу новай тэхніцы і прагрэсіўнай тэхналогіі!

25. Работнікі прамысловасці! Настойліва змагайцеся за павелічэнне вытворчасці высокакачэснага тавараў народнага спажывання! Абнаўляйце іх асартымент, паўней задавальняйце запатрабаванні савецкіх людзей!

26. Работнікі будаўніцтва! Змагайцеся за паспяховае

выкананне пастаўленых XXV з'ездам КПСС задач у галіне капітальнага будаўніцтва! Своечасова ўводзьце ў дзеянне новыя аб'екты! Будуйце хутка, дабrotна, эканамічна і на сучаснай тэхнічнай аснове!

27. Работнікі транспарту і сувязі! Развівайце і ўдасканальвайце сродкі транспарту і сувязі! Усямерна палепшайце абслугоўванне народнай гаспадаркі, паўней задавальняйце запатрабаванні савецкіх людзей!

28. Працоўныя Саветаў Саюза! Актыўна ажыццяўляйце аграрную палітыку КПСС! Паскарэйце тэмпы механізацыі і хімізацыі сельскай гаспадаркі, меліярацыі зямель! Настойліва праводзьце курс на спецыялізацыю і канцэнтрацыю вытворчасці на базе міжгаспадарчай кааперацыі і аграпрамысловай інтэграцыі!

29. Работнікі сельскай гаспадаркі! Настойліва змагайцеся за ажыццяўленне рашэнняў XXV з'езда КПСС, дабівайцеся павышэння эфектыўнасці сельскагаспадарчай вытворчасці! Лепш выкарыстоўвайце зямлю, тэхніку, угнаенні, усе матэрыяльныя рэсурсы!

30. Калгаснікі і работнікі саўгасаў! Шырэй разгортвайце сацыялістычнае саборніцтва за павелічэнне вытворчасці і продажу дзяржаве прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі! Дабівайцеся ўзорнага правядзення веснавых палявых работ у юбілейным 1977 годзе! Актыўна змагайцеся за атрыманне найвышэйшых ураджаяў, за далейшы ўздым жывёлагадоўлі!

31. Работнікі гандлю, грамадскага харчавання, службы быту і жыллёва-камунальнай гаспадаркі! Больш актыўна развівайце і ўдасканальвайце сферу паслуг, укараняйце прагрэсіўныя формы і метады работы! Змагайцеся за высокую культуру абслугоўвання савецкіх людзей!

32. Працоўныя Саветаў Саюза! Свята захоўвайце і памінайце грамадскую ўласнасць! Дабівайцеся эканоміі сыравіны, паліва, электраэнергіі, металу і іншых матэрыялаў!

33. Работнікі народнай гаспадаркі! Настойліва павышайце сваё прафесіянальнае майстэрства, авалодвайце эканамічнымі ведамі, сучаснымі метадамі гаспадарання і кіравання! Шырэй укараняйце ў вытворчасць навуковую арганізацыю працы, перадавы вопыт, навішныя дасягненні навукі і тэхнікі!

34. Інжынеры і тэхнікі! Рацыяналізатары і вынаходнікі! Актыўна ажыццяўляйце пастаўленыя XXV з'ездам КПСС задачы па паскарэнню навукова-тэхнічнага прагрэсу! Дабівайцеся хутчэйшага ўкаранення ў вытворчасць новых навуковых распрацовак, вынаходстваў і перадавога вопыту!

35. Савецкія вучоныя! Настойліва змагайцеся за паспяховае выкананне задач у галіне навукі, пастаўленых XXV з'ездам КПСС! Павышайце эфектыўнасць навуковых даследаванняў, умацоўвайце сувязі навукі з вытворчасцю, дабівайцеся хутчэйшага ўкаранення навуковых дасягненняў у народную гаспадарку!

Слава савецкім вучоным, якія ўносяць дастойны ўклад у будаўніцтва камунізму!

36. Дзеячы літаратуры і мастацтва, работнікі культуры! Высока нясеце сцяг партыйнасці і народнасці савецкага мастацтва! Адавайце свой талент і майстэрства служэнню народу, справе камунізму, стварайце творы, дастойныя нашай вялікай Радзімы!

37. Работнікі народнай асветы! Усямерна павышайце якасць навучання, удасканальвайце падрыхтоўку кадраў для народнай гаспадаркі! Выхоўвайце падрастаючае пакаленне ў духу ідэалаў і маральных прынцыпаў камунізму, свядомых адносін да вучобы і працы!

38. Работнікі аховы здароўя і фізічнай культуры! Палепшайце медыцынскае абслугоўванне насельніцтва, больш актыўна ўкараняйце фізічную культуру ў штодзённае жыццё савецкіх людзей!

39. Ветэраны рэвалюцыі, вайны і працы! Настойнікі моладзі! Перадавайце юнакам і дзяўчатам свае веды і вопыт, актыўна ўдзельнічайце ў выхаванні маладога пакалення на рэвалюцыйных, баявых і працоўных традыцыях савецкага народа!

40. Піянеры і школьнікі! Горача любіце савецкую Радзіму, добра вучыцеся, авалодвайце працоўнымі навыкамі! Рыхуйцеся стаць актыўнымі барацьбітамі за справу Леніна, за камунізм!

41. Брацкае прывітанне камуністычным і рабочым партыям — баявому марксісцка-ленінскаму авангарду рабочага класа і ўсіх працоўных, стойкім барацьбітам супраць імперыялізму, за мір, дэмакратыю, нацыянальную незалежнасць і сацыялізм!

42. Няхай живе пралетарскі інтэрнацыяналізм — выпрабаваная і магутная зброя міжнароднага рабочага класа!

Няхай мацнеюць адзінства і згуртаванасць камуністаў усяго свету на непахіснай аснове марксізму-ленінізму, пралетарскага інтэрнацыяналізму!

43. Камуністы Еўропы! Змагайцеся за дасягненне мэты, вызначаных Берлінскай канферэнцыяй камуністычных і рабочых партый!

44. Брацкае прывітанне народам сацыялістычных краін! Няхай развіваецца і мацнее сусветная сістэма сацыялізму — вялікая гістарычная заваёва міжнароднага рабочага класа, рашаючая сіла антыімперыялістычнай барацьбы, апора міру, дэмакратыі і сацыяльнага прагрэсу!

45. Няхай живе адзінства і згуртаванасць народаў краін сацыялістычнай садружнасці!

Няхай мацнее непарушыны баявы саюз камуністычных партый сацыялістычных краін на аснове выпрабаваных прынцыпаў марксізму-ленінізму, пралетарскага інтэрнацыяналізму!

46. Брацкае прывітанне гераічнаму в'етнамскаму народу! Няхай мацнее і працвітае Сацыялістычная Рэспубліка В'етнам — важны фарпост сіл міру і сацыялізму ў Паўднёва-Усходняй Азіі!

47. Брацкае прывітанне мужнаму лаоскаму народу! Няхай мацнее і працвітае Лаоская Народна-Дэмакратычная Рэспубліка, якая стала на шлях будаўніцтва сацыялістычнага грамадства!

48. Брацкае прывітанне рабочаму класу капіталістычных краін — самаадданаму барацьбіту супраць эксплуатацыі, засілля маінаполій, за правы ўсіх працоўных, за мір, дэмакратыю і сацыялізм!

49. Гарачае прывітанне народам, якія скінулі каланіяльныя яковы, змагаюцца за ўмацаванне незалежнасці, за прагрэсіўны шлях сацыяльнага, эканамічнага і культурнага развіцця, за перабудову міжнародных эканамічных адносін на справядлівай, дэмакратычнай аснове!

50. Брацкае прывітанне народам Анголы, Мазамбіка, Гвінеі-Бісау і астравой Зялёнага Мыса, якія вядуць мужную барацьбу за ўмацаванне нацыянальнай незалежнасці і сацыяльны прагрэс!

51. Гарачае прывітанне народам Афрыкі, якія змагаюцца супраць імперыялізму і расізму, супраць усіх рэшткаў каланіялізму, за свабоду і нацыянальную незалежнасць!

Народы свету! Узмацняйце падтрымку барацьбы народаў Зімбабве, Намібіі, Паўднёвай Афрыкі за поўную ліквідацыю расісцкіх рэжымаў!

52. Гарачае прывітанне народам Лацінскай Амерыкі, якія вядуць мужную барацьбу супраць фашысцкай небяспекі, прыгнёту імперыялістычных маінаполій, за мір, дэмакратыю і грамадскі прагрэс!

53. Няхай мацнее магутны неадольны саюз трох асноўных рэвалюцыйных сіл сучаснасці — сусветнага сацыялізму, міжнароднага пралетарыяту і нацыянальна-вызваленчага руху!

54. Брацкае прывітанне пакутуючым у турмах і фашысцкіх засценках мужным барацьбітам за свабоду народаў, дэмакратыю і сацыялізм!

Камуністы і працоўныя ўсіх краін! Больш актыўна ўключайцеся ў барацьбу за спыненне тэрору і рэпрэсій!

Свабоду вязням імперыялізму і рэакцыі!

55. Брацкае прывітанне рабочаму класу, усім працоўным і дэмакратам Чылі, якія вядуць мужную барацьбу супраць фашысцкай рэакцыі!

Народы свету! Умацоўвайце салідарнасць з патрыётамі Чылі!

Свабоду ўсім вязням фашысцкай хунты!

56. Народы свету! Памінайце намаганні ў барацьбе за ўстаўленне справядлівага і трывалага міру для ўсіх дзяржаў і народаў Блізкага Усходу, супраць імперыялістычнага ўмяшання ва ўнутраныя справы арабскіх краін, за поўную ліквідацыю вынікаў Ізраільскай агрэсіі!

Няхай мацнеюць і развіваюцца дружба і супрацоўніцтва паміж народамі Саветаў Саюза і арабскіх краін!

57. Народы еўрапейскіх краін! Настойліва дабівайцеся поўнага ажыццяўлення заключанага акта агульна-еўрапейскай нарады, ператварэння Еўропы ў кантынент міру, бяспекі, супрацоўніцтва і сацыяльнага прагрэсу!

58. Гарачае прывітанне народу Кіпра, які самааддан адстаяе сваю незалежнасць ад імперыялістычных замахаў!

Народы свету! Патрабуйце вываду ўсіх замежных войск з тэрыторыі Кіпра, павяг яго суверэнітэту і тэрытарыяльнай цэласнасці!

59. Гарачае прывітанне рабочаму класу, усім працоўным Партугаліі, якія вядуць самаадданую барацьбу за захаванне і ўмацаванне дэмакратычных заваёў, за свабоднае і незалежнае развіццё свайго краіны!

60. Гарачае прывітанне рабочаму класу, усім прагрэсіўным сілам Іспаніі, якія змагаюцца за свабоду, за дэмакратычнае абнаўленне свайго краіны!

61. Народы азійскіх краін! Змагайцеся за ўмацаванне міру, супрацоўніцтва і добрасуседскія адносіны, за забеспячэнне бяспекі ў Азіі на аснове сумесных намаганняў дзяржаў кантынента!

62. Народы свету! Змагайцеся за паглыбленне разрады міжнароднай напружанасці, за ўвасабленне яе ў канкрэтныя формы ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва паміж дзяржавамі з розным сацыяльным ладам! Выкрывайце падкопы сіл агрэсіі, рэваншызму і рэакцыі — ворагаў міру і бяспекі народаў!

63. Народы свету! Дабівайцеся, каб непрымяненне сілы стала законам у міжнародных адносінах, а ядзерная зброя была забаронена навечна! Змагайцеся за спыненне гонкі ўзбраенняў, за пераход да скарачэння накопленых запасаў зброі, да раззбраення!

64. Няхай живе ленінская знешняя палітыка Саветаў Саюза — палітыка міру і дружбы народаў, згуртавання ўсіх сіл, якія змагаюцца супраць імперыялізму, рэакцыі і вайны!

Няхай поўнаасцю ажыццёвіцца выпрабаваная XXV з'ездам КПСС праграма далейшага барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў!

65. Няхай живе наша вялікая Радзіма — Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік!

66. Пад сцягам марксізму-ленінізму, пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі — наперад, да новых перамог у будаўніцтве камунізму!

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ
САВЕЦКАГА САЮЗА

ПРЫСВЯЧАЕЦЦА ЮБІЛЕЮ

Чацвёрты дзень крочыць па гарадах і вёсках рэспублікі свята мастацтваў народаў СССР, прысвечанае 60-годдзю вялікага Кастрычніка. Яго маршруты пралягуць праз усе вобласці рэспублікі. Вядомыя майстры з РСФСР, Украіны, рэспублік Саветскай Прыбалтыкі, Закаўказзя і Сярэдняй Азіі, лепшыя выканаўцы і калектывы Беларусі будуць гасцямі рабочых і калгаснікаў, навучэнцаў і студэнтаў, творчай інтэлігенцыі.

Для ўдзелу ў свяце прыехалі Маскоўскі камерны аркестр, заслужаны ансамбль танца Дагестанскай АССР «Лезгінка», Разанскі рускі народны хор, Эстонскі ансамбль старадаўняй музыкі, шэраг вакальна-інструментальных ансамбляў, спевакоў, музыкантаў.

За час свята, якое працягнецца да канца красавіка, адбудзецца больш чым 250 канцэртаў і творчых сустрэч.

60 З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ

3 ГОНАРАМ ЗА РАДЗІМУ

Як хутка мінаюць гады! У 1941-м нашаму Кастрычніку было толькі дваццаць чатыры... А вось ужо і шасцідзесяты на трасе. І на якой трасе!

У сэрцы — горадасць за нашу Радзіму, айчыну пралетарскай рэвалюцыі. Горадасць за народ, які рэвалюцыю здзейсніў. За партыю большавікоў, партыю Леніна, што смея і непахісна вяла працоўных да перамогі.

У сэрцы — горадасць за ўсе здзяйсненні гадоў, пройдзеных нашай краінай пад сцягам Кастрычніка!

Людзі майго пакалення раслі пад лёскай алых сцягоў рэвалюцыі. Мы прайшлі страі акцыбрацыі, піянерскія, камсамольскія. І найвышэйшым імненнем душы было — стаць камуністам...

Вялікі гонар — сустракаць Кастрычніцкі юбілей членам партыі Леніна, быць адной хоць бы «ніткай» у яе «ветразях алых, суровых», як сназаў наш народны паэт...

Час мы перажываем узніслы і адказны. «Есць у рэвалюцыі пачатак, няма ў рэвалюцыі канца», — пяцца ў адной песні. І праца ў юбілейны годзе, як і за ўсе папярэднія, — гэта праца на рэвалюцыю, на далейшы росквіт ле ідэалаў.

Захапляе ініцыятыўнасць і творчая нястомнасць рабочага класа, працаўнікоў сяла. Радуюць поспехі выдатных майстроў літаратуры і мастацтва. Усведамляючы адназначнасць,

творца імкнецца ўзняць якасны ўзровень сваёй працы, шырэй развінуць крылы песням змагання.

Рыхтуючы да друку кнігу «Лірына ліпеня», я добра ўсведамляла, што яна выходзіць у юбілейны год і што змест і пафас зборніка павінен адпавядаць часу...

З найшчырай адданасцю працую над новай кнігай паэзіі — «Партызанскія легенды», рукапіс кнігі прапаную выдавецтваў у канцы мая, і ёю хацелася б адзначыць менавіта кастрычніцкі юбілей.

Змест кнігі — подзвіг роднага народа ў мінулай вайне з фашызмам.

У 1941-м нашаму Кастрычніку было толькі дваццаць чатыры... Як таму юнаку, што браў вінтоўку і ішоў супроць ворага, і не мной сказына, што перамога ў Вялікай Айчыннай вайне была перамогаў Кастрычніка. Нечуваны гераізм, незабыўны ахвяры!

Наша партыя ўзначальвае сёння барацьбу за мір на зямлі.

З мэтай абароны міру збіруцца ў Сафії і Варне пісьменнікі ўсіх кантынентаў. Ганьба тым, хто усхваляе сёння фашысцкі разбой, хто размотае па краінах свету ганебную стужку «Штайнер — жалезны крыж»!

Героі маіх легенд — патрыёты сацыялістычнай Бацькаўшчыны, людзі добрыя і смелыя, камуністы, камсамольцы і беспартыйныя. Назваю некаторыя рэчы: «Легенда пра партызанскую расліну», «Легенда пра планерыста», «Легенда пра партызанаў Японіяшчага», «Легенда пра кухарку Марусю», «Легенда, расказаная картай Турава», «Легенда пра шостае дзіця» (паміці ўшачайную куліяўчыцу Надзі Касцючэнік), «Легенда пра атраднага цырульніка», «Легенда горнага дрэва», «Мінская легенда» і іншыя.

На «легендарную» маю працу даўно і кпліва пазірае сяброўка проза. Мабыць, пацігне мяне яна ў вёску, у маю «Старыну-багатырачку». А мо і на адзін з мінскіх заводаў, да якога здаўна ўдзях прыглядаецца. Мабыць праца для дзяцей, супрацоўніцтва з кампазітарамі. Планы, праца — аж да самага святочнага дня!

Еўданія Лось.

У НОВАЙ ЗАЛЕ

У Бабруйску, у новай выставачнай зале, праходзіла выстаўна работ беларускага мастака Іосіфа Капеляна. На ёй прадстаўлена больш чым пяцьсот яго твораў. Жывапісныя работы, графіна (станковал, кніжнвал, эскібрыс, планат), паказаныя ў экспазіцыі — свогасабліваа справаздача мастака перад землякамі.

На выстаўцы — серыя пейзажаў «Па гарадах Польшчы», замалёўкі ляром і алоўкам, прывезеныя з творчых паездаў па Казах-стану, Прыбалтыцы, Крыму, Волга-Валту, Поўначы. Вялікі раздзел экспазіцыі займае кніжнвал графіна. Шмат цікавага ў ягоных работах «У Шушанскім», «Брыганцына», «Кветкі ў цэхах», «Ля вечнага агню», «Герой памірае адзін раз», «Святочны вечар», «Сіні туман», «Бурштынавае мора».

Ул. ЧАРНЫШОУ.

СВЯТА ПРЫГАЖОСЦІ

Добрыя творчыя сувязі ўсталяваліся паміж беларускімі мастакамі і рабочымі Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна. Менавіта адсюль, са справаздачнай выстаўкі ў заводскім клубе, і пачаў шэсць на рэспубліцы традыцыйны Тыдзень выяўленчага мастацтва, прысвечаны 59-й гадавіне прыняцця ленинскага плана манументальнай прапаганды і 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Ён стаў свогасаблівым агля-

дам беларускага выяўленчага мастацтва, яго творчай і грамадзянскай сталасці, вярнасці традыцыям шматнацыянальнага савецкага мастацтва.

На працягу Тыдня былі арганізаваны тэматычныя паказы, выстаўкі жывапісу і графікі ва ўсіх абласцях рэспублікі. Так, каля ста палотнаў і графічных лістоў адпраўлена Мастацкім музеем БССР у Бабруйск, дзе адкрылася вялікая выстаўка беларускіх майстроў

пэндзля; у Пінску глядачы пазнаёмліліся з лепшымі работамі мастакоў са справаздачнай выстаўкі «Ад з'езда да з'езда».

У залах музеяў і карцінных галерэй адбыліся лекцыі і гутаркі, арганізаваліся сустрэчы, дні адчыненых дзвярэй, дзе вядучыя мастакі знаёмлілі амаа тараў мастацтва з новымі творами, дзяліліся творчымі задумамі.

Сёння Тыдзень выяўленчага мастацтва заканчваецца.

Творчы вечар Анатоля Вярцінскага

Красавіцкім вечарам дзверы Дома мастацтваў гасцінна расчыніліся перад прыхільнікамі паэзіі. На сустрэчу з паэтам Анатолям Вярцінскім прыйшлі аматары літаратуры, артысты мінскіх тэатраў і філармоніі, мастакі, студэнты, пісьменнікі. Творчы вечар адкрыў паэт А. Вольскі. Ва ўступным слове літаратуразнаўца А. Лойна пазнаёміў прысутных з грамадзянскімі высновамі творчасці Вярцінскага, адзначыў яе гуманізм і філасафічную накіраванасць. Прагучалі вершы паэта, перакладзеныя на балгарскую мову вядомым балгарскім паэтам і перакладчыкам Найдземам Вилчавым, які знаходзіўся на той час у Мінску, песні беларускіх кампазітараў, напісаныя на словы А. Вярцінскага. Кампазітар Н. Цесакоў расказаў аб сумеснай працы з паэтам над спектаклямі для дзяцей. Цікавую літаратурна-музычную кампазіцыю па творах А. Вярцінскага падрыхтавалі артысты беларускага тэатра імя Я. Купалы і філармоніі. У заключэнне вечара выступіў сам паэт. Ён прачытаў новыя вершы, падзяліўся думкамі пра сучасную паэзію, сваімі творчымі планами.

Марына АРОЧКА.

ПІСЬМЕННІК У СТРАІ

Выдатны празаік і публіцыст, таленавіты літаратуразнаўца і лексікограф, чалавек энцыклапедычных ведаў і высокай культуры — такім быў адзін з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры Максім Гарэцкі, у творчасці якога глыбокае і пераканаўчае ўвасабленне знайшла тема рэвалюцыі. Натуральна, спадчына пісьменніка набывае асаблівае актуальнасць сёння, напярэдадні 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

Урокам творчасці М. Гарэцкага, некаторым пытаннем асветлення і папулярызаванні яго спадчыны быў прысвечаны сумесны сход секцыі прозы і крытыкі СП БССР. Уступным словам адкрыў сход і затым вёў яго старшыня секцыі прозы А. Кулакоўскі. З дакладам выступіў адзін з даследчыкаў творчасці М. Гарэцкага, кандыдат філалагічных навук, пісьменнік М. Мушыскі. У гаворцы прынялі ўдзел сякратва праўдлення СП БССР В. Сачанка, Ю. Пшыркоў, Ю. Гаўрук, С. Шушчэніч. Цёпла сустрэты прысутнымі, выступіў вядомы вучоным-геолаг, акадэмік АН БССР Г. І. Гарэцкі, які расказаў пра лёс твораў свайго брата-пісьменніка.

У СУВЯЗІ З ЮБІЛЕЕМ

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Указама Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР народны артыст Беларускай ССР артыст Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Януба Коласа І. А. Матусевіч узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў.

За шматгадовую плённую работу ў галіне музычнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Указама Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР народны артыст Беларускай ССР Леанід Фёдаравіч Браўнін узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

СУСТРЭЧА З ЧЫТАЧАМІ

12 красавіка ў клубе фабрыкі «ВДА» г. Масто Гродзенскай вобласці адбылася чытацкая канферэнцыя па раманау П. Місько «Мора Горадота».

У канферэнцыі прынялі ўдзел пісьменнік лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Васіль Выкаў, Алесь Савіцкі, крытык Яўген Лецка, аўтар рамана Павел Місько, а таксама рабочыя і студэнцкія чытачы.

Канферэнцыя была арганізавана бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР і аддзелам прапаганды Мастоўскага райкома партыі.

Пасля яе заканчэння перад чытачамі выступілі артысты тэатра оперы і балета заслужаная артыстка БССР Ганна Лебодзева і Анатоль Вокаў.

СУЛАДДЗЕ

ПАЭЗІІ

І МУЗЫКІ

Творчы вечар Эдзі Агняцвет адбыўся ў Мінскім дзяржаўным інстытуце культуры. Падрыхтавала яго студыя мастацкага чытання сумесна з інстытуцкай бібліятэкай.

Студэнты паказалі цікавую кампазіцыю па творах паэтэсы. Вершы яе гучалі ў выкананні В. Янавенкі, Л. Атрошчанкі, В. Жунавай, М. Тамашэвіч, І. Шуленка, М. Хаванскага, С. Малчанскага, Р. Сауць, Г. Шашко, В. Тафеенка, У. Дзянісава, А. Гарошні, Г. Мацкевіч.

Потым узняла слова заслужаная артыстка Беларускай ССР Ганна Рыжнова, якая прачытала вершы Э. Агняцвет «Юным сучасніцам» і «Дзе вы цяпер, мае хлопцы мілыя?».

Як вядома, многія творы Э. Агняцвет пакладзены на музыку. Яна — не толь-

кі аўтар шматлікіх песень, але і лібрэта дзвюх опер для дзяцей — «Джаната» і «Марынка». Вось чаму ў зале гаспадарылі паэзія і музыка. Песні на вершы Э. Агняцвет выконвалі салістка філармоніі Г. Геніна і заслужаны артыст Беларускай ССР, саліст тэатра оперы і балета В. Кучынскі. Анампаіравала на раялі заслужаная артыстка Беларускай ССР Т. Міянсарова.

На вечары адбыліся і прэм'еры дзвюх новых песень. Адна з іх — «Крыніца» — напісана на верш паэтэсы вядомым беларускім кампазітарам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміяй Ленінскага камсамола І. Лучаном, другая — маладым кампазітарам Э. Зарыцкім.

Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне самой паэтэсы.

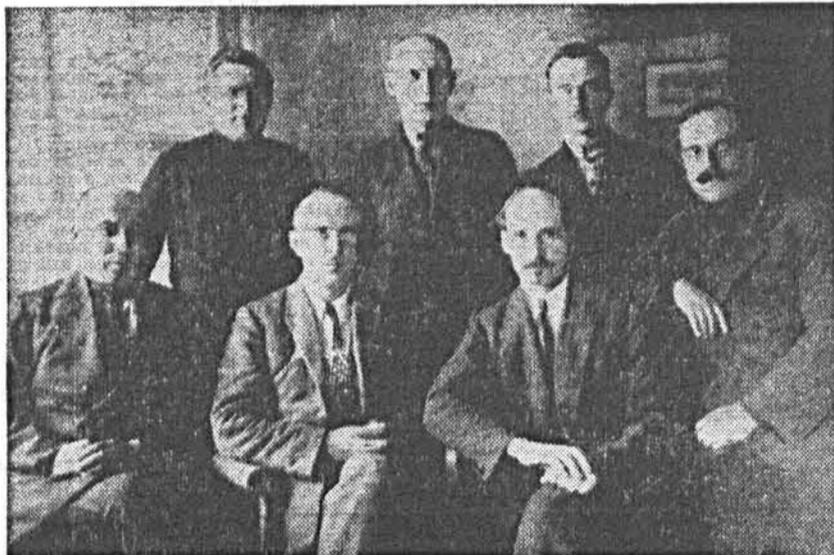
К Р О К І КАСТРЫЧНІКА

год 1926

Каменціруе Захар Самойлавіч КАНКОУ, член КПСС з 1926 года,
намеснік кіраўніка канторы «Мінскэглазбы».

Міхаіл Іванавіч Калінін на з'ездзе беларускіх чыгуначнікаў.

Праз дваццаць гадоў сустрэліся ўдзельнікі настаўніцкага з'езда, які адбыўся ў 1906 годзе (Другі справа сядзіць — Януб Мюлас).

Падпісанне на пазыму ўмацавання сільскай гаспадаркі ў адным з сельскіх Саветаў рэспублікі.

Віцебскі фанерны завод. У адным з цэхаў.

Фота прапанавана рэдакцыі Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-, фота-, і фонадакументаў.

Індустрыялізацыя стала ключавой задачай у будаўніцтве сацыялізму ў нашай краіне. На сходах і мітынгах працоўныя БССР віталі рашэнні XIV з'езда ВКП(б), ухвалілі курс на індустрыялізацыю. У студзені адбыўся пашыраны пленум ЦК КП(б)Б. У прынятай на ім рэзалюцыі гаварылася, што Кампартыя Беларусі і ўсе працоўныя рэспублікі паспяхова выканаюць намечаную праграму.

Індустрыялізацыя ў БССР праходзіла ў больш цяжкіх умовах, чым у іншых рэспубліках. У 1924—25 гадах прамысловая прадукцыя займала ў агульным аб'ёме народнай гаспадаркі рэспублікі ўсяго 18,3 працэнта. Савецкая Беларусь давала толькі 1,16 працэнта прадукцыі агульнасаюзнага аб'ёму. Асноўнымі галінамі прамысловасці ў рэспубліцы былі харчовая, дрэваапрацоўчая, папяровая, абутковая. Цяжкая ж індустрыя фактычна адсутнічала.

Таму ў адзясненні ленінскага плана сацыялістычнай індустрыялізацыі працоўныя Беларусі бачылі рэальны шлях да буйнога росту вытворчых сіл, ліквідацыі эканамічнай і культурнай адсталасці рэспублікі. Гэта яшчэ раз было падкрэслена на пленуме ЦК КП(б)Б. Ён адбыўся 27—29 красавіка. Разам са стварэннем прамысловасці, якая б вырабляла сродкі вытворчасці, пленум прызнаў неабходным хуткае развіццё галін, якія базіраваліся б на перапрацоўцы мясцовай сям'яны, — керамічнай, шкляной, запалкавай, дрэваапрацоўчай, ільнопрадзільнай, папяровай, гарбарнай.

Партыя заклікала працоўных умела гаспадарыць, вышукваць рэзервы. Камуністы памяталі ўказанне У. І. Леніна аб тым, што неабходна «цаной найвялікшай і найвялікшай эканоміі гаспадаркі ў нашай дзяржаве дабіцца таго, каб усякае малейшае збярэжэнне захавалася для развіцця нашай буйной машынай індустрыі... У гэтым і толькі ў гэтым будзе наша надзея». Кіруючыся менавіта гэтымі ўказаннямі, ЦК і ЦКК ВКП(б) у красавіку звярнуліся да ўсіх партыйных арганізацый, да ўсіх працоўных з заклікам устанавіць найстражэйшы рэжым эканоміі ва ўстановах, на прадпрыемствах і ў арганізацыях. Была пастаўлена задача павысіць прадукцыйнасць працы, рацыяналізаваць вытворчасць, знізіць сабекошт прадукцыі.

Зварот знайшоў шырокі водгук сярод працоўнікоў рэспублікі. Разгарнуўся рух за рацыяналізацыю вытворчасці і правядзенне рэжыму найстражэйшай эканоміі. У Мінску, Барысаве, іншых гарадах прайшлі партыйныя канферэнцыі. На іх абмяркоўваліся пытанні скарачэння і змяншэння кошту гаспадарчага і дзяржаўнага апарату, рацыяналізацыі вытворчасці. У выніку такіх мер на працягу года ў рэспубліцы было эканомлена 5 мільёнаў рублёў. Так, толькі дрэваапрацоўшчыкі Барысаве эканомілі 100 тысяч рублёў, чатыры буйныя прадпрыемствы Віцебшчыны — 560 тысяч рублёў.

Партыя заклікала працоўных актыўна ўдзельнічаць у вытворчым жыцці калектываў, праяўляць творчую актыўнасць. Важную ролю ў гэтым пытанні набывалі вытворчыя нарады, якія пачалі дзейнічаць амаль на ўсіх буйных прадпрыемствах. Сіла іх заключалася ў тым, што яны не абмяжоўваліся ліквідацыяй дробных недахопаў, а вырашалі важныя задачы паліпшэння стану вытворчасці. Удзельнікі нарады дамагаліся павышэння працоўнай дысцыпліны, рацыяналізацыі прадпрыемстваў і росту прадукцыйнасці працы, зніжэння сабекошту прадукцыі і паліпшэння яе якасці. Вытворчыя нарады садзейнічалі развіццю руху рацыяналізатараў і вынаходнікаў. Рабочыя і служачыя выносілі на іх разгляд свае прапановы, укараненне якіх давала значны эканамічны эффект. Так, слесар Добраўскай фабрыкі «Герой працы» Драздоў удасканаліў спосаб варкі пэлюлозы, што забяспечыла эканомію ў 8 тысяч рублёў у месяц. Цікавыя вынаходствы і ўдасканаленні ўнеслі майстар такарнага цэха гомельскага завода «Пралетарый» Хаўкін і слесар Кабашнікаў.

Праводзіць індустрыялізацыю рэспублікі дапамагалі ўсе братнія народы. З агульнасаюзнага бюджэту Беларусі было выдаткавана 19 мільёнаў рублёў. Мы атрымлівалі станкі і абсталяванне, нафту і вугаль, метал. Вопытныя спецыялісты прыязджалі да нас з Расіі і Украіны, з іншых прамысловых цэнтраў.

На кожным прадпрыемстве стараліся выкарыстоўваць усе ўнутраныя рэзервы. Рэканструваліся дзеючыя прадпрыемствы. У Оршы, Калінкавічах, Мазыры і Слуцку пачалося будаўніцтва электрастанцый. У многіх месцах рэспублікі будаваліся торфпрадпрыемствы, заводы будаўнічых матэрыялаў. Вялікая ўвага надавалася развіццю металаапрацоўчай прамысловасці. Пачыналася рэканструкцыя мінскага завода «Энергія». Інтэнсіўна развівалася сельскагаспадарчая машынабудаванне.

Аднак яшчэ адчуваўся востры недахоп у кваліфікаваных кадрах. Калі да 1926 года рабочых у асноўным рыхтавалі непасрэдна на вытворчасці шляхам бригаднага і індывідуальнага навучання, то зараз пачалі арганізоўвацца школы ФЗН, прафесіянальныя курсы, вучэбна-практычныя майстэрні. У кастрычніку пачаліся заняткі на курсах Цэнтральнага інстытута працы. Прыток кваліфікаваных рабочых на прадпрыемствы рэспублікі павялічваўся.

Вынікі першага года індустрыялізацыі нашай краіны падводзіліся на XV Усеагульнай партыйнай канферэнцыі, якая праходзіла ў Маскве ў кастрычніку-лістападзе. Яны пераканаўча паказалі, што народная гаспадарка, пераадолюючы цяжкасці, ідзе па сацыялістычнаму шляху. Канферэнцыя адзначыла ўсталяванне гегемоніі буйной прамысловасці ў эканоміцы краіны, узмацненне яе вядучай ролі ва ўздыме сельскай гаспадаркі, у развіцці сельскагаспадарчай кааперацыі. Канферэнцыя заклікала партыю, рабочы клас і працоўнае сялянства і далей праводзіць у жыццё ленінскі план сацыялістычнай індустрыялізацыі краіны.

Леанід ДАЙНЕКА

Жыву на матчынай зямлі...

Цішыня

Вып'ем сёння за цішыню,
Што звініць у душы і ў полі.
Ні дажджам, ні снягам, ні агню
З цішыней не зраўняцца ніколі.

Цішыня — як у лесе сасна,
Дужа мудрая, дужа старая.
І люляе, і лечыць яна,
І яна, каго трэба, карае.

Дзе ж яна? На шашы, ля ракі
Усё сэрца гукаў лавіна.
Тут — адбойныя малаткі,
Там — турбіны і аўтамашыны.

Б'ецца шкло. Грымяць камяні.
З трэскам лопаюцца пакрышкі.
Вып'ем, людзі, за Дзень цішыні.
Цішыню налівайце ў кілішкі.

Ноч. Зіма. Цягнік бяссонны.
Ціша цёплага вагона.
За акном, дзе вецер вые
Голасна і неспіхана,
Раптам могілкі старыя
Ціха выплывуць з туману.
Дрэвы чорныя... Магілы...
Гляню: сэрца ледзянее —
Тая, што мяне радзіла,
Тая, што мяне ўскарміла,
Што цяпло сваё дарыла,
Спіць пад ледзяной заваяй.

Я пачынаю ўсё спачатку:
Свой першы крок, свой першы бой.
Я 'сонца кожную пячатку
Пастаўлю ў небе над зямлёй.

Я пасаджу лясы. Я воды
Напоўню чыстым серабром.
Я ні рабом і ні царом
Быць не жадаю у Прыроды.

Я не хачу яе калечыць
Ні ў адзін мах, ні пакрысе.
Хачу Прыродзе быць калегам,
Раднёй.
Па сонцу, па расе.

Шчэ шмат на свеце ёсць
спакойненькіх,
Што мякка спяць, салодка п'юць.
Спакойненькія нават споднікі,
Абы спакойна, аддадуць.

Яшчэ адзін дзянёк украдзены
У вечнасці — і можна жыць.
А над планетай выбух ядзерны,
Нібы дамоклаў меч, вісіць.

А дзесьці дзеці пухнуць з голаду,
Грыміць у джунглях жорсткі бой.
Ідзе спакойненькі па горадзе.
Ідзе, любуюцца сабой.

Цудоўны дзень. Дарога гладкая.
Ды ўсёй паставаю сваёй
Ён мне пячорны грыб нагадае,
Што рос у цемры, пад зямлёй.

Растуць такія над бяздоннямі,
У цішыні, без барацьбы,
Ніхто сказаць не можа — добрыя
Або атрутныя грыбы.

Ёсць рэха звонкай цішыні
Сярод людскога тлуму.
У светлай радасці — зірні —
Заўжды ёсць кропля суму.

У добрай згодзе спее злосць,
У красаванні — тленне.
У перамозе нават ёсць
Часцінка паражэння.

Іо час, як горкі сіні дым,
Тугой душы вярэдзіць,
Напомніць нешта хоча ўсім,
Аб нечым папярэдзіць.

Аб літаратурных пакаленнях

Нібы агню пакланенне —
Размовы аб пакаленнях.
Паэт і прэзаік горды
Луцацца у кагорты,
Узрост пад графу падводзяць,
Па сэрцах мяжу праводзяць.
Рашуча усё і тлумна.
І вельмі мне сёння сумна,
Бо я між тых пакаленняў,
Нібы мох між бявенняў.
У тое — гадоў не хапае.
У тое — сусед не пускае.
Куды маёй песні дзецца
І ля каго ёй сагрэцца,
Сціплай, не вельмі звонкай,
Ля Голуба, ля Зуёнка?
Як пушчы адной карэнне,
Будзь жа адно, пакаленне!
Тое, дзе сэрцаў гарэнне,
Тое, дзе праўдзе служэнне!
Метрыкам вершы не вераць.
Нашто пра ўзрост ім ведаць?
Любоўю, аддадзенай свету,
Узрост вымяраюць паэты.

Я хацеў бы пражыць на зямлі
Так, як бацька з дзедам жылі,
Я хацеў бы зямлю разумець,
Да работы ахвоту мець,
Ёсці чэсна здабыты хлеб.
Бачыць радасць у кожным доме,
А калі спатыкнуцца, дык лепш
Спатыкнуцца аб сонечны
промень.

Паэзія танца.

Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

НОВАЯ кніга Максіма Танка працягвае і развівае канцэпцыю і дасягненні паэта, якія выявіліся ў апошнія гады, пачынаючы са зборнікаў «Мой хлеб надзеіны» і «Глыток вады».

Творчасць паэта «акумулюе» ў сабе ўсе асноўныя праблемы часу. Ён чуе, як расхітаецца варожымі сіламі планета, якія скразнякі і цыклоны ходзяць над ёй, і адчувае сябе моцным і ўпэўненым, таму што ўсім карэннем звязаны з роднай зямлёй, з мілай сэрцу Беларуссю: яна яго, як Антэя, жывіць сваімі сокамі. Гэта толькі здаецца, што яго лірычны герой выйшаў з Пількаўшчыны, ён з яе ніколі не выходзіў, бо душою жыве ў Пількаўшчыне і дагэтуль. «Дарога дамоў даўжыней на адзін дзень, і яшчэ на адзін сон, на адзін папас і на адну песню». Вельмі проста скарпіць яе, гэту дарогу, «пры сучасным транспарце», да трох гадзін, але, зазначае герой верша, «я тады бяднейшы быў бы ў жыцці на столькі незабыўных дзён, сноў, папасаў, песень, што аж страх падумаць».

Паэт паказвае самае характэрнае, самае каларытнае ў жыцці беларусаў, уасабляе самыя адметныя рысы свайго краю. Пазнаць яго вершы можна па тым жа, па чым ён пазнае Беларусь, — «па рэчу напеваў, па голасу сэрца», па адбітых у лірыцы глыбокіх шрамах і чорных мазалых працаўніка, па суму і радасці, што выклікаюць малюнкi роднай прыроды.

І што даўна: чым больш становіцца М. Танк інтэлектуальным, філасафічным, тым мацней цягне яго да сям'янскай прастаты, «зямной» філасофіі, або, кажучы словамі паэта, да «перапінкі з зямлёй».

Паэт жыве сям'яніскімі турботамі і пакутамі, па-сялянску разважае, мяркуе, ушчувае і «з трывогай сына марнатраўнага» сучыцца сябе, што там, на вясцы, яго лічаць «пflugаром, нядрэнным чалавекам, а не нейкім штукарком паэтам». Няхай сабе жартам, але і ўсур'яз прагнучы прыгожы і ўзнёслага, паэт у адначасе выступае супраць эстацтва і снабізму; роля паэзіі, на яго думку, — прыносіць задавальненне і карысць людзям, ва ўсім быць на службе дня: «Наб стварыў такую песню, што нлўцешлівых пацешыць, што сляпым зазле зорнай... а параненым — залечыць незагоеныя раны, — найшчасліўшы быў бы ў свеце і спакойна ў час апошні я закрыў бы свае вочы».

Відаць, найбольш дакладнай характарыстыкай сённяшняга танкаўскага героя была б такая — «сялянскі інтэлігент», не сельскі, а іменна сялянскі. Гэтая ягоная асаблівасць — сялянскі погляд на рэчы — не толькі памяншае, а

М. Танк. Дарога, закалыханал жытам. Вершы, Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

можа, пабольшае яго інтэлігентнасць, дасведчанасць у разнастайных галінах ведаў.

Адмаўляючы ўсялякае механічнае, бяздумнае капіраванне навакольнага, ён усёй душой і ўсім пафасам свайго творчасці — супраць рэгламентацыі і схематызму, супраць абкрадвання і задушэння паўнаты жыцця. Лірычны герой то папракае сябе, то іранізуе і здэкуюецца з сябе, што трапіў у палон «цывілізацыі»: «Сапраўды, значыць, зваліўся я з Месяца, бо ў маёй галаве шмат не месціцца апрабаваных і даўніх ісцін». Адсюль такія парадоксы: «То ілбом разбі-

а «па спрадвечных нашых пісьмёнах крыніц, дарог, плугоў».

«У кожнай песні ёсць свая матульчына калыска», ёсць яна і ў паэтавай: маці, мабыць, стомленая, закалыхваючы, памылілася: «не на вераціню, а на сэрца май сваю песню навела». З хваляваннем, асцярогай ён і сёння размотвае «клубок песень, каб хаця не парваць яе нітку». І накіравана гэта рабiць да канца дзён: тысячу і адну ноч адкупляецца ён ад яе, смерці кастлявай, песнямі; «часам удаецца расчуліць, часам расмяшыць так, што забываецца, чаго прыйшла».

тамарфозах» яго выцягнулі. Нейкая «зычаская» і мастанюсная слабасць да агню («мне заўсёды з вогнішчам кожным шнада расставацца»).

Што прыкоўвае ўвагу — у вершах Танка ўгадваецца нямала элементаў ад паэтыкі старажытнай літаратуры і асабліва ад фальклору. Аўтар імкнецца як бы кампенсаваць, мо і неўсвядомлена (такія, мабыць, тэндэнцыі часу, мастацтва і таленту перш за ўсё), страчанае, тое, што не развілося ў пісьменстве Беларусі, але магло і павінна было развіцца, калі б на тое былі ўмовы. Таму, як відаць, паэт і ідзе ад светаадчування

Янка ШПАКОЎСКИ

„РУКІ... ЗНОЎ АПУСЦІЎ НА ПЛУТ“

ваю сцяну я там, дзе можна было б знайсці выйсце, то...» Псеўдамастацтва адводзіць ад жыцця. «У часы касмічнага турызму... архаікай вее ад апісання прыроды, якім часта запаўняюцца пустоты строф, ад захаплення характавам, якое стала атрыбутам рэкламы, райстонаў, убораў, прычосак жаночых». На прагляд усёй гэтай мішуры «не хапае жыцця, не толькі чалавечага, але і баабаб'яга». Ратунак — у самім жыцці; чалавек адчувае сябе шчаслівым, калі зліўся з прыродай, калі не можа надзівіцца,

...як праз пальцы сонца
Дождж прасяецца
з куваннем зязюлі,
Як сад трапятлімі вуснамі лісця
З рога вясёлкі п'е вясною
свежасць,
Як ты нясеш
вядры з крынічнаю вадою:
У адным — радасць стрэчы,
У другім — сум растання.

Танк нязменна падкрэслівае непаўторнасць імгнення, немажлівасць перадаць яго словам. Хаця паэзія і ператварае навакольнае ў золата, яна ніколі ва ўсёй паўнаце не перадае характава існага, не заменіць жыцця. У гэтым гаркота і сум, і шчасце паэта. Ад таго так і клапоціцца, каб чалавек не страціў дзіцячую непасрэднасць успрымання, ад таго і заклікае вывучаць мову не па граматыках,

Дасціпна і эфектыўна, як і заўсёды, выкарыстоўвае аўтар умоўную асацыятыўнасць (маці на сэрца сына песню навела). Вытокамі ўмоўнасці паслужылі перш за ўсё беларускі фальклор і найноўшыя дасягненні польскага вершавання, формай праяўлення — пераважна свабодны і так званы «раскаваны» верш. Але калі раней умоўнасць звычайна рыхтавалася пацешвай канкрэтнасцю малюнкаў і ўспрымалася як мастацкае абатульненне, «выбух», то цяпер часта — прамы пераход да ўмоўнасці, без моцікаў. Умоўнасць стала звычайнай з'явай, чытач да яе прывык, і Танку не патрэбны абходныя шляхі: верш будзецца на супярэчнасцях, на паяднанні і сутыкненні рэальнага і выдуманнага.

Якія толькі пераўтварэнні не адбываюцца, напрыклад, з агнём! У адным з вершаў «Полымя ў грубцы, нібы нацяне, нагуляўшыся ўдасцаль, зарылася ў попель. Гараць толькі вочы»; полымя настра снача «абасаногаю цыганкаю гарэзнай, бубен месяца падняўшы над сабою»; а ў трэцім агонь «лашчыцца сабанам», затым ён «ператварыўся ў бусла, які, распусціўшы крылы, з гадаючай дыму ў чырвонай дзюбе пусціўся ў вясельны танец»; затым агонь «стаў матулькам», «прынінуўся вожыкам», а потым «стаў партызанскай папахай з чырвонай стужкай гнева». А ўрэшце агонь «засіў маладым сонцам, якое толькі што выцягнулі вочапам з бяздоннай студні ночы». У «Вяртанні» сонца з вочапам апала, у «Ме-

сяля, якія многае збераглі са старажытнасці, з фальклору. Адсюль своеасаблівае «абраднасць», рытуал і цырыманіял, пералічэнні (абы нічога не ўпусціць, не забыць). І таму, мабыць, тое, што можа здацца марным, занадта натуралізававым становіцца мэтазгодным і зразумелым, калі прычытаць яго ў кантэксце. Дарэчы, Д. І. Ліхачоў, даследуючы паэтыку старажытнай рускай літаратуры, адзначае ў ёй і тыя асаблівасці, якія мы знаходзім у Танка, прынамсі ў вершах на сялянскую тэматыку, — рытуальнасць, цырыманіял. «Хтось падстаўляе драбіну праершій шыбу, сарван яблык, а паэт «па драбіне песні з пекла мінуўшчыны» ўздываецца «да свайго мары», каб як мага болей адшуканы, узнавіць, зберагчы здабыткі народных».

Так, у форме маналага манеры — панаароднаму рытуальнае пералічэнне родзічаў: дзед памёр увосен, дзядзька Фадзей, партызанскі разведчык, зімой, бацька — у самую завею, а маці просіць, каб улётку пахавалі: «Толькі хто ж і тады мае грады прапале і накорміць малых пшылнят?»

Звычай і атрыбуты сялянскага народнага быту часта спалучаюцца з «рэвэлізітам» сучаснага жыцця, які не так глыбока, але моцна звязаны з псіхалагічным комплексам чалавека: у «Гербарыі», напрыклад, — «лісца трыпутніку, што рані суцішаў, галінка ядлаўца, што стаў майой кульбакай, далонь кляновая, што

НАБЫТКІ беларускай літаратуры ў галіне мастацкага перакладу з кожным годам павялічваюцца, але колькасць іх рост не заўсёды супадае з ростам якасным, а таму ўвага крытыкі і ў першую чаргу саміх перакладчыкаў павінна быць заўсёды накіравана на далейшае паляпшэнне якасці. Сюды ўваходзіць не толькі выкананне, гэта значыць пераклад, а і выбар твораў.

Няма сэнсу перакладаць слабыя творы, а творы класічныя, шырока вядомыя ў арыгінале і ў перакладах, друкаваць у няўдалым перакладзе на беларускую мову.

Поле дзейнасці для перакладчыкаў у нас шырокае. Апроч класікаў сусветнай літаратуры розных эпох і народаў, нас цікавяць дасягненні сучаснай літаратуры народаў СССР, сацыялістычных краін, а таксама творы іншых прагрэсіўных зарубешных пісьменнікаў. Выхад у свет штогодніка «Далёгляд» — добрае пачынанне ў гэтым кірунку. Будзем спадзявацца, што з цягам часу гэты зборнік перакладных твораў пачне выходзіць часцей.

Перакладчыкаў у нас шмат. Амаль усе паэты, за рэдкім выключэннем, ахвотна бяруцца перакладаць чужыя вершы. Большасць стараецца ў меру сваіх сіл як мага дакладней перадаць іншамовных аўтараў, карыстаючыся арыгіналам, ці падрэдакунікам, ці добрым рускім перакладам; і тут не так важна, чым карыстаўся перакладчык, як тое, што ў яго атрымалася, што ён прапанаваў чытачу. Ёсць перакладчыкі, гато-

ПЕРАКЛАД—СПРАВА АДКАЗНАЯ

Юрка ГАЎРУК

вья брацца за ўсё, пераклад для іх як бы літаратурнае практыкаванне, своеасаблівы спорт, гульня ў словы, і ёсць майстры, якія, у палоне свайго ўласнага стылю, вольна ці нявольна пераносцяць яго і ў пераклад, апрацоўваючы твор на свой густ. Аднак, пры ўсёй разнастайнасці шуканняў і спроб, галоўная лінія сучаснай савецкай школы мастацкага перакладу — гэта праўдзівая (рэалістычная, як называюць некаторыя тэарэтыкі) перадача твораў іншамовных аўтараў.

У мінулым годзе выйшлі ў свет дзве кнігі, якія мяне вельмі парадавалі. Адна з іх — «Прыгожая краіна Беларусь» (Fair Land of Byelorussia) — анталогія сучаснай беларускай паэзіі на англійскай мове ў перакладах Уолтэра Мэя, выпушчаная ў Маскве выдавецтвам «Прогресс», другая «Фаўст» Гётэ на беларускай мове (абедзве часткі) ў перакладзе Васіля Сёмухі, выпушчаная выдавецтвам «Мастацкая літаратура». Прыгожа выадзеныя, гэтыя кнігі парадавалі мяне перш за ўсё сваёй мастацкай сталасцю. Я не збіраюся займацца іх разглядам, скажу толькі, што тое, што я паспеў прычытаць мне спадабалася, і

падзяляюся некаторымі меркаваннямі. У пасляслоўі да беларускай анталогіі англійскі перакладчык знаёміць нас з прынцыпамі свайго работы. «Перш за ўсё трэба быць верным аўтару ва ўсім, — гаворыць Уолтэр Мэй, — захоўваць яго думкі, спосаб выказвання, стыль і паэтычны характар. Гэта значыць, трымацца сутнасці арыгінала, захоўваючы ўсё, што можна, і пазбягаючы адвольных дадаткаў ад перакладчыка. А калі што-небудзь не паддаецца перакладу, а ў паэзіі гэта справа звычайная, трэба шукаць паэтычнага эквіваленту. Пры цяпненні і настойлівасці яго можна знайсці. І, нарэшце, трэба памятаць пра чытача і перакладаць на англійскую мову вершы так, каб яны чыталіся лёгка і гучалі натуральна, былі прыгожыя, без нацяжка і нязграбных слядоў перакладу».

Як бачыце, прынцып У. Мэя адпавядае нашаму галоўнаму сучаснаму кірунку, правэранаму тэорыяй і практыкай. Бясспрэчна таленавітасць перакладчыка, цвёрдасць прынцыпаў, захапленне работай, мэтай якой паказаць свайму народу тое цікавае і значнае, што раскрылася яму ў беларускай па-

эзіі, далі добры плён. Далёкі ад фармалізму і буквалізму, У. Мэй здолеў донесці ідэі і характава нашай паэзіі, строга прытрымліваючыся законаў свайго мовы, пазбягаючы штучнасці і невыразнасці. У анталогію ўключана 59 паэтаў, укладальнік — А. Вярцінскі.

Перакладаць «Фаўста» Гётэ В. Сёмуха пачаў даўно. Ішоў час, пераклад на беларускую мову выдатнага твора нямецкага класіка, над якім той працаваў амаль усё жыццё, быў закончаны, але гэта яшчэ быў чарнавы варыянт, не даведзены як мае быць да ладу. «Фаўст» Гётэ — твор вельмі складаны, вялікі памерам, гэта цэлы свет, энцыклапедыя мыслі і жыцця далёкай ад нас эпохі. Перадаць гэты твор больш-менш дакладна іншю мовай не кожнаму, нават здольнаму перакладчыку, па сіле. Трэба глыбока разумець арыгінал і карыстацца ўсім багаццем роднай мовы. Мне давялося пазнаёміцца з раннім тэкстам перакладу В. Сёмухі. Перакладчыку яўна не хапала патрэбных слоў, мова была засмечана рознымі гібрыдамі, дыялектызмамі, трапляліся стыльавыя шурпатасці, але, бясспрэчна, было адно — перакладчык разумеў

Гётэ, адчуваў Гётэ і захоўваў яму вернасць. Справа ўпіралася ў майстэрства, а яго можна набыць, калі ёсць воля, працавітасць і цяпненне. Апублікаваны тэкст «Фаўста» сведчыць, што В. Сёмуха з поспехам справіўся з пастаўленай задачай. Мова жывая, разнастайная, на добрым літаратурным узроўні. Кнігу не толькі прыемна ўзяць у рукі, а і цікава чытаць, а гэта галоўнае. Рэдактар перакладу — Аляксей Зарыцкі.

Павышэнне культуры мовы — адно з самых актуальных патрабаванняў для перакладчыка-прафесіянала. На жаль, прагата некаторыя забываюць і сустраўшыся з цяжкасцямі ў рабоце, не знайшоўшы альбо не шукаючы эквіваленту, пачынаюць «узбагачаць» беларускую мову, бязлітасна яе псуваючы.

У 1974 годзе ў серыі «Паэзія народаў свету» выйшла кніга выбраных вершаў Поля Верлена «У месяцавым ззянні» ў перакладах Алега Лойкі. Гэту кнігу чамусьці абыходзіць маўчаннем. Не бяруся судзіць, што ў ёй ад Верлена, а што ад перакладчыка. Ведаю толькі, што па-французску Верлен гучыць прыгожа і лічыцца адным з найвялікшых лірыкаў. Чытаць у арыгінале яго лёгка і прыемна. Некалі ім захапляўся Максім Багдановіч. Яго першыя спробы перакладаць Верлена аваяны паэзіяй, хоць і ўстарэлі з боку мовы. Пазнаёміцца з Верленам у сучасным беларускім перакладзе мне, вядома, вельмі ха-

грала матчына хлеб, чабору жменьна, што купална падарыла...». Былае, падаецца карціна сённяшня, але як бы стэрэаграфічна спраентаваная ў даўно мінулае: «На пагоду руні дыму цягнуцца да сонца, і раса гарыць...». Разгортваецца амаль што ідылія, якую можна было назіраць і тысячы гадоў назад: «На гэсцей крычачы-платкуюць дзве сарокі з ранку, і кот мае сваю пысу, седзячы на ганку». Але ідылія неўзабаве пераілюстраецца ў духоўны свет чалавека, што перажывае трагедыю: «А яна сыноў чакае, дзіўца: — Чаго ж бы та падаводзіць я сталі даўнія варожбы».

Абраднасць, рытуал, звычкі, вяртаюцца ўсталяваныя, не толькі пазытуюцца, але і бяруцца на тэхнічнае ўзбраенне творцаў, фармуюць іх унутраны механізм. Адсюль — ціннанасць да ўсяго, на чым сляды мінулага, любасць да рэвельзітаў старажытнасці, апыванне іх і павага да іх. Дачуўся пазт: «Белавескі дуб Ягелі ў навалянтную ноч свай закончыў век», і знадзе, што «не быў на яго пахаванні, не чуў развіталыя прамой дэталі...», дзівоў... і пайшлі пералічэнні, нібы прайшлі стагоддзі. А цяпер, зазначае пазт, «будуць розныя гісторыкі прыпісваць яму неверагодныя небывыліцы, хоць ён больш за ўсё клапаціўся, каб навакол яго прарасталі жалуды праўды».

Так свет паўстае ў яго казытлівых і ўзаемазвязаных праявах, прычым у такіх моманты, калі найбольш поўна раскрываецца «соль» народнага характару. Характары вымалёўваюцца ў самых арыгінальных і сутнасных сваіх праявах: многія «пелі гімны багам», а наш пазт паяе гімн «суджым рукамі, якімі мы помпавую ўзнялі станцыю»: «не грамавержаці ілья, а мы дажджавой устаноўкай арудзем».

Вершы растуць, як тыя яблыні: з пасення — сяццё, са сяццё — галінкі, на галінах — лісцікі... Ападаюць яблыкі — звыклая фраза і падзея, але пазт так яе ўбачыў і так падае, што яна робіць крок у паззію, перарастаючы ў верш, у якім столькі ўсмяшлівага суму і глыбокага наміку на псіхалагічныя сувязі з чалавечым жыццём. Верш абуджае асацыяцыі аб усталяваным вяртаючы быце народа — і спосабам выказвання, і падборам дэталей: «то іх атрасае вецер, то здэмухае кажан, пралятаючы міма, то сажне іх серп месяца, то скосіць позняя бліскавіца, то дождж адчыкне сваім дрыготкімі пальцамі, то ведзьма сабе, запаніўшы памялом, то...». Урэшце апошняя падрабязнасць, у якой сыходзяцца ўсе папярэднія: «То мая суседка іх згубіць, выбіраючы самыя спелыя».

Традыцыйны вобраз Яе, каханай, вытокі якая знаходзім у фальклору, а затым у Купалы, у прыватнасці, у паэме «Яна і Я» дапаўняецца новымі рысамі. Яна — ідэал, які знаходзіцца «паміж мінулым і будучым», ідэал прывабны і недасяжны: «аднойчы бедку прынісе»

пёр, ды ложка не было». Яна вырываецца «з абдымкаў, толькі не са сноў-мараў». Ён стаіць і бачыць яе, «ахопленую зарою, вычараваную рэхам песні». І ўсё ж ён адчувае, што звязаны з ёй «вузламі ўсіх дарог... быццём і небыццём, таемнасцю наці і нат выгнашнем з раю», як «вешца з стралой, што сонца дасягае»: «Ты не хавайся, не ўцякай за цень начны, за небакрай». Яна звязана з яго духоўнымі пошукамі.

Філасофская традыцыя народнай песні дапамагае пазту шырэй асягнуць складанасць і супярэчлівасць жыцця, збольшыць змястоўнасць мастацкага вобраза.

Фальклорныя элементы, рэаліі, дапоўнення, пераасэнсаваныя, максімалізаваныя ў якой-небудзь адной рысе, нязмушана і эфектна ўваходзяць у яго паэтычны свет. «Дыміць-курчыца» ў хаце — гэта «стары Бай з катом кудлатым» (кот не абы-які, а кудлаты) «дзе люлькі смаляць ды байкі баяць», так смаляць, што «дыміць-курчыца хмара, як прысак». І ўсё тут не абы-якое, адмысловае: «А байкі — пуды... Калі іх чуеш, — ад смеху скачаш, хоць і ад дыму не раз заплачаш».

Творы Танка ў большасці сваёй насычаны іменна такой дасціпнасцю, здаровым народным гумарам, парадаксальнасцю; іронія, праўда, дзе-нідзе можа здацца змушанай, прасцінай, але ў цэлым яго паззію ўзнімае сатырычная настроенасць, звычайна іранізаваць; усё патанае ў сучасным гуле смеху, настроенасці на жарт, таму нават няўдалыя мясціны не заўважваюцца, усё здаецца натуральным і да месца. Верш часта нібы «выліваецца» з душы, у гэтым выглядзе — як свабодная імпрывізацыя, нязмушаная гаворка. Усе моўныя і рытмычныя хітрыкі здаюцца тады кашчуннымі перад святасцю жыцця і паззіі, якую зусім непатрэбна і залішне ўпрыгожваць. У аснове твораў часта звычайная «фантаграфія», будзённая рэаліі, толькі сілай пачуцця і святлом назменнай дасціпнасці ўзведзеныя на ўзровень мастацкага вобраза: ход думкі празачны, а сама думка — пазтычная. Вершы, бывае, будуцца на абыграванні слоў, сінтаксічных перылаў, удакладнення іх значэння, на эфектыўнасці і «іерархіі» падрабязнасцей (у вершы «Іерархія» самыя важныя — унут, затым — яго маці, бацька, ніжэй — сваіні, дарачыні, тлумачы, «і недзе на самым канцы — мы з бабкай»). Аўтар зазвычай працягвае ланцук пералічэнняў і параўнанняў аж да тат, пакуль не наступіць адчуванне паўнаты і гармоніі. У адным выпадку гэта пералічэнне дзён тыдня («Абяцаў мне»). У другім выпадку — пералічэнне тых ці іншых дзельняў, учынаў, з'яў, скажам, лыжак стравы, як гэта пададзена ў вершы «Нормальна Сярожка»: першая — за маміну ласку, «другая — за татавы гушканні-гулі», «...дзевятая — за вяснавую раніцу... Ну вось і наша ў місачцы канчаецца».

Звязваючы свой пазтычны свет са све-

там звыклых і звычайных рэчаў, пазт мае магчымасць больш поўна і шырока перадаць багацце і шматстайнасць існага: «Калі трэба была песня — ні ў чым не грукаў дзверы. Я яе знаходзіў дома, як пад лаваю сякера...» Пазтава думка шукае ва ўсіх напрамках, ён уважлівы да сусветнай культуры і паззіі, чужыя творы і выразы даюць яму імпульс, выклікаюць цэлыя вершы. Есць выслоўе у Э. Стахуры: «Былі такія, якім гэтага было мала». І я знаў тых — адклікаецца Танк, — якім замала было нарадзіцца і памерці. Гэта дзякуючы ім у багоў мы адабралі агонь, свой лёс і крылы».

Аднак пазт не проста засвойвае выпрацаванае папярэднікамі і папелнікамі ў паззіі, ён абнаўляе яго ў адпаведнасці з нацыянальнай спецыфікай і творчымі схільнасцямі. Японскія танка і хаку ўспрымаюцца з цяжкасцю, за імі — нацыянальная традыцыя і звычка. Не ўсе прывыклі і да свабоднага верша, да вершаванай прозы. Танк засноўвае і ўзмацняе, усёй сілай свайго аўтарытэту і вопыту, новую традыцыю і звычку, папярочны тым самым абсягі беларускай паззіі; нацыянальны грунт — верлібры М. Багдановіча, пазтыка Купалы і Коласа, а з сучасных — свабодныя вершы ў Панчанкі, Барадуліна, Сіпакова.

На новым этапе сваёй творчасці Танк дамагаецца такой пазтычнасці, даходзіць да такой «раслабленасці», неверагоднай адвольнасці формы, амаль да разбурэння яе, што толькі вялікі талент і непаўторная самабытнасць дапамагаюць яму «зберагчы раўнавагу». У гэтым балансаванні на лязе крайнасцей ёсць свае немагчымыя для іншых умоў эфекты, дасягненні і непазбежныя зрывы. Усё гэта падае вершам надзвычайную своеасаблівасць і прывабнасць, уражваючы смеласцю і сілай пазтычнай думкі, якая зазвычай блукае па доўгіх лабірынтах перыядаў і градацкіх, каб прабіцца выбухам.

Танк шукае новую перспектыву, намацавае новую змястоўнасць, прыглядваючыся да раскутых форм лірычнага выказвання. «Года к суровой прозе клонят...», а хто сказаў, што проза не можа быць у вершы, да таго ж высокамастацкая? Мусіць, мэтазгоднай было б шукаць не «паэтычны» і не празачны змест думкі, як выказаўся даследчык рускай паззіі В. Сквазнікоў, а «нейкае няўлоўнае адрозненне пазтычнай і празачнай разнавіднасцей у тым, што традыцыйна называем мастацкай думкаю». Сквазнікоў ёсць на каго спас-

лацца — яшчэ ў свой час Брусаў, з пэўнымі агаворкамі і сумненнямі, дапускаў, што паззія і проза дзеляцца па мастацкаму эместу, г. зн. па думцы, а не па знешнасці (вершы або «не вершы»), знаходзячы рысы празачнасці нават у Пушкіна.

Вершы ў прозе — стала звыклай фразай у дачыненні да некаторых твораў Танка, а дакладней было б сказаць, аб іх — проза ў вершы, але мастацкая проза, форма існавання якой — верш. Любіць верша ствараецца шляхам заканамернага паўтарэння сувярных пералічэнняў, радкоў, фраз, а падчас верш разгортваецца як адзін сінтаксічны перыяд. У М. Танка псіхалагічна матываваны сэнсавы рытм, які і падае напружанне словам, найбольш значнае вылучаючы, накапляючы эмацыянальную энергію.

І ўсё ж асобныя танкаўскія «эксперыменты» (такіх нямога, але яны ёсць) успрымаюцца як свавольная імпрывізацыя. Верш тады трымаецца толькі на экстравагантнасці або парадаксальнасці сітуацыі, выпадку, на спецыфіцы лірычнага характару, жывога голасу літэратуры. Такі лёс эксперыменту: адно з яго адкідаецца, другое ідзе ў залаты набытак мастацтва. Тое, што мы схільны палічыць перападам і нават правадам, пачасе можа аказацца дасягненнем, новым шляхам, як гэта не раз здаралася ў гісторыі літэратуры.

Дык што, М. Танк не можа пісаць як усе? Не, ён дае ўзоры і традыцыйнага, класічнага верша. Важней іншае... Моц і значэнне мастака перш за ўсё не ў характары пазтычных прыёмаў, якія ён выкарыстоўвае, а ў тым, што новага ўносіць ён у скарбіцу чалавечага духу, наколькі моцна і арганічна звязаны са сваім народам. Вырашальная адметнасць сённяшняга Танка — канечне ж, не верлібр і не проза-верш (гэта яго знешняя рыса, вынік), а своеасаблівасць духоўнага лобіку пазта, які ў парыве адчаю гатовы збегчы (вядома, жартам) на той свет як «вершаруб Уйтмен» ад заіндулівых, абкатаных форм і норм.

Усю яго паззію пранізвае нейкая спадчыная палеміка, унутранае пасмеіванне, выклік чалавека, які найвялікшую мудрасць адчуў у тым, каб не спыняць час, не затрымліваць сонца, як гэта не раз рабілі «ўладары шчаслівага і закаханага», бо, «убачыўшы, як апяраюцца маладыя птушанята, і пачуўшы, як нараджаюцца новыя песні», ён свае рукі, узятыя, каб зрабіць гэта, «зноў апусціў на плуг».

целася. Кнігу я прачытаў і расчараваны. Я разумею, што для перакладчыка Верлен — арэх цвёрды, не кожны раскусіць, але такіх «авісецкіх», маніпуляцый з моваю, якія часамі мяжуць з непісьменнасцю, скажу шчыра, я ўсё ж не чакаў. Няўдачы можна дараваць, у кожнага перакладчыка яны могуць быць, але горш, калі гэта не проста няўдачы, а няўдачы «з прэтэнзіяй», замоўчваюць іх, мне здаецца, не трэба.

Вось некалькі прыкладаў з багатай калекцыі. Нацяжкі для рыфмы: «ігра—віра», «красу—хаўрусю», «любіў—галубіў», «ні—дзе—прыйдзе». Слова абрубкі, якія лягчэй уціскаюцца ў радок: «насмешны», «глухавы», «хварлівы», «вілявы», «сухавоць», «прыгожшы». Няўдалыя наватворы, дыялектызмы і запалычаны: «нешчаслівец», «хісток», «рудавы», («усход рудавы ружавее»), «трапёткі», «нязгорш», «несычба», «слабата», «гормантар», «ілка» («ілка перасцярогі»). Надуманыя безгустоўныя спалучэнні: «кружнем гульма»; «спаднік нізоў», «ігра цялэс», «курво ў зубах». Ну, а калі браць цэлыя фразы і строфы — уражанне часам такое, нібы забудзіў у цёмным лесе. Хутчэй хочацца выбрацца. І міжвольна задумваецца, няўжо А. Лойка, філолаг, пазт, не адчувае, не разумее, што не варта выпускаць у свет працу сырую, не даведзеную да кандыцыі. А можа, наадварот, ён ёю задаволены? Цяжка паверыць. Але ўсё можа быць.

Нядаўна выйшла ў нас у серыі «Паззія народаў СССР» «Выбранае» Сяргея Ясеніна — сціпная, зграбная кніжка пазта

шырока вядомага і любімага. Вершы яго мы ўсе чытаем у арыгінале, многае ўрэзалася ў памяць, і зусім зразумела кожнага цікавіць, а ці добра ён гучыць па-беларуску. Выдадзена вялікім тыражом (16000 экз.) кніжка не залежваецца. У зборніку змешчаны пераклады Аркадзя Куляшова і Рыгора Барадуліна. Для А. Куляшова характэрны вялікая блізкасць да арыгінала, яснасць і правільнасць мовы, цеплыня і сардэчнасць. Чытаеш не Куляшова, а іменна Ясеніна, з захаваннем у поўнай меры той даверлівай інтымнасці, што бярэ за душу. Яго чужоўны пераклад пазмы «Анна Снегіна» — сапраўдны шэдэўр.

Перакладаў А. Куляшова ў зборніку нямога, перакладаў Р. Барадуліна значна больш. Рыгор Барадулін — таленавіты майстар з адменным творчым абліччам. Яго асабліва захапляе форма, незвычайнасць, выключнасць. Віртуозна валодаючы рыфмай, ён бліскава адольвае ў перакладах цяжкія мясціны, знаходзіць і спалучае словы самага рознага сэнсу. Бездакорна перакладзена ім «Балада пра дваццаты шэсць». Вельмі добра паасобна лірычныя вершы. Аднак не ўсюды і не заўсёды гэта Ясенін. Знадворнае, штучнае часам выступае наперад, засланяючы ясенінскую арганічнасць і праўдзінасць. Адчуваецца часам спешка, недапрацаванасць, а то і проста нядабайства. Таленавіты перакладчык, знадта, даверыўшыся натхненню, часам не можа выразацца з палону свайго ўласнага пазтычнага стылю і падмяняе сабою аўтара.

Не хапае, як кажуць, самаконтролю.

Не буду цытаваць таго добрага, што ёсць у перакладах Р. Барадуліна, чытач гэта знойдзе ў ясенінскім зборніку, спынюся толькі на паэме «Чорны чалавек», пераклад якой яўна не ўдаўся. «Чорны чалавек» — паэма аўтабіяграфічная, пранізліва шчыра, дасканала ва ўсіх адносінах, пераклад яе патрабуе вялікай асцярожнасці і шліфоўкі.

Прыўдаю некалькі характэрных мясцін.

У арыгінале:
«Был он изячен,
И тому ж поэт,
Хоть с небольшой,
Но хватистой силою,
И какою-то женщиною,
Сорока с лишним лет,
Называл северной девочкой
И своею милою».

У перакладзе Р. Барадуліна:
«Да ўсяго быў пазт,
Вытанчаны, як зло,
Хоць з невялікай,
Ды ўчэпістай сілаю,
І жанчыну нейкую,
Ей за сорок было,
Назваў дзеўчыньшкяю
І сваёю мілаю».

У перакладзе знікла самае важнае і дабавілася неўласцівае Ясеніну. Замест «изячен», што азначае «зграбны, прыгожы», з'явілася «вытанчаны, як зло». Такім Ясенін не быў. Тут падмена, фальшывы мазок на партрце пазта. Няўжо гэта зроблена для рыфмы к слову «было»? Падобнае можна дараваць саматужніку-аматару, а не прызнаванаму майстру. А жаргоннае слова «дзеўчыньшкя» і не прыдумаш горш! Можна было б сказаць «назваў дзеўчынькаю», ці «зваў нядабрай дзеўчынькаю», знайсці адпаведны варыянт было не цяжка.

У арыгінале:
«В грозы, в бури,
В житейскую стужу,
При тяжелых утратах
И когда тебе грустно,
Назваться улыбочным».

Самое высшее в мире искусство».

У перакладзе:
«Калі паставіць
Жыццё рабром,
Стаяць жабраком,
Сабой застацца,
І здавацца ўсмяшлівым».

Гэта вышэйшае ў свеце мастацтва».

Тут цалкам разбурана ясенінская танальнасць, яго настрой, думка, арганічнасць строфы. Строфа распадаецца, нягледзячы на трайную рыфму. Апошні, заключны радок вісіць як прычэплены. А гэта жаргоннае слова «рабраком»! Усё тут чужое. У перакладчыка, як у жанглера ў цырку, спрыт без эмоцый.

Нарэшце спынюся на з'яве, якую лічу свавольствам, катэгарычна недапушчальным у перакладах. Адзін з самых выдатных вершаў Ясеніна называецца «Песнь о собаке». У перакладзе ён названы «Песня пра шчанюкоў». Перайначванне не толькі недарэчнае, але і абразлівае. Не пра шчанюкоў склаў сваю песню Ясенін, а пра сабаку. І слова такое грубае — «шчанюкоў», нават не «шчанят», а са зняважлівым канчаткам — «шчанюкоў».

У 1923 годзе я меў шчасце бачыць і слухаць гэтага «чалавека з легенды». Ясенін чытаў нам, студэнтам, «Песню пра сабаку». Не чытаў, а пераказваў прамікнёным чужоўным голасам. Пры апошніх словах: «Покатились глаза собачьи золотыми звездами в снег» — на

яго светлых, добрых вачах заблішчалі слёзы. Такую непасрэднасць і эртыстычную адданасць мы бачылі ўпершыню. Усе былі ўзрушаны і зачараваны. Ясенін выступаў як жывое ўвасабленне характа і паззіі. І я не магу быць раўнадушным да лёгкадумнага перайначвання назвы гэтага верша ў перакладзе. Гэта як удар у спіну.

У зборніку «Далаягляд» за 1976 год змешчаны пераклады Р. Барадуліна з Андрэя Вазнясенскага: яго вядомае паэма «Ланжумо» і некалькі вершаў. Мадэрны арыгінальны пазт А. Вазнясенскі яму бліжэй, чым лірычны Ясенін. Пераклады ўдалыя, але і тут ёсць перабор па лініі словатворчасці: «слепкі свіст саней», «выслоўе меркнеца знячэўна», «жаркот», «стленены», «зленне», «полымна», «ззвілены», «спагадзіцтэ», «ззаведаніца». Альбо ў перакладах з літоўскіх пазтаў («Полымя», сакавік 1977) без усякай патрэбы ўжываюцца палінізмы: «апрыкрэма», «аксіцыя». Мне думаецца, што такое абыходжанне з беларускай мовай не спрыяе поспеху паззіі, аднак яе ад народа. Трываючы тое, што некаторыя маладыя перакладчыкі пачынаюць лічыць гэта дазволеным, бяруць на ўзбраенне і, не трацячы часу на пошукі адпаведных зразумелых слоў у жывых народных і нарматыўных лексічных крыніцах, таксама засмечваюць пераклады моўнымі суратамі.

Пазт за свае творы адказвае сам. Перакладчык жа адказвае і за сябе і за аўтара. Гэтага нельга забываць.

«СІНТЭЗ МАСТАЦТВАЎ — СТЫЛЬ ЭПОХІ»

Сучасны этап у развіцці манументальнага мастацтва і архітэктуры характэрны імкненнем да фарміравання цэласнага, па-мастацку арганізаванага жыццёвага асяроддзя. У апошнія гады і ў беларускай архітэктуры і мастацтве ёсць спробы адвясці ад аднастайнасці забудовы, пераадолець спрошчэнасць у будаўніцтве, адшукаць абгрунтаваны мастацкія рашэнні пры кампазіцыйнай забудове гарадоў і вёсак.

Праблемы сінтэзу мастацтваў, без вырашэння якіх нельга будаваць паноў, па-сучаснаму, хваляюць сёння шырокую грамадскасць і нашы творчыя саюзы, Саюз мастакоў і Саюз архітэктараў рэспублікі мяркуючы прысвяціць пытанню сінтэзу аб'яднаны пленум праўленняў.

Гаворка аб іх неаднаразова ішла і на старонках штотыднёвіка. Наша газета надрукавала ўжо некалькі артыкулаў, прысвечаных пытанню сінтэзу мастацтваў.

У працяг гэтай гаворкі рэдакцыя папрасіла падзяліцца сваімі думкамі аб ванранутых праблемах народнага мастака БССР, члена-карэспандэнта Акадэміі мастацтваў СССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР М. А. Савіцкага.

ПЕРАД намі адказная задача — стварыць сінтэз мастацтваў на сучасным этапе. Гэта азначае, стварыць па-мастацку арганізаванае жыццёвае асяроддзе, вартае нашага часу, нашага чалавека. Пасляхова вырашыць усялякую задачу магчыма толькі тады, калі абсалютна чотка акрэслены яе ўмовы. Таму я дазволю сабе падзяліць гэтую задачу на два асноўных пытанні. Першае — што мы разумеем пад сінтэзам як катэгорыяй мастацтва? Другое — якімі канкрэтнымі дзеяннямі ён дасягаецца?

На першаму пытанню, відаць, двух меркаванняў быць не можа, бо сама гісторыя вызначыла сінтэз як адзінства стылю, пры дасягненні якога толькі і магчыма зліццё мастацтваў, што ствараюць пэўнае змястоўна-эмацыянальнае асяроддзе. «Палац» нашага часу, па-мастацку выразны будынак, дзе будучы жыць усе віды мастацтва, павінен быць пабудаваны па законах сінтэзу. Мы ведаем палацы ў стылі барока, класіцызму, але яшчэ не знайшлі мастацкага ўзору стылю палаца нашай эпохі. Я знарок гавару «палац», каб узвысіць, узвесці ў эстэтычную катэгорыю паняцце будынак, хай гэта будзе жыллё альбо аб'ект грамадскага карыстання. Нарэшце, увесь горад — гэта таксама «будынак» для сям'і ў некалькі тысяч або мільёнаў чалавек.

Другое пытанне кожны разумее пазронаму. Але ж толькі аднасьць думкі забяспечвае і аднасьць намаганняў. Аднак пакуль што ў нас такой аднасьці няма. Скажам адразу, што мы, мастакі, як правіла, крытыкуем архітэктараў за недастатковае разуменне эстэтычных задач. Архітэктары не менш крытычна ставяцца да мастакоў, паколькі, на думку многіх з іх, мы ігнаруем непазбежныя цяпер ўмовы індустрыяльнага домабудаўніцтва. Тыя ж арганізацыі, якія плануюць будаўніцтва, на чале з Дзяржбудам, стаяць у баку ад пытанняў эстэтыкі. Як правіла, плануецца ўзвесці столькі васьмь квадратных метраў жылля, столькі магазінаў і дзіцячых садоў, кінаатэатр або клуб на пэўную колькасць месцаў. Канечне, без вырашэння ўсіх гэтых практычных задач будаўніцтва немагчыма. Але ж нельга ўпу-

скаць яго ідэалагічную сутнасць. Сучасны мікрараён адпавядае пакуль што толькі бытавым, спажывецкім умовам, у ім прадастаўляецца людзям жыллё з выгодамі, але не ствараецца асяроддзе, якое спрыяла б чалавечым кантактам, у іх няма месца, якія б сталі духоўнымі цэнтрамі горада. Праектаванне мікрараёна звычайна не мае тэматычнага задання. Няма пакуль такога зв'язу, якое б гэтае заданне вызначала. Я хачу сказаць, што ў нас няма заказчыка на планамерную і мэтанакіраваную работу па стварэнню сінтэза. Калі б быў заказчык, ён, пэўна, назваўшы праспект у Мінску Партызанскім, з самага пачатку работы прымусяў бы мастака і архітэктара думаць пра тое, як адлюстраваць тэму, закладзеную ў назве.

Я лічу, што такое зв'язу, якое б узначальвала ўсю работу, патрэбна мець. Яно павінна аб'яднаць прадстаўнікоў дзяржаўных устаноў, партыйных работнікаў, сацыялагаў, вучоных і іншых спецыялістаў, нарэшце, архітэктараў і мастакоў. Яны сумесна павінны вырашаць ідэю ўсяго комплексу жыллёвых і грамадскіх збудаванняў з улікам патрэб розных слаёў насельніцтва. Не пільны ларкі павінны «вырашаць» раён, а спартыўны ансамблі, збудаванні для адпачынку, чытанія, гуртковых заняткаў. І, канечне, ніводная частка новага горада не можа заставацца без садоў, паркаў, вадаёмаў. Ідэя прыроды, чыстага паветра, святла павінна адразу ўвайсці ў задуму арганізацыі раёна. Схему арганізацыі будаўніцтва — а яна павінна выглядаць так: Дзяржбуд — архітэктар — будаўнік, — на маю думку, неабходна пачынаць з гэтага галоўнага зв'язу, якое дае тэматычнае заданне. Умоўна назаву яго «Дзяржаўным саветам». І яшчэ адно дапаўненне да схем: побач з архітэктарам трэба паставіць фігуру мастака. Мастак павінен падключыцца да работы на той стадыі, калі вырашаны агульныя горадабудаўнічыя задачы — дзе павінна быць пракладзена, скажам, магістраль з улікам транспартнага патоку, што неабходна мець у дадзеным раёне горада. Як толькі архітэктар прыступіць да праектавання канкрэтных ансамбляў і аб'ектаў — тут жа падключ-

чаецца да работы і мастак. Гэта значыць, мастак-архітэктар — гэта адзінае зв'язнае схемы, і яно тым больш неабходна ў двухбаковай форме таму, што ў нас не рыхтуюць архітэктараў з шырокай мастацкай адукацыяй.

Могуць спытаць, ці магчыма стварыць стыль пры ўмовах індустрыяльнага тыпавага будаўніцтва? Пераканааны, што магчыма. Аднак патрэбна мець больш шырокі, чым мы маем цяпер, асартымент тыпавых форм і варыянтаў іх спалучэння. Мы часам скардзімся на аднастайнасць індустрыяльнага будаўніцтва і пры гэтым забываем, што яно стаіць яшчэ на парозе сваіх перспектыв. І, нарэшце, мы не ўлічваем той факт, што ўсякая архітэктура нясе ў сабе элементы тыпавага будаўніцтва. Ці ж не са шматразова паўтораных тыпавых форм складаецца вуліца Расі ў Ленінградзе? А мы ж ведаем, што гэта непераўзыходны ўзор стылю! Ці непазбежная аднастайнасць аблічча сучаснай архітэктуры? Вопыт ГДР і Балгарыі, напрыклад, гаворыць пра тое, што можна атрымаць абсалютна розныя мастацкія якасці пры адных і тых жа прынцыпах індустрыяльнага домабудаўніцтва. Вынікі будаўніцтва, прыналежнасць той або іншай забудовы да мастацтва архітэктуры залежаць ад творчага падыходу да справы. Тут важна сканцэнтраваць увагу на тым, які крытэрыі ацэнкі архітэктурнага збудавання. Добра тое, што нясе ў сабе ідэю, што нараджае вобраз, а ўвасабленне вобраза ў архітэктуры — гэта вынік вялікіх культурных назапашванняў, якія звязаны з асваеннем традыцый, вытокаў нацыянальнага мастацтва. Не ў меншай ступені гэта датычыцца любога мастацкага твора, пачынаючы ад роспісу сцен, скульптуры і канчаючы свяцільнікам, вазай альбо драпіроўкай. Стыль не ўзнікае на пустым месцы, не ўзнікае «раптам», з нічога...

Я б не сказаў, што наш узровень падрыхтоўкі і арганізацыі працы мастакоў дазваляе вырашыць праблему стылю. Па-першае, неабходна моцнае і разгалінаванае звязнае сярэдняе мастацкае адукацыі па падрыхтоўцы майстроў самых розных прафесій: коўка, разьба, ліцейная справа, кераміка. Вядома, што ў добрых руках і гліна можа зазвіць, нібы золата, стаць прыгожым і, як гаворыцца, вечным матэрыялам. Я маю на ўвазе мастацтва кафлі. Яно ў XVII—XVIII стагоддзях панавала на Беларусі. І цяпер кафля магла б упрыгожыць жыллё і грамадскі будынак, і метро. Але патрэбны майстры. А іх няма. Па сутнасці, мас-

тацкі інстытут павінен быў бы рыхтаваць мастакоў-праекціроўшчыкаў, адбіраючы пры паступленні ў ВНУ самых здольных з гэтых майстроў.

Заўважу, дарэчы, што сёння ў наш Інстытут паступае толькі 20 працэнтаў людзей са спецыяльнай мастацкай адукацыяй. Гэтая лічба гаворыць пра тое, што якасць падрыхтоўкі спецыялістаў магла б быць на многа лепшай.

Другая праблема — выкарыстанне працы мастакоў. На практыцы атрымліваецца так, што інстытут выпускае ў асноўным «вольных» мастакоў, якія вымушаны шукаць сабе заказы. Я мяркую, што ўсе спецыялісты — і жывапісцы, і скульптары, і іншыя — пасля заканчэння Інстытута павінны атрымліваць накіраванні на розныя прадпрыемствы народнай гаспадаркі. Толькі адзінкі — самыя таленавітыя могуць заслужыць права заставацца «вольнымі». Такая пастаноўка пытання апраўдана ў інтарэсах дзяржавы, у інтарэсах мастацтва. Але ж, каб гэта магчыма было здэясніць, прадпрыемствы павінны мець штатныя адзінкі мастакоў таксама, як і іншыя спецыялістаў.

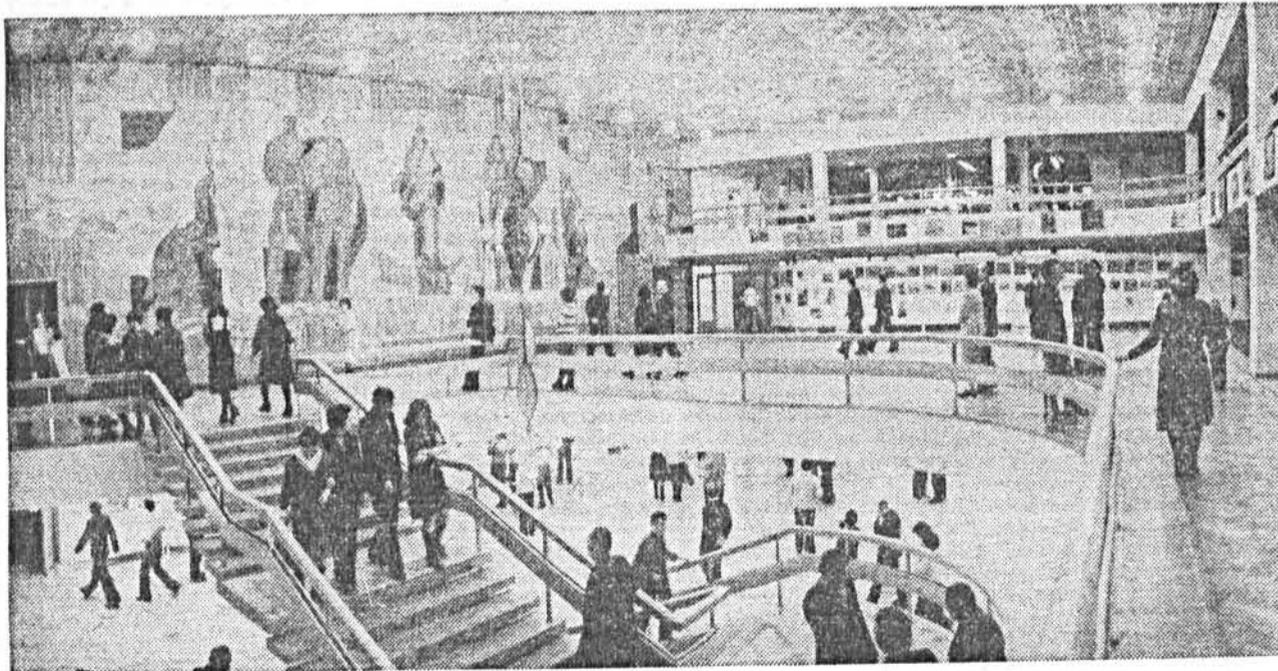
Якім чынам забяспечыць іх загрузку? Напрыклад, кераміст, які працуе на «вольным» рэжыме, стварае некалькі эталонаў у год. Колькасць іх звычайна невялікая, таму што немагчыма ствараць мастацкія творы адзін за другім, «бесперапынна». Але чаму б такому спецыялісту, які працуе ў штаце прадпрыемства, не выпусіць уласнымі рукамі тыраж, дапусцім, у сто экзэмпляраў, сапраўды мастацкіх вырабаў? І мастак быў бы загрузаны і павышалася б яго майстэрства (мяркую, што шматразовы паўтор свайго эталона — работа не зусім механічная), і забяспечвалася б высокая якасць вырабаў.

Такая арганізацыя працы дала б найвышэйшы ўзровень выкарыстання творчых, мастакоўскіх сіл у народнай гаспадарцы. Вядома ж, што ні якасць посуду, ні прыгажосць абывацкай тканіны не выкінеш з ансамбля, са стылю, з сінтэзу. А таму неабходна мабілізаваць велізарныя рэзервы, якія яшчэ недастаткова эфектыўна выкарыстоўваюцца.

Тут, здаецца, мы збываем ад асноўнай тэмы гаворкі. Але мноства пытанняў звязаны ў адзін ланцуг. А з пункту гледжання грамадскай, дзяржаўнай задачы сінтэз — гэта шырокая сістэма арганізацыі творчай працы. Задача, якую нельга замкнуць у кола суадносін архітэктара з мастаком, нельга абмежаваць вузкарэспэцыяльнымі праблемамі. І калі ўжо дазволіць сабе прасачыць гэты сувязі, дык патрэбна сказаць, што першая ступень сінтэзу закладваецца ці пачынаецца з агульнага для ўсіх эстэтычнага выхавання. Калі мы не можам сабе ўявіць сучаснага чалавека, які не ўмее пісаць, лічыць, чытаць які не ведае элементарных законаў прыроды, то чаму мы мірымся з тым, што ў час НТР зусім неабавязкова графічная і эстэтычная адукацыя? Роля гэтай адукацыі ў стварэнні асноў сучаснай культуры зусім не меншая, чым роля матэматыкі і літаратуры. Пабудаваць і аформіць будынак, нават на высокім узроўні — гэта не азначае вырашыць усе праблемы стварэння нашага жыццёвага асяроддзя, стварэння мастацкага стылю часу. Стыль — а ён і ёсць самае поўнае выражэнне сінтэзу — можа з'явіцца як арганічны вынік многіх назапашванняў — сталасці светапогляду, мастацтва, будаўніцтва, адукацыі, арганізацыі працы.

Нам патрэбна шырокая і шматгранная аснова агульнай матэрыяльнай і духоўнай культуры. А вяршыняй яе стане сінтэз мастацтваў у самым буйным, дзяржаўным значэнні гэтых слоў.

Запісала Э. ПУГАЧОВА.

Фэе Палаца культуры Мінскага аўтазавода.

ЗАСЛУЖАНЫ дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Арлен Кашкурэвіч — адзін з вядучых савецкіх графікаў. Ён — мастак каларытны, глыбока нацыянальны. Гэта добра адчуваецца ў кожнай яго рабоце.

Шматпланавы і шырокі творчы дыяпазон мастака: ён актыўна і з аднолькавым поспехам выступае як у станковай, так і ў кніжнай графіцы, шмат працуе над ілюстрацыяй для рэспубліканскіх часопісаў, спрабуе сілы ў манументальным і плакатным мастацтве, папулярнасцю карыстаюцца яго экслібрэсы.

Афармленія ім кнігі неаднаразова экспанаваліся на рэспубліканскіх, усесаюзных і міжнародных выстаўках. Многія з іх былі адзначаны самымі высокімі ўзнагародамі.

Сталася таленту, адточаны прафесіяналізм, важкасць грамадзянскай і мастакоўскай пазіцыі — асноўныя і характэрныя рысы творчасці А. Кашкурэвіча.

Творчы шлях мастак пачаў на ніве кніжнай графікі афармленнем зборніка дзіцячых вершаў старэйшай беларускай паэтэсы Канстанцыі Буйло «Юрочка» (Дзяржвыдат БССР, 1957). З гэтага часу Кашкурэвіч актыўна супрацоўнічае з выдавецтвамі рэспублікі.

Тады ў беларускай графіцы панавала традыцыйнасць, аддавалася перавага тонавым малюнкам, арнаментальнаму дэкору. Канструяванню кнігі, як цэласнага арганізма, не ўдзялялася належнай увагі. Нярэдка ілюстрацыі рабілі адны мастакі, а знешняе афармленне — другія. Функцыі канструктара звычайна выконваў мастацкі рэдактар.

Прагны да ўсяго новага, Кашкурэвіч імкнецца пабудаваць кнігу цалкам.

Пастаяннае супрацоўніцтва з выдавецтвамі і перыядычнымі выданнямі дапамаглі здольнаму мастаку авалодаць паліграфічнай навукай, так неабходнай кніжнаму графіку.

У хуткім часе пасля сканчэння інстытута малады графік з энтузіязмам бярэцца за афармленне вядомага рамана Кузьмы Чорнага «Трэцяе пакаленне». У ягоных ілюстрацыях адчуваецца добрае веданне гісторыі, імкненне пранікнуць у псіхалагічную сутнасць твора. І някай часам мастаку нехапала віртуознасці, майстэрства. Вобразы, створаныя ў ілюстрацыях, адпавядалі літаратурнаму зместу і былі цікавыя па тыпажы.

Пэўным крокам наперад у творчасці Кашкурэвіча было афармленне кнігі Янкі Купалы «Тры пэзмы» (Дзяржвыдат БССР, 1962). Упершыню ў беларускай кніжнай графіцы ілюстрацыя вырашалася як гравюра на пластыку. Новая праца мастака атрымалася цэласнай па мастацкай задуме. Ілюстрацыі эмацыянальныя, псіхалагічна завостраныя, добра стасуюцца са зместам твора.

Гэтае выданне атрымала шырокае прызнанне ў аматараў кніжнага мастацтва, а на Усесаюзным конкурсе лепшых па мастацкаму афармленню і паліграфічнаму выкананню кніг было ўзнагароджана дыпламам другой ступені.

Напачатку 60-х гадоў А. Кашкурэвіч ужо добра зарэкамендаваў сябе як мастак кнігі. Аднак ён не пакідае і станковага мастацтва. Так, у 1962 годзе ён завяршае серыю літаграфій пад назвай «Аэрапорт» — значную па тэме, цікавую па задуме і графічных сродках. Гэта быў своеасаблівы падступ да стварэння маштабнай па задуме серыі «Горад і людзі».

— Я імкнуўся паказаць у гэтай серыі жыццё людзей у арганічным адзінстве з гарадскім пейзажам, жыццём горада», — зазначаў графік. Мастак павінен працаваць толькі над тым, што ён добра ведае, любіць і адчувае. Мінск — горад, які я ведаю з дзяцінства.

Першыя два лісты — пейзажныя. Адзін з іх лінагравюра, другі — афорт. Выбар розных тэхнік пачалены мастакоўскай задуме: параўнанне старога і новага Мінска, стварэнне адпаведнага настрою. Гучнымі акордамі падаецца гарадскі пейзаж у лінагравюры, мякка і паэтычна — у афорце.

Ліст пад назвай «Аўтобус» выкананы сухой іголкай. І гэта зноў не выпадкова: мастак вялікую ўвагу надае характарыстыкам герояў, трактоўцы вобразаў ва ўсёй іх складанасці, канкрэтнасці і непаўторнасці. І хаця чыста знешне ў гэтай працы адчуваецца пэўны ўплыў творчай манеры Рэната Гутузі, ліст пранізаны гармоніяй паказу псіхалогіі працоўнага чалавека праз яго ўнутранае раскрыццё і з'яўляецца адным з лепшых у серыі.

Вельмі меладычным атрымаўся афортны ліст «Пасля канцэрта». Стrogім сілуэтам абзначаны постаці маладых людзей, якія крочаць па ввечэрняму гораду. Тонкая мадуляцыя танальных суадносін стварае лірычны настрой. І, здаецца, вось-вось загучыць мелодыя.

Сюіта «Горад і людзі», нягледзячы на рознасць графічных тэхнік, знітавана ў адзінае цэлае агульным эмацыянальным ладам, акрэсленасцю мастакоўскай пазіцыі.

Заслужаны поспех прынесла графіку афармленне кнігі Івана Шамякіна «Сэрца на далоні». Здольнасць мастака раскрыць псіхалогію вобразаў вельмі ёміста выявілася ў гэтай працы. Ілюстрацыі да гэтага твора ствараюць той мастацкі рад, які не толькі суправаджае, але і значна паглыбляе літаратурны змест.

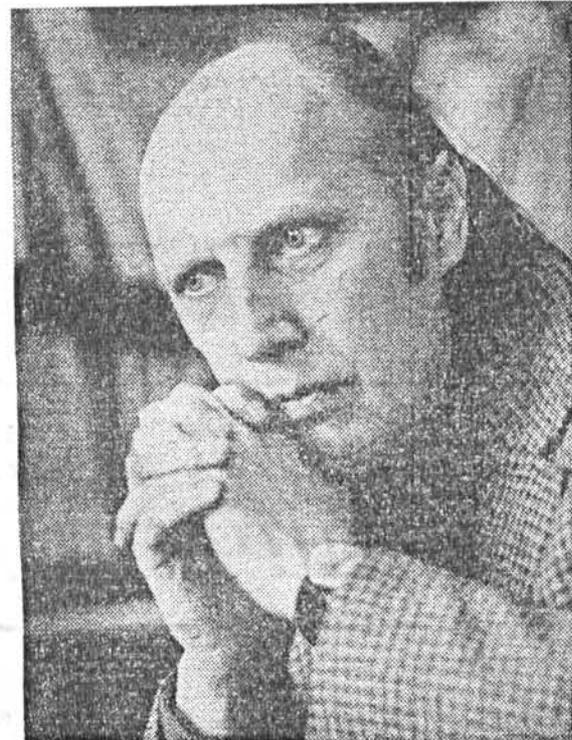
Вельмі ўдала прадумана знешняе афармленне кнігі (супервокладка, пераплёт, тытульны ліст), для

якога характэрны лаканізм, цэласнасць, мінімум выяўленчых сродкаў.

Гэтая праца мастака не выпадкова была зданачана высокай узнагародай Усесаюзнага конкурсу на лепшыя выданні ў Маскве, а Іван Шамякін у адным са сваіх артыкулаў назваў мастака сваім раўнапраўным сааўтарам.

Пачэснай і адказнай для графіка была праца над афармленнем кнігі Ганса Хрысціяна Андэрсена «Казкі». Напоўненыя гумарам, выразныя і пластычныя, ілюстрацыі добра кампануюцца з тэкстам, арганічна ўвязаны з вонкавым афармленнем.

Майстрам са сваім творчым почыркам праявіў сябе А. Кашкурэвіч у афармленні сувенірнага выдан-

ня пэзмы Янкі Купалы «Курган», выдадзенай да 50-годдзя Вялікага Кастрычніка на трох братніх мовах: беларускай, рускай, украінскай. Кніжка атрымалася вельмі кампактнай па фармату і памеру, цэласнай па мастацкаму вырашэнню і вельмі зручнай для карыстання. Добрае веданне народных традыцый і паэтычнай творчасці дапамаглі Кашкурэвічу глыбока зазірнуць у свет купалаўскіх вобразаў. Ён уважліва і беражліва паставіўся да аўтарскага тэксту, надаючы персанажам драматычнае і глыбокае філасофскае гучанне.

На Рэспубліканскім конкурсе пэзма «Курган» адна з першых у рэспубліцы была ўдастоена самай высокай узнагароды, — дыплама і медаля Францыска Скарыны.

Даўно і далёка за межамі рэспублікі заслужаным поспехам карыстаецца беларускае шкло. І гэта тэма, што ў гэтай справе Беларусь мае вельмі даўнія традыцыі. Найбольшыя нашы поспехі ў мастацтве шкла звязаны са шклозаводам «Нёман», на якім працуюць высокаадукаваныя вопытныя людзі — майстры сваёй справы.

Усё гэта не магло не ўсхваляваць графіка. З'явілася задума: уславіць выяўленчымі сродкамі творчы подзвіг беларускіх шкладуваў. Ён старанна вывучае ўсе вытворчыя працэсы, робіць незлічоную колькасць замалёвак, накідаў, варыянтаў кампазіцыі.

Так узнікае рэдкая па задуме і пластычнаму вырашэнню серыя з васьмі лістоў пад назвай «Майстры». Мастак здолеў на высокім мастацкім узроўні перадаць багацце ўражанняў, разнастайнасць характараў, непаўторную прыгажосць людзей працы, пазбягаючы сухой фіксацыі фактаў, ілюстрацыйнасці.

Адзін з лепшых у серыі — ліст «Адзел тэхнічнага кантролю». Тут па-майстэрску паказаны абяляльныя вобразы маладых кантралёраў, іх любоў да працы, сапраўдная павага да прыгажосці. З такім

жа высокім прафесіянальным майстэрствам вырашаны і іншыя афорты: «Гута», «Дуэт», «Гранільшчыцы».

Серыя з поспехам экспанавалася на міжнародных выстаўках у Польшчы, Венгрыі, Югаславіі, Манголіі. Ліст «Натхненне» набыты Трацяцкоўскай галерэяй.

Па заказе выдавецтва «Художественная литература» для серыі «Библиотека всемирной литературы» мастак з захалпеннем працуе над томам выбраных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа «Стихотворения и поэмы». Эмацыянальнай па настрою і дынамічнай па кампазіцыі атрымалася ілюстрацыя да пэзмы «Бандароўна». Удала выкарыстаны ружаваты колер, які не толькі акцэнтуюе галоўнае звязно сюжэта, але і нясе адпаведную эмацыянальную нагрузку. На жаль, гэтага нельга сказаць пра фон, які перагружаны і празмерна ўскладнены.

Заслужаную славу мастаку-графіку прынесла надзвычай цікавая, з глыбокім філасофскім падтэкстам серыя работ пад агульнай назвай «Партизаны», якая ўпершыню была паказана на Рэспубліканскай мастацкай выстаўцы, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

— У серыі графічных лістоў «Партизаны», якую я не лічу завершанай (будуць, напэўна, і новыя лісты), — гаворыць Кашкурэвіч, — няма батальных сцэн. Паказ батальных сцэн, мне здаецца, дае магчымасць больш гаварыць пра знешняе напружанне барацьбы. Але, як вядома, у Айчынную вайну вырашальным было не толькі вось гэтае знешняе, звязанае са святой нянавісцю да ворага, але і ўнутранае, тое, што звязана з невідчымі зрухамі ў душы чалавечай. Пра гэта невідчонае словамі сказаць не так проста. Мабыць, тут і пачынаецца сфера выяўленчага мастацтва.

Для вырашэння складанай і адказнай тэмы мастак знаходзіць «свой уласны ключ». Кожны з чатырох станковых лістоў мае самастойны сюжэт і завершаную кампазіцыю. І ў той жа час усе лісты аб'ядноўваюцца адпаведным настроем, тэхнікай выканання. Своеасабліва мастак вырашае партызанскую тэму ў афорце «На шчасце і на гора». Па народнаму звычаю маладых благаслаўляюць бацькі. У партызанскіх умовах у ролі бацькоў выступаюць байцы-ветэраны. Яны благаслаўляюць жаніха і нявесту на шчасце, на змаганне і помсту ворагу за здзекі і гора, што прынёс ён на беларускую зямлю. Жыццё бесмяротнае. Яно працягваецца і ў суровы ваенны час. Аб гэтым добра сведчаць сімвалічна сціснутыя рукі маладых побач з кабурой рэвалюцэра...

Менавіта за гэту серыю і серыю графічных лістоў па матывах твораў Янкі Купалы Арлену Міхайлавічу Кашкурэвічу ў 1972 годзе была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР.

Значным дасягненнем беларускага кніжнага мастацтва з'яўляюцца ілюстрацыі А. Кашкурэвіча да пэзмы Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1973 г.).

У апошні час мастак актыўна працягвае распрацоўваць тэму гераізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчынай вайны.

У 1975 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла унікальная кніга літаратурна-дакументальных запісаў А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» Гэтая кніга — помнік многім Хатыням, спаленым разам з людзьмі на беларускай зямлі, выдадзена ў выдатным афармленні Арлена Кашкурэвіча. У якасці асноўных выяўленчых сродкаў мастак вельмі ўдала выкарыстаў дакументальны фотаматэрыял, звязаўшы яго ў эмацыянальны вузел з дапамогай рацыянальна, па-дызайнерску прадуманага макета. Ёмісты па памеру і эстэтычна выразны квадратны фармат кнігі. Выразнай атрымалася і супервокладка, зробленая з дапамогай фотамантажу. Яна арганічна спалучаецца з чорным пераплётам і строгай унутранай пабудовай выдання. Кніга гэтая з асаблівым поспехам дэманстравалася на Міжнароднай выстаўцы ў Маскве ў 1975 годзе.

У мінулым годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў перакладзе на беларускую мову выйшла трагедыя Гётэ «Фаўст». Наватарскім і арыгінальным у новай рабоце мастака з'яўляецца тое, што вядомы класічны твор ён прачытаў і адпаведна праілюстраваў з улікам сучаснай рэчаіснасці. Ілюстрацыі выкананы ў сімволіка-алегаарычнай манеры і размешчаны ў кнізе ў выглядзе гучных акордаў, што надае ім яшчэ большую значнасць, філасафічнасць, манументальнасць.

Шмат і настойліва працуе графік над новымі творамі. Ён працягвае творчыя пошукі ў распрацоўцы гераічнай тэмы Вялікай Айчынай вайны, папаўняючы сваю вядомую серыю «Партизаны». Па-ранейшаму яго хвалюе тэма сучаснасці, новыя цікавыя творы як старэйшых, так і маладых беларускіх паэтаў і пісьменнікаў.

Мікола ГАНЧАРОВ.

ГУЧЫЦЬ КЛАВЕСІН

Упершыню ў краіне праведзены фестываль клавесіннай музыкі І.С. Баха — выдатнага рэфарматара і шукальніка аўтара незабыўных твораў, прысвечаных велічы жыцця і змаганню людзей за перамогу святла і розуму ў віры супярэчлівай рэчаіснасці. Клавесінная музыка — цікавая і мала вывучаная старонка яго творчасці. Таму грамадства Мінска і госці сталіцы з вялікай цікавасцю сустрэлі філарманічныя канцэрты фестывалю. У іх удзельнічалі артысты: з ЧССР — Зузана Ружычкава, з Літоўскай ССР — дырыжор Саўлюс Сандэціс, дыпламант міжнароднага конкурсу Алег Янчанка, клавесіністы Любоў Шышкава, Эльміра Габрыэлян, Ігар Алоўнікаў, Аляксандр Фісейскі. Яны выступалі ў ансамблі з Мінскім камерным аркестрам пад кіраўніцтвам Юрыя Цырука.

На здымку: за дырыжорскім пультам — народны артыст Літоўскай ССР С. Сандэціс.

Фота У. КРУГА.

МАЙСТАР І ЯГО ВУЧНІ

Адбылося паслядзінне Мастацкага савета Міністэрства культуры БССР пад старшынствам народнай артысткі ССР А. Клімавай, які абмеркаваў пытанне, звязанае з выхаваннем творчай моладзі тэатраў. Ва ўступным слове народнага артыста БССР С. Бірылы і ў выступленні прамоўцаў, сярэдніх былі народны артыст ССР Л. Рахленка, народны артыст БССР З. Баварская і М. Яроменка, заслужаны артыст БССР В. Лебедзеў, рэжысёр Р. Баравік, санратар намсольскай арганізацыі Рускага тэатра БССР І. Андрэеў, выказвалі меркаванні адносна паляпшэння і паглыблення сувязей паміж рознымі пакаленнямі дзелчаў сцэны. Прамоўцы падкрэслівалі: спецыфіка тэатра і прафесіі артыста таняла, што механічна пераносіць формы настаўніцтва, прыдатныя на вытворчасці, на анцёрскую работу нельга. Ідэйна-маральны ўплыў і практычны ўрок тут прызначаны, каб загартавалася акрэсленая і непаўторная мастакоўская індывідуальнасць. Таму вялікае значэнне мае судладдзе паміж вопытнымі майстрамі сцэны, якія шэфствуюць над моладдзю, з рэжысёрамі, якія арыентуе акцёрскую трупы на ажыццяўленне пэўных задач. Адною з дзейных форм уздзеяння на моладзь з'яўляецца асабісты прыклад майстра ў творчасці, яго прынцыповасць, маральнае аблічча, гатоўнасць прыйсці да налегі з парадамі і падтрымкай.

Падагуліў размову намеснік міністра культуры БССР С. Пятровіч.

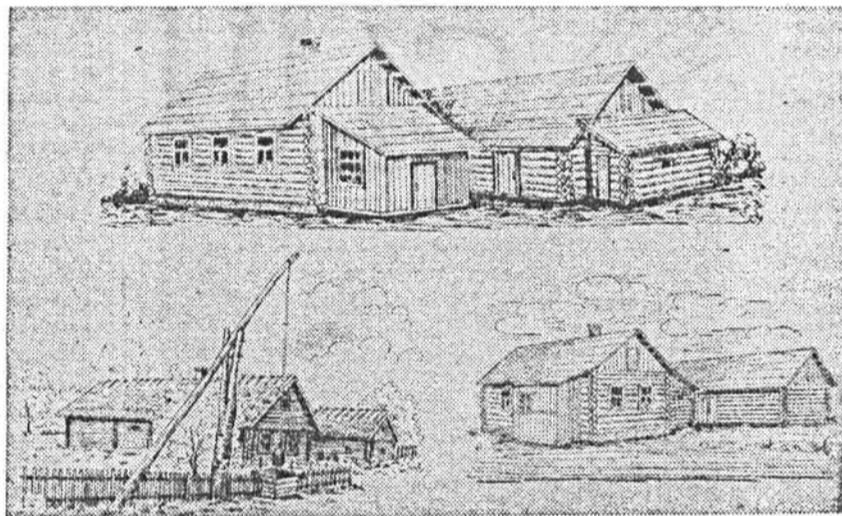
У НАШАЙ рэспубліцы будзе створаны Музей народнай архітэктуры і быту. Падзея ў культурным жыцці рэспублікі значная, выдатная.

Ідэя стварэння такога музея даўно наспела. Умацаванне эканамічнай базы калгасаў і саўгасаў, рост заможнасці вёскі прывялі да масавага будаўніцтва на сяле, у тым ліку і індывідуальнага. У вёску хлынуў шырокі патак такіх будаўнічых матэрыялаў, як цэгла, цэмент, шыфер, бляха, толь і інш. Будаўніча-тэхналагічныя ўласцівасці гэтых матэрыялаў прывялі з сабою ў вясковасць доўглетства новыя канструктыўныя прыёмы і рашэнні. Усё гэта змяніла вонкавы выгляд, памеры і планіроўку традыцыйнага сялянскага жылля. Старых будынкаў, пастаўленых вясковымі майстрамі, з кожным годам становіцца менш, а такія гаспадарчыя пабудовы, як, напрыклад, свіран, гумно, калгаснікі зараз наогул не будуць. Прыгасаванне да саматужнай сялянскай гаспадаркі, яны ў век буйных і спецыялізаваных сельскагаспадарчых комплексаў жылі сябе і сталі непатрэбнымі на сядзібе калгасніка.

кросны — і ткацкі станок і г. д.), дойдзе да той асацыятыўнай высновы, да якой не можа прывесці надакучлівы дыдактызм.

За апошнія дзесяцігоддзе незвычайна ўзрасло імкненне да асэнсавання гістарычнай спадчыны. Улічваючы гэта, буржуазныя ідэолагі старанна вышукваюць «факты» для гістарычнага абгрунтавання так званай «тэорыі ўплываў» і, выдуваючы са скуры, прагнуць прынізіць уклад народаў СССР у агульначалавечую культуру, распаліць недавер'е і варажасць паміж народамі, нацкаваць іх адзін на адзін. Супрацьстаяць розным рэакцыйным ідэалагічным канцэпцыям павінны перш за ўсё факты — дакладныя, пераканаўчыя. Іх нам даць народныя музеі пад адкрытым небам. Яго экспазіцыі наглядна пакажуць вытокі мастацкіх традыцый, якія, як вядома, актыўна жывяць савецкі патрыятызм, паглыбляюць пачуццё Радзімы, натхняюць на новыя працоўныя здзяйсненні.

Стварэнне музея народнай архітэктуры і быту — гэта адначасова і важкая даніна памяці нашаму дарагому правадзю. Як успамінаў У. Д. Бонч-Бруевіч,

ДЛЯ СЯБЕ І ДЛЯ НАШЧАДКАЎ

Разам з тым існуе рэальная пагроза страты тых рэшткаў культурна-гістарычнай спадчыны папярэдніх вякоў, што нейкім чынам захаваліся ў палымі шматлікіх войнаў, якія на працягу XVI — першай паловы XX стагоддзя амаль няспынна спусташалі нашу зямлю. А тое-сёе, шчыра кажучы, загінула і праз нашу абьякаваць і безгаспадарчасць. Унікальныя будынкі парохнеюць, як гаворыцца, на корані або разбіраюцца на апал, а вытворчы інвентар, прылады штодзённага сялянскага побыту буваюць у закутках хлявоў, на гарышчак.

Шмат з таго, што яшчэ можна сабраць і захаваць для нашчадкаў, мае не толькі значэнне помнікаў матэрыяльнай культуры, якія нясуць багатую і часта адзіную інфармацыю пра характар і ўзровень будаўнічай, сельскагаспадарчай і рамесніцкай культуры народа, але з'яўляюцца і каштоўнымі творамі прыкладнога мастацтва і дагэтуль здзіўляюць і яшчэ доўга будуць здзіўляць тэхнічнай рацыянальнасцю, аптымальным спалучэннем прастаты з арыгінальнасцю канструктыўнага вырашэння, дасканала-сцю форм, высокім мастацкім густам.

УСІХ вядомых форм захавання і папулярызаванні твораў матэрыяльнай культуры найбольш аптымальная — музей пад адкрытым небам, дзе прылады, інвентар або будынак можна ўбачыць у комплексе, у арганічным спалучэнні з іншымі рэчамі, а галоўнае, на ўлонні той прыроды, дзе яна зроблена і дзе ёя карысталіся. Эмацыянальная настрэенасць, выміканая канкрэтнымі зрокавымі вобразамі, створыць ілюзію падарожжа ў далёкае мінулае, значна ўзбагаціць веды пра жыццё і культуру народа. Наведвальнік, падсяюдама паразноўваючы і супастаўляючы ўчарашні дзень з сённяшнім (курная хата і сучасны дом калгасніка, колішняя вёсачка і пасёлак Верцялішкі, воч на драўляных воях і шматтонны «МАЗ», прасніца і

У. І. Ленін марыў пра музей, дзе будучы старанна захоўвацца помнікі быту і жыцця, куды будучы прыходзіць экскурсіі працоўных, дзе кожны наведвальнік атрымае ґрунтоўны адказ на кожнае пытанне.

У САВЕЦКІМ Саюзе першы музей пад адкрытым небам меўся быць арганізаваны ў сярэдзіне 30-х гадоў у сяле Каломенскім. На пяці квадратных кіламетрах меркавалася пабудаваць «Музейны гарадок народнай архітэктуры СССР» з помнікаў-экспанатаў драўлянага доўглетства ўсіх рэспублік. Вайна перакрэсліла гэты план. І толькі па вайне вырнуліся да ідэі стварэння такога музея, на гэты раз у Кіжах. Пазней яны ўзніклі і ў іншых раёнах краіны. Цяпер музей ў народнай архітэктуры і быту ў Савецкім Саюзе больш чым трыццаць.

Думка пра стварэнне аналагічнага музея ў Беларусі выспела дзесці ў канцы 50-х — пачатку 60-х гадоў пад уплывам тых жа сацыяльна-эканамічных працэсаў, што і ў іншых рэспубліках краіны. Шматлікія публікацыі таго часу, выходзячы ў адным — неабходнасці арганізацыі музея, разыходзіліся ў поглядзе на яго тып. Адно бачылі ў музеі народнага быту, другія — этнаграфічным, а трэція, наогул, прапаноўвалі адразу ж ствараць нацыянальны парк.

На наш погляд, Савет Міністраў Беларускай ССР у сваёй пастанове, вызначыўшы тып будучага музея як музея народнай архітэктуры і быту, знайшоў найбольш аптымальнае рашэнне гэтай праблемы, бо, як вынікае ўжо з назвы музея, у ім будучы сабраны амаль усе помнікі матэрыяльнай культуры беларускага народа, пачынаючы з жылля і гаспадарчых пабудов і канчаючы дзіцячаю цацкаю. Аднак назва музея — гэта яшчэ далёка не музей. Перад яго стваральнікамі стаіць шэраг складаных задач — навукова-метадычных і чыста практыч-

ных. Перш за ўсё — у нас адсутнічае адзіная навуковая база для фарміравання музея. Праўда, для яе стварэння існуе даволі трывалы падмурак: у архіўных фондах сектара этнаграфіі і сектара помнікаў гісторыі і культуры Беларускай назвапашаны даволі значныя матэрыялы, ёсць яны і на архітэктурным факультэце Беларускага політэхнічнага інстытута. З усяго гэтага матэрыялу неабходна вылучыць тое, што спатрэбіцца пры стварэнні музея. Для пераправеркі наяўнасці раней зарэгістраваных помнікаў і выяўлення новых неабходна склаці спецыяльна інструкцыі і невялікі літаральна на адну старонку, пашпарт, куды б заносіліся асноўныя звесткі пра экспанат.

Неабходна таксама правесці шэраг навуковых даследаванняў для стварэння навуковай мадэлі будучага музея, інакш, хочам мы гэтага ці не хочам, нам не пазбегчы тых памылак, якія ідуць услед за прастадушым энтузіязмам, паспешліваасцю і шчырай самадзейнасцю.

Найбольш складанае пытанне гэтай праблемы — вызначэнне планіровачнай структуры музея, якая ў будучым акрэсліць яго характар. Каб потым не наракаць на сябе і пазбегчы празмерных выдаткаў, неабходна абраць самы цяжкі і самы доўгі, але і самы ідэальны шлях: палкам імітаваць вёскі кожнай этнаграфічнай зоны Беларусі: сярэднебеларускай (Міншчына, Гродзеншчына, Баранавіцкі, Ляхавіцкі, Івацэвіцкі раёны Брэсцкай вобласці), паўночна-ўсходняй і ўсходняй (Віцебшчына, Магілёўшчына, Гомельшчына) і паўднёва-заходняй (Сталінскі, Лунінецкі, Пінскі, Іванаўскі, Драгічынскі, Бярозаўскі, Кобрынскі, Маларыцкі, Жабінкаўскі, Камянецкі, Брэсцкі, Пружанскі раёны Брэсцкай вобласці). Разам з тым, на нашу думку, неабходна вылучыць асобныя падзоны: азёрны край Беларусі (Браслаўскі, Пастаўскі, Мядзельскі раёны), Полаччыну ў самым вузкім значэнні гэтага паняцця, Прыпяцкае Палессе, паўднёвы куток Гомельшчыны і інш.

Планіровачная структура музея павінна ўлічваць як этнаграфічныя, так і геаграфічныя і сацыяльна-эканамічныя асаблівасці кожнага раёна рэспублікі.

Як жа сумяшціць складанасць задач з жаданнем хутчэй адкрыць музей і ўключыць яго ў турыстычны маршрут? Выйсце, на наш погляд, толькі адно, — ствараць музей паэтапна. Пачынаць з будаўніцтва адной-двюх сядзіб кожнай будучай музейнай вёскі. Пасля завяршэння першага этапу будаўніцтва можна адкрыць доступ для наведвальнікаў, а работу па расшырэнню музея працягваць далей. Галоўнае пры гэтым, каб на кожным этапе будаўніцтва музея меў адносна закончаную планіровачную структуру і адначасова быў здольны да далейшага развіцця. Дарэчы, такі шлях у сваім гістарычным развіцці прайшла кожная вёска. Усе яны, вялікія і малыя, выраслі з адной-двюх сядзіб, іх планіровачная схема грунтавалася на адзінстве такіх супрацьлегласцей, як завершанасць і патэнцыя росту. На кожнай стадыі свайго развіцця яны мелі і завершанае аблічча і магчымасць росту.

Паколькі стварэнне музея пад адкрытым небам — справа не аднаго года, неабходна загадзя забяспечыць ахову помнікаў-экспанатаў на месцах. Кожны будынак павінен мець шылду з адпаведным тэкстам і знаходзіцца пад аховай мясцовага Савета.

Вельмі важна правільна выбраць месца для размяшчэння музея. Яно павінна адпавядаць шэрагу паграбаванняў. Першае і галоўнае з іх — стварэнне ландшафту адпаведных раёнаў Беларусі. Прапаноўваецца накуль што толькі тры месцы: рака Гайна ў межах праектуемага прыроднага парку «Лагойшчына», Воўкавіцкае вадасховішча і рака Вяча. Над гэтым, відаць, яшчэ падумаюць з дапамогаю географіў і этнографіў нашы архітэктары. Яны, пэўна, выберуць месца, дзе можна было б, трохі дапамогі прыродзе, стварыць адпаведную колькасць ландшафтных зон для экспазіцыі канкрэтных геаграфічных раёнаў Беларусі.

Трэба, каб чалавек, які наведваў музей народнай архітэктуры і быту, адчуў, што пабываў ва ўсіх кутках Беларусі, убачыў яе маляўнічую прыроду на ўсёй яе багатай разнастайнасці і прыгажосці, пазнаёміўся з плёнам рук і розуму беларускага народа.

У. ГУРКОУ, С. ЦЯРОХІН,
супрацоўнікі Інстытута
мастацтвазнаўства, этнаграфіі
і фальклору Акадэміі
наук БССР.

7943 калектывы мастацкай самадзейнасці тэатральнага жанру прынялі ўдзел у трох творах першага Усесаюзнага фестывалю, што праходзіў у рэспубліцы. 12 лепшым з іх было прысвоена ганаровае званне лаўрэатаў.

З чым жа прыйшлі да фінішу — Тыдня паказу на сцэне Рэспубліканскага тэатра юнага глядача — самадзейныя тэатральныя калектывы і народныя тэатры? Што вызначае іх творчы пошук?

Перш за ўсё трэба адзна-

калектыву, дык яно ўяўляецца вельмі аптымістычным. Тут ідуць упартыя пошукі свайго творчага аблічча. Самабытным атрымаўся сцэнічны твор па п'есе Л. Талстога «Улада цемры» ў пастаноўцы тэатральнага калектыву з Баранавіч (рэжысёр — У. Сакалоў, мастак — К. Радкевіч). Спектакль пабудаваны на актыўным дзеянні, скрупулёзна вывераны тэмпа-рытмавы малюнак, дакладна азначаны характары.

У нас вядома і цэлая пляда таленавітых аматараў сцэны, якім па плячы складаныя

і не хапіла аматарам. Вось і пайшлі тут, як кажуць, па шляху найменшага супраціўлення — смакавання, падкрэслівання некаторых адмоўных з'яў нашых жыцця без спробы прааналізаваць, асэнсаваць іх. Тэатразнаўцы справядліва рэкамендавалі калектыву звярнуцца да больш глыбокай прафесійнай драматургіі. У якасці прыкладу прыводзілі п'есу А. Валодзіна «Фабрычная дзяўчынка», творы В. Розава і А. Арбузава.

Не было ў рэпертуары нашай тэатральнай самадзейнасці твораў нашых беларускіх драматургаў М. Матукоўскага, А. Петрашкевіча, Я. Шабана і іншых. Відаць, творы гэтых аўтараў не даходзяць да самадзейнасці, слаба прапагандуюцца.

Згасае добрая традыцыя нашай самадзейнасці, калі разам з нараджэннем новага спектакля, нараджаюцца і новы драматургі. І хаця ў апошні час з'явілася некалькі п'ес, напісаных пачаткоўцамі — П. Мысліўцом, Р. Смольскім, Ю. Сохарам, Г. Марчуком, на афішы Тыдня ніводнага з гэтых імён мы не ўбачылі. Відаць, нешта замінае іх творчаму супрацоўніцтву з аматарскімі калектывамі, патрэбна дапамога і зацікаўленасць у іх прафесіянальным росце.

Паказ у Мінску на сцэне тэатра юнага глядача яшчэ раз падкрэслівае важнасць клопатаў і дапамогі майстроў прафесійнай сцэны аматарам самадзейнасці. Народныя артысты СССР Ф. Шмакаў, З. Стома, А. Клімова, народныя артысты БССР Г. Волкаў, Г. Абуховіч і іншыя дзеячы тэатра заўсёды шырыя дарадчыкі і сябры самадзейных артыстаў. І разам з тым гэтая карысная справа пакуль не набыла планернасці і сістэмы.

І, нарэшце, мне хочацца выказаць прапанову, якая, на мой погляд, можа садзейнічаць арганізацыяна-творчаму ўдасканаленню кіраўніцтва самадзейнымі тэатральнымі калектывамі рэспублікі. Нашы аматары — частыя госці сталіцы, абласных і іншых гарадоў. Існуе творчая лабараторыя народных тэатраў пры РДНТ, РДМС і БТА. А што, калі аб'яднаць гэтыя рэзарты, разрозненыя, стыхійныя паказы пад адным «дахам» (няхай умоўна гэта будзе называцца тэатрам народнай творчасці).

І яшчэ. Нам трэба падумаць пра вучобу аматараў сцэны, пра папярэнне кадры рэжысуры менавіта для тэатральнай самадзейнасці. Самых перспектывных, таленавітых трэба накіроўваць на вучобу ў творчыя ВНУ і вучылішчы.

В. ДАПКЮНАС.

УСЁ ПРА ЦЫРК

Цырк — нараджэнне самога жыцця, старажытнае і вечнае мастацтва, у якім знайшлі сваё адзінае выцвяржэнне ўсе лепшыя чалавечыя якасці: прыгажосць, сіла, спрыт, мужнасць...

Вы былі калі-небудзь у цырку днём? Не ў час дзённага спектакля, а ў тыя ранішнія гадзіны, калі цырк быццам бы дрэмле, адпачывае пасля ўчарашняга выступлення і рыхтуецца да сённяшняга?

Разам з Т. Маргіяні, арганізатарам, захавальніцай і экскурсаводам музея Мінскага дзяржаўнага цырка, аглядаем фотавыстаўку цыркавага мастацтва. Фотаздымкі, якія тут прадстаўлены, цікавыя не толькі для звычайных глядачоў, але, як мне здаецца, і для знаўцаў цыркавага мастацтва. Гэта і здымкі лубочных балаганных афішак, і маніфест Яго Вялікасці Блэзна Вітала Лазарэнка, і цыркавая праграма фантэзійнай брыгады ў толькі што вызваленым ад фашыстаў Вільнюсе, фотаздымкі такіх цудоўных у мінулым артыстаў, як Кадыр-Гулям, Алі-Бек Кашыяміраў, Лола Хаджаева, усе пакаленні славутой цыркавой дынастыі Дуравых.

— Фотавыстаўкі — адна з форм работы нашага музея. — расказвае Тамара Васільеўна. — Канечне, імкнёмся, каб яны былі тэматычныя і своечасовыя.

Потым мы падыймаемся на трэці паверх, праходзім па вузкім калідоры, які алаясвае амфітэатр цырка. У маленькім такоў музей цэсна адваліць і стэлажоў, ад альбомаў, макетаў, фотаздымкаў, мудрагелістых прадметаў рэквізіту — падарункаў музею ад артыстаў. На адным са стэлажоў шыльдачка: «Савецкі цырк у гады Вялікай Айчыннай вайны». Тут на вялікіх планшэтах — фотаздымкі. Многія з іх сапраўды унікальныя. Вось, напрыклад, вядомы ў мінулым цыркавы барэн Ян Цыган (І. Куксенка) ля танка, які ён набыў на ўласныя сродкі ў падарунак Савецкай Арміі. А ў гэтым маладым фантэзіі з цяжкасцю можна назіраць народнага артыста СССР Юрыя Нікуліна. Фотаздымак артыста цырка Героя Савецкага Саюза І. Шчыпачова, аднаго з 28 панфілаўцаў. Сфатаграфаваныя ля сцен рэйхстага артысты казанскага ансамбля...

— Дзе бяром матэрыялы? — перапытвае Тамара Васільеўна. — З розных крыніц. Наш музей — другі такі ў краіне. Першы — старэйшы — у Ленінградскім

цырку. Ён заснаваны яшчэ ў 1928 годзе і зараз, бадай-што, самы багаты ў свеце. Мы вельмі ўдзячны нашым ленынградскім калегам за дапамогу, якую яны нам аказваюць у падборцы матэрыялаў аб цыркавым мастацтве на Беларусі. Шмат цікавых фотаздымкаў, 30 літаграфічных плакатаў, дзве скульптурныя падары музейму наш вялікі сябра, стваральнік першага ў гісторыі рускага цырка атракцыёна змешаных жывёл Мікалай Паўлавіч Гладзільшчыкаў. У Мінску жыве вядомы ў мінулым музычны клоун Лаўрэцій Лаўрэціевіч Лаўроў. У дар музею ён перадаў цытру — музычны інструмент, з якім ён выступаў яшчэ ў дарэвалюцыйным цырку. Цікавыя фотаздымкі і каштоўныя рэквізіты прыносяць і дасяляюць артысты, супрацоўнікі цырка, журналісты, проста аматары.

Аднак асноўная задача музея — не проста збор розных матэрыялаў, — працягвае Тамара Васільеўна, — але і іх вывучэнне, выкарыстанне артыстамі цырка пры стварэнні новых атракцыёнаў, нумароў, якія патрабуюць вялікай выдумкі і фантазіі.

Ужо зараз у музеі каля 5 тысяч экспанатаў. Большая частка іх прысвечана гісторыі беларускага цырка. Тут і звесткі пра першыя на тэрыторыі рэспублікі цырк-шапіго, і матэрыялы пра беларусаў — майстроў манежа. Альбомы, старыя фотаздымкі, афішы, дарэвалюцыйныя праграмкі... Мінчанам паіманцавала: яны бачылі такіх карыфеяў цырка, як Дуравы, Мікалай Нікіцін, Віталь Лазарэнка, Мікалай Гладзільшчыкаў... А вось народны любімец, ітукар і гаварун Несцерка. Ён глядзіць з афішы, якая абвешчае аб стварэнні першага беларускага цыркавага-калектыву пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Анатоля Шага.

Частыя госці музея — удзельнікі мастацкай самадзейнасці, пісьменнікі, мастакі, проста аматары цырка. На жаль, пакуль што музей месціцца ў цесным памяшканні, што перашкаджае больш шырокаму паказу цікавых экспанатаў. І ўсё ж загадчыца яго поўная энтузіязму, верыць у поспех пачатай справы. З году ў год музей павялічвае свае калекцыі, багатае. Наперадзе яшчэ шмат работы, але і тое, што зроблена, заслугоўвае вялікай увагі і павагі.

А. РОСІН.

ШЛІФАВАЦЬ ТАЛЕНТЫ

чыць даволі шырокі рэпертуарны дыяпазон, які сведчыць аб творчай сталасці нашых калектываў, аб адчуванні імі пульсу жыцця, патрэб часу, іх грамадзянскай скіраванасці. Па-другое — гэта масавасць, даволі высокі мастацкі ўзровень, прыход новых маладых сіл у рэжысуру.

Сярод самых цікавых пастановак я б назваў «Трыбунал» А. Макаёнка (Мазырскі гарадскі Дом культуры, рэжысёр — заслужаны работнік культуры БССР М. Колас). Моцныя бакі спектакля мазыран — германічнае спалучэнне ўсіх выразных сродкаў тэатра, мастацкая вобразнасць, ансамблевасць і непадробнае выкананне майстэрства ўдзельнікаў.

Музычнасцю, этнаграфічнай дакладнасцю, пластычнасцю мізансцэны вызначаўся спектакль аматараў Слонімскага народнага тэатра «Папараць-кветка» І. Козела (рэжысура і сцэнаграфія — заслужаны а работнік культуры БССР М. Варэвашвіча). Запомнілася работа аматараў сцэны Палаца культуры Гомельскага хімізавода па п'есе М. Карыма «У ноч зацменьня месяца» (рэжысёр — Я. Генін). Гамельчанам удалося данесці нацыянальны каларыт, раскрыць характар герояў п'есы. Сур'ёзнай заяўкай на творчую сталасць было і выступленне самадзейных артыстаў Віцебскага Дома культуры чыгуначнікаў. У спектаклі па п'есе М. Горкага «Варвары» (рэжысёр — А. Нісневіч) асэнсавана, з глыбокім адчуваннем эпохі прагучала горкаўскае слова. Тэатральны калектыв абраў для свайго творчай школы верны матэрыял. У спектаклі супрацьпастаўляецца ўзвышаная мара прозе жыцця, цэльны і чысты чалавек — страшнаму асяроддзю. Калі прагназіраваць будучае гэтага

творчыя задачы. Сярод іх вартна назваць артыстаў Мазырскага народнага тэатра А. Лазарэўскага і М. Тарасенку, народнага тэатра Палаца культуры Белсаўпрофа І. Далгіх і Г. Сінякова, тэатральнага калектыву ДК чыгуначнікаў з Віцебска Г. Багачова, І. Штэндэра, А. Нісневіча, тэатральнага калектыву Палаца культуры Гомельскага хімізавода Б. Фрэнкеля, У. Рафальскага, народнага тэатра з Слоніма С. Варэвашвіча, Н. Куршука, Н. Клімковіча і інш.

Пераважная большасць сённяшніх удзельнікаў самадзейнасці — людзі адукаваныя, культурныя. Нашы лепшыя народныя тэатры і самадзейныя тэатральныя калектывы становяцца асяроддзем, якое дапамагае здольнаму чалавеку шліфаваць і ўдасканаліваць свой талент.

І, разам з тым, адзначаючы значны дасягненні нашай тэатральнай самадзейнасці, мы не маем права абесці і пэўныя пралікі.

У першую чаргу гэта тычыцца рэпертуару. Мала, вельмі мала было п'ес пра сучаснасць, а паказаныя часам не задевалі глядача, не адпавядалі запатрабаванням часу. Такой п'есай, на наш погляд, з'яўляецца «Адзёны для нядзелі» В. Карасёва, пастаноўку якой ажыццявіў народны тэатр Магілёўскага завода штучнага валакна (рэжысёр — Б. Чыркоўскі). Відавочна, што аматараў вабіла «вытворчая» тэма, тое, што п'еса пра тэкстыльшчыц, іх месца ў жыцці. Цікавая, актуальная тэма. Але ж сама тэма яшчэ не ўсё вырашае, патрэбна і змястоўная драматургія, якую тэатр пры наяўнасці пэўных творчых магчымасцей змог бы ўвасобіць на сцэне. А гэтага якраз

СУСТРЭЧА Ў МАНЕЖЫ

Перш чым трапіць сюды, у Цэнтральную выставачную залу Масквы. — Манеж, гэтыя работы прайшлі доўгі шлях. Яны экспанаваліся на раённых і гарадскіх, абласных і рэспубліканскай народнай творчасці. І вось зараз з імі знаёміцца масквічы і госці сталіцы.

Есць тут што паглядзець! Кераміка з Прыбалтыкі і Сярэдняй Азіі, чаканка з Закаўказзя, упрыгожванні з механародаў Поўначы, разьба па дрэву з Украіны і Малдавіі, саломкі і ткацтва з Беларусі... Словам, самыя разнастайныя віды і жанры мастацтва, арыгінальныя і часам нечаканыя матэрыялы.

У цэнтры Манежа — аддзел беларускіх самадзейных мастакоў. Шмат палотнаў. Асноўная тэма іх — наш сучаснік, родная зямля.

Падоўгу спыняюцца наведвальнікі перад работамі інжынера з Мінска І. Абраўца («Юная мастачка»), афарміцеля

з Лепеля Г. Колчына («Вясна на Лепельшчыне»), тэхнолага з Віцебшчыны В. Сінічына («Вясна Ахотніца»), пенсіонера са Светлагорска Л. Алімпіева («Віннік плана ГОЗЛРО на Палесці»), навучніца І. Мешчанкі з Маладзечна («Усе на суботнік»), тонара В. Ганчарэні з Барысава («Бераг возера») і г. д.

Некалькі стэндаў аддзела адведзена работам народных умельцаў. Вось творы з традыцыйнага беларускага матэрыялу — саломкі. Колькі ў іх фантазіі, выдумкі, умення! Не адарвецца вачэй ад «Тройкі», «Каня-агня», (К. Арцёмніка, Магілёў), кампазіцыі «Птушкі» (Г. Агафоненка, Мінск).

Вялікае уражанне пакідае і драўляная скульптура беларускіх майстроў. Вобраз народнага паста Янкі Купалы стварыў з дрэва рабочы саўгаса С. Бын (Гродна). Самабытнасцю вызначаюцца работы разьбяроў па дрэву Н. Ярафеева (Магілёў), В. Луцэнкі (Мінск), Б. Васільева (Гомель),

Р. Алеева (Мінск), П. Гладкова (Магілёў), Ю. Чарнова (Брэст).

Шырока прадстаўлена на выстацы ткацтва. Пасціліні, ручнікі з беларускім арнамантам, малюнкамі нібы ўвабралі ў сябе спайныя фарбы беларускіх лясоў, палёў і рэк. Надвечорам, мабыць, ціха спяваючы народныя песні, талі іх э ільну, воўны нагласніцы М. Яцкевіч, Т. Місевич, Я. Іванчун, В. Антоненка, В. Халюнова, Т. Дзеранок.

Зачараваныя спыняюцца наведвальнікі і ля мастацкіх вырабаў са шкла. Не могуць адарваць позірку ад іх зіхацення, празрыстых фарбаў.

Восем тысяч лепшых работ, аўтарамі якіх з'яўляюцца больш чым тры тысячы чалавек — прадстаўнікі ўсіх рэспублік і краіны. — з'яўляюцца на выстацы ў Манежы. Дастойнае месца сярод іх займаюць самадзейныя мастакі і умельцы нашай рэспублікі.

Л. ПЕРСЦІН.

Сучасныя тэмпы грамадскага прагрэсу, нашага руху да камунізму ўсё ў большай ступені залежаць ад інтэлектуальнага патэнцыялу і духоўнай культуры кожнага грамадзяніна. Таму партыя і дзяржава надаюць такую вялікую ўвагу ідэйна-эстэтычнаму выхаванню працоўных і асабліва—моладзі.

Газета «Літаратура і мастацтва» апублікавала шэраг артыкулаў, у якіх разглядаліся пытанні ўзаемаадносін школы і тэатра, культуры спектакляў, адрасаваных дзецям, эфектыўнасці ўздзеяння на аўдыторыю твораў сцэнічнага мастацтва (артыкулы «Вы набылі білет—на што?» у № 48, «Тэатральнае выхаванне: якім яно павінна быць?» у № 51 за мінулы год, «Чаму няма чарадзейства?» у № 10 г. г.). Сёння штодзённым публікуе ліст у рэдакцыю тэатразнаўцы У. Іскрыка і намесніка дырэктара Рэспубліканскага тэатра юнага гледача В. Мельнікава і выступленне кандыдата педагогічных навук Я. Грыгаровіч. У іх гаворыцца пра некаторыя практычныя мерапрыемствы, якія могуць паспрыяць паляпшэнню справы, вызначыць навукова абгрунтаваныя змены ў сістэме школьнага выхавання, актывізаваць дзейнасць школы і грамадскіх арганізацый па ідэйна-эстэтычнаму выхаванню школьнікаў.

У мінулым годзе калегіі Міністэрства культуры і Міністэрства асветы рэспублікі сумесна прынялі пастанову «Аб паляпшэнні работы драматычных і музычных тэатраў БССР па стварэнні спектакляў для дзяцей і ўмацаванню мастацкага выхавання падрастаючага пакалення сродкамі тэатральнага мастацтва». Створаны каардынацыйны савет па эстэтычнаму, тэатральна-мастацкаму выхаванню дзяцей і падлеткаў, у які ўвайшлі работнікі мастацтва і асветы. Трэба спадзявацца, што гэты савет абмяркуе канкрэтныя прапановы аўтараў публікуемых сёння матэрыялаў.

Калі пачынаецца знаёмства з тэатрам? Адкуль бяруцца звесткі пра гэты від мастацтва?

Адказаць на гэтыя пытанні можна, апытаўшы пэўнае кола людзей і падагулішы іх адказы. Высветліцца, што стаілішча тэатра сярод іншых відаў мастацтва самае незайздроснае. З апавяданнем, вершам дзецці грунтоўна знаёмяцца з першага класа. Дзесяць гадоў іх вучаць чытаць, пераказваць, разумець, аналізаваць літаратурныя творы. З першага па сёмы клас знаёмяцца яны з музыкай і спевамі, у трэцім — атрымліваюць уяўленне пра балет. Дзевяць дзесяць урокаў у 1—6 класах прысвечаны выяўленчаму мастацтву, з іх 21—спецыяльныя гутаркі. І толькі тэатр застаецца для школы па-за праграмай. А, можа, ён так увайшоў у побыт нашых дзяцей, што марнатраўствам было б у школе гаварыць пра вядомае «кожнаму двоечнику» пры дапамозе тэлебачання, дзіцячай перыядыкі, клубных вечараў і ранішнікаў? Не, на жаль! Нават інфармацыйныя тэлевізійныя праграмы для дарослых толькі зрэдку даюць звесткі з тэатральнага жыцця. Дзіцячыя

БЫЦЬ ГЛЕДАЧОМ—ТРЭБА УМЕЦЬ

газеты і часопісы пра спектаклі для дзяцей не гавораць.

Такім чынам, школа амаль не рыхтуе зацікаўленага гледача. Выпускнікі яе — «граматныя» балельшчыкі, добра асведомленыя ў правілах спартыўных гульніў (нават калі яны і не маюць асаблівай цікавасці іх глядзець). Атэстат прадугледжвае мінімум ведаў, каб арыентавацца ў кніжным акіяне. Васьмігадовая школа дае звесткі пра мастакоў, кампазітараў. А вось імяны выдатных майстроў савецкай сцэны Ф. Ждановіча, Б. Платонава, У. Крыловіча, У. Галубка, Я. Міровіча, Г. Глебавы і іншых, нават пачынальніка сучаснага беларускага тэатральнага мастацтва І. Буйніцкага не лічацца чамусьці абавязковымі для чалавека з сярэдняй адукацыяй. Слова «батлейка», да прыкладу, здзіўляе не аднаго выпускніка нават філалагічнага факультэта!..

Што робіць сам тэатр, каб

нейкім чынам паклапаціцца пра свайго сталага ў будучым гледача? Найперш—наладжае абмеркаванні спектакляў у зале, непасрэдна пасля прагляду.

Тут варта спаслацца на вопыт Рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Педагогі тэатра 2—3 разы ў месяц гутараць з гледачамі, спрабуючы «сістэматызаваць» іх уражанні. Праводзяцца святы першага наведвання тэатра (89-я і 175-я школы Мінска), далучэння да мастацтва (2-я школа). Для сельскіх школьнікаў наладжваюцца экскурсіі на тэатру, гутаркі з рэжысёрамі, мастакамі, сустрэчы з артыстамі. Спрабуе тэатр зацікавіць і педагогаў: запрашаюцца яны на прагляд новых пастановак, наладжваюцца творчыя справаздачы і сустрэчы з артыстамі, вядуцца гутаркі пра метадыку работы з юным гледачом.

І ўсё ж, якую б значную работу ні вёў тэатр, яна, пры

сённяшнім размаху выхаваўчых мерапрыемстваў у рэспубліцы, — не што іншае, як аднабокi падыход да справы. Органы асветы павінны таксама штодзённа вучыць настаўнікаў, як вхоўваць гледача, рэкамендаваць тэатру і школам, як праводзіць абмеркаванні, як рыхтавацца да прагляду спектакля, як скарыстаць спектакль у пазакласнай рабоце і на ўроку літаратуры. Для гэтага ў сістэме Міністэрства асветы ёсць навуковая і метадычная базы, выдавецтва, друк.

Што павінна, на нашу думку, утрымліваць рэкамендацыя для настаўнікаў, выхавацеляў, арганізатараў пазакласнай работы, педагогаў тэатра?

Разлічаныя на калектыўнае і індывідуальнае наведванне, метадычная распрацоўка не можа абмінуць некаторыя агульныя моманты пры абмеркаванні спектакля: інфармацыя пра стваральнікаў — аўтара, рэ-

жысёра, мастака, кампазітара; галоўныя вобразы і выканаўцы; ідэйны змест спектакля. Але для кожнага канкрэтнага сцэнічнага твора—свае адметныя пытанні і заданні, гэтак жа, як распрацаваны яны для вывучэння кожнага апавядання, рамана, паэмы, да апісання карціны на ўроку мовы. Работа, як відаць, немалая, калі ўлічыць, што ў актыве толькі драматычных тэатраў — 37 спектакляў для дзяцей, а ў рэпертуарнай афішы тэатра лялек БССР — 48 назваў. Не ўсе, яны, відаць, варты таго, каб быць прадметам падобнага разгляду ў школе. Але нямаюць сцэнічных твораў могуць стаць тэмай урока ці пазакласнага разбору, калі ўлічыць, што ў тэатрах настаўлены і ўключаныя ў школьную праграму па беларускай літаратуры п'есы, і такія спектаклі, як «Маладая гвардыя», «РВС»...

З ПЕРШЫХ гадоў Савецкай улады ў праграмы эстэтычнага выхавання моладзі былі ўключаны сродкі ўздзеяння тэатральнага мастацтва на чалавека. Гэта не выпадкова, бо магія сцэны ў тым, што глядач прысутнічае пры самім творчым працэсе і робіцца яго непасрэдным удзельнікам. Дазволіце сабе прагаварыць Станіслаўскага: «Пасля п'есы, артыстаў і іншых удзельнікаў спектакля глядач, нібы далучаючыся да творчасці, робіцца адным з калектыўных твораў спектакля. У гэтай ролі глядач міжволі пранікае ў тую атмасферу паэзіі і творчасці, якая выходзіць густ, распальвае эстэтычнае пачуццё, адраджае да жыцця мастака, які дрэмле ў душы кожнага чалавека... Артысты і гледачы, кожны па-свойму, ствараюць той настрой, які толькі вызначае паэт у сваім творы. Артысты ствараюць гэты настрой на сцэне, а гледачы — у іншай палове тэатра». Вось гэтыя абставіны калектыўнай творчасці, якія стварае тэатральны спектакль, атмасфера адзінага эмацыянальнага перажывання маюць велізарны выхаваўчы патэнцыял.

Сінтэтычнасць і шматпланавасць тэатральнага спектакля

вымагае ад гледача не толькі напружанай увагі, актывізацыі інтэлектуальных і эмацыянальных сіл, але і падрыхтаванасці да ўспрыняцця складанага сцэнічнага дзеяння. Гэты творчы акт двухбаковы: сам спектакль павінен «запальваць» залу пачуццямі, думкамі, абуджаць творчую актывнасць гледача, а

каў, і вучоных, і ўсіх бацькоў. Можна зразумець усхваляванасць, а часам і катэгарычнасць аўтара артыкула — У. Іскрыка і В. Мельнікава: набалелыя і актуальныя пытанні ўзнікаюць у ім. Пагадзіўшыся з асноўнымі палажэннямі артыкула, паспрабуем вызначыць некато-

ра паўсюджанні формы работы з юным гледачом, якія практыкуюцца ў нашай рэспубліцы. Сумеснае абмеркаванне спектакля пасля яго прагляду; работа педагогічнага савета тэатра; святы першага наведвання тэатра; экскурсіі па тэатры; сустрэчы з рэжысёрамі, акцёрамі, мастакамі, дыскусіі з педа-

ва. Сапраўды, з літаратурай, музычным і выяўленчым мастацтвам дзецці знаёмяцца, адпаведна праграмам, у курсе сярэдняй школы. Тэатр жа, як і кіно, застаецца па-за межамі школьнай праграмы.

Думаецца, наўрад ці сёння мэтазгодна весці гаворку аб узвядзенні ў школьны курс новага вучэбнага прадмета. Гэта, бадай, і немагчыма пры сённяшняй нагрузцы школьніка. Пошук вартыя весці ў іншым кірунку: вывучэнне і поўнае выкарыстанне магчымасцей, якія даюць прадметы эстэтычнага цыкла (літаратура, музыка і спевы, выяўленчае мастацтва), арыентацыя настаўнікаў, класных кіраўнікоў, адміністрацый школы на неабходнасць выкарыстання ў навучальна-выхаваўчай рабоце тэатральнага мастацтва як сродка эстэтычнага выхавання навучэнцаў. Трэба выдаваць адпаведныя метадычныя рэкамендацыі і дапаможнікі. Прычым такія распрацоўкі карысныя не так па асобных тэатральных пастаноўках, як па агульным праблемах успрыняцця і аналізу вобразна-сцэнічнага відовішча. Рэпертуар тэатраў мавільны, ён пастаянна мяняецца і ўдасканаль-

ПАЧЫНАЦЬ ВАРТА З ПЛАНА

глядчы павінен мець здольнасць саўдзелу ў творчым працэсе. Ад гатоўнасці гледача да ўспрыняцця тэатральнага мастацтва ў многім залежыць якасць ідэйнага, маральнага, эстэтычнага ўздзеяння спектакля.

Ці рыхтуем мы нашых дзяцей да сустрэчы з тэатрам? Ці вучым іх успрымаць і разумець спецыфічныя сродкі тэатральнага мастацтва? Ці вхоўваем элементарныя якасці культурнага гледача?

Узровень ідэйна-эстэтычнага і духоўнага багацця цяперашніх дзяцей хвалюе ўсіх нас: і тэатральных дзеячаў, і педагогаў, і камсамольскіх работні-

рыя шляхі вырашэння праблемы.

Выхаванне падрыхтаванага гледача трэба весці ў цеснай садружнасці тэатра, школы, сям'і і грамадскіх арганізацый. Без плана тут можна разлічваць толькі на энтузіястаў і іх дзейнасць, але ж энтузіястам можа быць не кожны.

Першае звязно — тэатр. Ён закліканы быць самастойным сродкам выхаваўчага ўздзеяння на дзяцей. Не закранаючы якаснага боку спектакляў (гэта і так зразумела), звернемся да ўласна педагогічнай работы ў сценах тэатра. Заслугоўваюць пільнай увагі, вывучэння і рас-

гогамі школ, конкурсы школьнікаў на лепшую тэатральную рэцэнзію, урокі эстэтыкі. Актывізацыя педагогічнай работы тэатра ў спалучэнні з няўхільным павышэннем ідэйна-мастацкага ўзроўню саміх сцэнічных пастановак, з цікавым і змястоўным рэпертуарам — вось шлях удасканалення выхаваўчай работы тэатра сярод школьнікаў.

Вядучая роля ў выхаванні гледача належыць школе. Можна пагадзіцца з аўтарамі артыкула: школа пакуль што ўдзяляе нязначнае месца рабоце па выхаванню вучняў сродкамі тэатральнага мастац-

Больш таго, тэатры абавязаны мець у рэпертуары найбольш значныя творы дзіцячай літаратуры, паказ якіх маглі б прыстасваць да школьнай праграмы ці плана пазакласнай работы.

Вядома, сёння няма магчымасці гаварыць пра наведванне раз у тыдзень кожным класам тэатра або пэўнай пастаноўкі ў межах рэспублікі на працягу аднаго месяца. Аднак, пры сённяшнім узроўні развіцця тэатральнай культуры на Беларусі, ёсць усе падставы патрабаваць, каб кожны вучань кожнай сельскай школы раз у чвэрць наведаў спектакль у прафесіянальным тэатры. І каб рабілася гэта паводле пэўнай сістэмы, з мэтай набыць мінімальныя веды ў галіне мастацтва, якое сёння апынулася па-за сценамі ўсеагульнай сярэдняй адукацыі.

Для пачатку, каб аблегчыць школе далучэнне дзяцей да тэатра, вялікую дапамогу можа аказаць тэлебачанне. Праглядаючы школьнай тэлевізійнай асацыяцыяй тэатральныя спектаклі па трансляцыі, з папярэднімі пытаннямі для абмеркавання, мог бы стаць пачаткам прадуманай сістэмы выхавання сродкамі тэатра.

Здзіўляе няўвага да наведвання тэатра з боку тых, каму даводзіцца сутыкацца з «непісьменнасцю» ў этыкетце. Дзе яшчэ лепей, наглядней можна вучыць этыкету, як не рыхтуючы вучняў да выхаду ў «свет», якім з'яўляецца вечар ці ранішнік у тэатры! Які настрой можна стварыць, рыхтуючы клас да паездкі з самае аддаленае вёскі ці найбліжэйшае ад тэатра школы, пачынаючы з гутаркі і агляду адзення і канчаючы падрабязнымі парадамі, як захаваць прыстойнасць, «шылахетны» выгляд і «рыцарскія» паводзіны! Вядома, і тут патрэбны адзіныя рэкамендацыі для настаўнікаў, папярэдняе дамоўленасць з тэатрам — каб пазбегнуць мітусні і бегавіны з марожаным, каб ператварыць кожнае наведванне спектакля ў свята «даросласці», самастойнасці, далучэння да высокай культуры.

Гэта — важна, бо паколькі наведванне тэатра яшчэ не стала будзённай з'явай, падрыхтоўка і арганізацыя яго яшчэ з'яўляюцца сапраўды рэальнай, нештамаванай, несамапраметаванай магчымасцю даць дзецям урок культуры паводзінаў. Далучэнне да тэатральнай

культуры — гэта яшчэ і веды па гісторыі тэатра, якіх пакуль не дае наша школа. Сёння, пасля выхаду грунтоўных прац па гісторыі тэатра і буйных тэатразнаўчых даследаванняў, час несіці гэтыя веды ў школьную аўдыторыю. Калі ўрокі гісторыі ў школе яшчэ скарыстоўваюць пэўныя звесткі па тэатру пры вывучэнні культуры, то гэтага нельга сказаць пра літаратуру. Наогул, гісторыя літаратуры займае ў школьных праграмах мала месца. І нідзе, нават пры гаворцы пра драматургію, няма і слова пра тэатр. Нават факультатывыя звесткі не ўключаюць падручнікі і дапаможнікі. Ці ж можна лічыць нармальнай такую з'яву?

Грамадская думка ў рэспубліцы ўжо закранала гэтыя праблемы. Зроблены першыя захады і кампетэнтнымі органамі: у кастрычніку мінулага года прынята сумесная пастаюва міністэрстваў культуры і асветы БССР аб мерах па ўзмацненню эстэтычнага выхавання школьнікаў сродкамі тэатральнага мастацтва. Ёсць пэўныя традыцыі і плён у гэтай справе: шырокае распаўсюджанне атрымаў рэспубліканскі конкурс сярод вучняў на лепшую тэатральную рэцэнзію, пачаты па ініцыятыве секцыі крытыкаў Беларускага тэатральнага аб'яднання, праводзіцца ўрокі эстэтыкі ў Дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа і тэатра юнага глядача, ажывілася шэфская работа, павялічылася колькасць выездаў да сельскіх школьнікаў. Усё гэта сведчыць не толькі пра надзеяннасць прыгаданых вышэй пытанняў, але і пра здольнасць рашаць гэтыя праблемы ў маштабах рэспублікі. Тым больш неадкладнай становіцца задача комплекснага ўзаемадзеяння тэатра і школы.

Для тэатра вучні — гэта сённяшні глядач і заўтрашні ўзровень тэатральнай культуры, для школы тэатральная пастаноўка, кожны сцэнічны твор — багатая цаліна, на якой узрасць духоўныя якасці яе гадаванцаў. Сённяшняе юнае пакаленне павінна ведаць, пачынаючы са школы і дзіцячага сада, што тэатр — гэта мастацтва, яно мае сваю старажытную гісторыю і падзвіжыя зладбыткі. Яго трэба разумець. Гэ-таму можна і варта вучыць.

Уладзімір ІСКРЫК,
тэатразнаўца.
Валерый МЕЛЬНІКАУ,
намеснік дырэктара тэатра юнага глядача.

веецца, і таму больш важна навучыць дзяцей правільна цэніць творы мастацтва, узброіць іх «інструментам» аналізу. Гэта яны маглі б выкарыстоўваць у далейшым жыцці для самастойнай арыенціроўкі ў неабсяжным моры мастацтва. Таксама неабходны метадычныя рэкамендацыі па рабоце ў школе над праграмнымі творамі літаратуры, перакладзенымі на мову сцэнічнага дзеяння.

А ці ўсе настаўнікі падрыхтаваны да выхавання ў навучэнцаў разумення твораў тэатральнага мастацтва? Настаўніку таксама трэба вучыць. Такую вучобу можна весці праз сістэму ўдасканалення настаўнікаў, якую праходзіць кожны педагог рэспублікі (увядзенне лекцыйнага і практычнага курса па падрыхтоўцы навучэнцаў да паўнацэннага ўспрыняцця твораў тэатральнага мастацтва і па выхаванню культуры глядача).

Заслугоўвае распаўсюджанне вопыт Мінскага гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Тут працуе двухгадовы семінар класных кіраўнікоў

па маральна-эстэтычнай адукацыі настаўнікаў сродкамі розных відаў мастацтва.

Пачынаць сістэматычную падрыхтоўку вучняў да разумення прыроды ўсіх відаў мастацтва трэба з прадуманага плана далучэння да гэтага ўсіх зацікаўленых устаноў: школы, камсамол, творчых саюзаў. Больш актыўнай можа быць і роля масавай інфармацыі па распаўсюджванню вопыта работы лепшых школ рэспублікі, якія ў садружнасці з тэатрамі вядуць паспяховае эстэтычнае выхаванне дзяцей сродкамі сцэнічнага мастацтва. Час аб'яднаць намаганні ўстаноў культуры, народнай асветы, прадстаўнікоў педагагічнай і псіхалагічнай навукі, усёй грамадскасці. Пospех тут магчымы пры адзінстве і мэтанакіраванасці дзеянняў.

Ядвіга ГРЫГАРОВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік
Навукова-даследчага
Інстытута педагагікі
Міністэрства асветы БССР,
кандыдат педагагічных навук.

У ПЕСЕННЫМ ВЫРАІ

«Яго не могуць не спяваць там, дзе некалі былі акопы і ў атаку на ворага ішлі савецкія байцы», — сказаў аднойчы пра Васілія Паўлавіча Салаўёва-Сядога паэт Міхаіл Дудзін. Трапная заўвага. Людзі старэйшага пакалення і сёння, прыгадваючы вайну, чуюць у сваіх «музычных эмоцыях» водгулле песень, што належаць яму гэтага таленавітага кампазітара, матывы, якія прайшлі франтавымі дарогамі, краналі сэрцы ў першыя мірныя дні. Калі воіны ўваходзілі ў вызваленыя гарады, яны неслі з сабой і песню — як вестуна перамогі. «Іграй, мой баян», «Вечер на рэйдзе», «На сонечнай паляначцы», «Салаўі, салаўі, не трывожце салдата...», «Нічога не казалі... Пачынаем пералічваць папулярныя творы незабыўных гадоў, а, здаецца, размова ідзе пра песні, створаныя народам, пра фальклор вайнавай пары. Для кампазітара надзвычайна дарагое прызнанне ў тым, што рэдактар яго твора набывае якасці пазіўнага радыёстанцыі, і такі рэдактар ёсць у В. Салаўёва-Сядога — з песні «Падмаскоўныя вечары». У патрыятычным выхаванні песня мае сваё велізарнае значэнне: яна зусім натуральна і з дня ў дзень гартуе пачуццё пашаны да подзвігу бацькоў, да роднай зямлі, да

Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР, народны артыст СССР В. Салаўёў-Сядой з народнымі артыстамі БССР Юрыем Семінянам і паэтам Адамам Русаком у часе адной з сустрэч у Мінску.

Фота У. КРУКА.

гісторыі. І калі ў Брэсце мы адзначаем даты гераічных падзей, сярод песень-напамінаў гучаць мелодыі гэтага кампазітара. Калі блакіт Нарачы рэжа човен з маладымі людзьмі, над возерам лунае яго песня. І калі па бруку чаканяць крок маладыя воіны, у аркестры — рытмы і напевы В. Салаўёва-Сядога.

У рэпертуары музычных калектываў і салістаў рэспублікі заўсёды ёсць творы папулярнага і любімага мільёнамі

аўтара. Ён сябрае з многімі майстрамі мастацтва Беларусі, падтрымлівае творчыя кантакты з выканаўцамі. Яго прыезд рады тысячы нашых прыхільнікаў гэтага сонечнага талента.

І з нагоды 70-годдзя з дня нараджэння Васілія Паўлавіча Салаўёва-Сядога з беларускай зямлі ідуць яму прывітанні і словы падзякі. І недзе ў эфіры або на клубнай сцэне не змаўкае яго мелодыя...

ГОСЦІ МІНСКА

ДАЛЯГЛЯДЫ КАНЦЭРТНАЙ ЭСТРАДЫ

На гастролі ў Мінск дырыжор Марыю ды Банавентура прывёз з Нью-Йорка партытуры зусім незнаёмых нашым музыкантам сучасных амерыканскіх кампазітараў, якія ён прапанаваў уключыць у праграму разам з творамі Бетховена, Рыхарда Штрауса і Сяргея Пракоф'ева.

— Як дырыжор я прыехаў у Савецкі Саюз упершыню, — сказаў госьць з ЗША. — Але як генеральны дырэктар фірмы «Шырмер», якая ажыццяўляе ахову аўтарскіх правоў савецкіх кампазітараў, я ўжо быў у вашай краіне, і ў мяне тут шмат сяброў. Ад іх я даведаўся, што ў Мінску выдатны аркестр, здольны справіцца з самай складанай праграмай. І пераканаўся, што гэта сапраўды так. За пяць дзён Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР выканаў складаны канцэрт для аркестра Уолтара Пістана і аркестра-вую п'есу Чарльза Айвса «Дзень нараджэння Вашынгтона». Прычым, выканаў на такім высокім прафесіянальным узроўні, як быццам гэта былі даўно знаёмыя яго творы. Беларускія музыканты беражліва адносіліся да партытуры, карпатліва, нібыта скульптары, ператваралі ў гукавую форму тое, што было замацавана на нотных лістах.

Дарэчы, рыхтуючыся да гэтай паездкі, я падзяліўся з Уолтарам Пістанам сваім намерам пазнаёміць савецкую публіку з яго творами. Вялікі музыкант і педагог, які выхаваў цэлую плеяду сучасных амерыканскіх кампазітараў, вельмі ўзрадаваўся гэтаму. Ён заўсёды з захапленнем гаварыў аб рускай і савецкай музыцы, савецкіх артыстах, падкрэсліваў, што культурныя кантакты паміж намі карысныя і неабходныя. Упершыню ў СССР яго канцэрт быў выкананы цалер, у Мінску. Прэм'ера прайшла з вялікім поспехам. Шкала толькі, што маэстра ніколі не даведаецца аб гэтым: ён памёр два месяцы назад, на 82 годзе жыцця.

Канцэрт для скрыпкі з аркестрам выконваў лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя Нікола Паганіні ў Генуі Аляксандр Крамараў. Гэта першакласны скрыпач! Нават калі ён не быў адзначаны на такім вялікім конкурсе, дзе, дарэчы, больш звяртаюць увагу на тэхніку. Яна ў яго, безумоўна, віртуозна. Дык жа Крамараў яшчэ і цудоўны артыст! Вельмі сціплы,

працавіты. Я з вялікім задавальненнем працаваў з ім. Музычная культура, самадyscyпліна, пачуццё адказнасці і добрасумленнасць уласцівы ўвогуле музыкантам Беларусі...

Марыю ды Банавентура не толькі дырыжор і генеральны дырэктар фірмы. Ён таксама віцэ-прэзідэнт велізарнага музычнага выдавецтва «Шырмер» у Нью-Йорку.

— Маё выдавецтва — адзінае ў ЗША, якое папулярна творы савецкіх кампазітараў, — сказаў ён і паказаў выдатна выданы на англійскай мове каталог, у якім пазначаны прозвішчы выдатных кампазітараў нашай краіны. — Я апошні з ініцыятываў, з якімі гутарыў вялікі Шастаковіч. Гэта было за тры тыдні да яго смерці. Ён выказаў надзею, што мая фірма будзе выдаваць не толькі маскоўскія і ленынградскія кампазітараў, і раіў пабываць у нацыянальных рэспубліках Савецкага Саюза, бліжэй пазнаёміцца з іх музычным жыццём. І я рады, што змогу выкапаць перадсмертнае пажаданне майго вялікага друга...

Марыю ды Банавентура ў Мінску праявіў вялікую зацікаўленасць культурным жыццём горада. У свабодны ад рэпетыцый і канцэртаў час ён пабываў на спектаклі «Стварэнне свету», на філарманічных канцэртах, быў прыняты ў Саюзе кампазітараў БССР. Асаблівае ўражанне ў яго выклікалі музыка да балета Я. Глебава «Ціль Уленшпігеля» і п'есы В. Войціка.

— На жаль, мне не давялося быць на канцэртах «Песняроў», калі яны гастраліравалі ў нашай краіне, але я столькі чуў аб іх, што не стараўся тут іх паслухаць. Гэта, сапраўды, цудоўны ансамбль. Перад маім ад'ездам у Нью-Йорк у нашым выдавецтве выйшаў прыгожы зборнік нот «Беларусь», куды ўвайшлі песні з рэпертуару «Песняроў»...

Амерыканскі дырыжор наведаў мемарыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы, аддаўшы пашану памяці герояў і ахвяр вайны.

Дырыжора з ЗША Марыю ды Банавентура на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі змяніў яго суайчыннік, гітарыст Майкл Лорыер. Яго канцэрт адбыўся 14 красавіка і таксама выклікаў цікавасць аматараў мастацтва.

Я. ЧАСЛАУСКАЯ.

КАНФЛІКТ у калектыве. На жаль, з'ява не така і рідка. Часам ён узнікае, як кажучы, на пустым месцы і на вельмі прыватных матывах, часам носіць прыцыповы характар і таму патрабуе да сябе пільнай увагі. Канфлікты бываюць розныя і па-рознаму вырашаюцца: адны хутка і бяскрыўдна, другія запаволена і балюча. Але заўсёды канфлікт — з'ява непажаданая, непрыемная, турботная. І калі канфлікт, нарэшце, вычарпаны, калектыў з палёгкаю ўздыхае, радуецца спакою. Ды, на жаль, вельмі часта мы не задумваемся аб стратах, якія прынёс канфлікт, няхай ён і быў і самы нязначны.

Паспрабуем разгледзець канфлікт з розных бакоў яго ўздзеяння на калектыў. Пры гэтым возьмем канфлікт не бытавы, прыватны, а больш складаны, коць і рэдкі.

...Амаль восем гадоў бездворна працаваў на ваюрысім камбінаце «Угорырава» слесар Л. Мацкевіч. Леанід Іосіфавіч па натуре сваёй чалавек неспанойны, з тых, каму да ўсяго ёсць справа. Доўга прыглядаўся ён да арганізацыі працы на камбінаце. У выніку у яго ўзнікла шэраг прашаньняў. Свае высновы Л. Мацкевіч аформіў як рацыяналізатарскую прапанову. Яна трапіла да галоўнага інжынера камбіната. Той трымаў яе амаль паўгода. Л. Мацкевіч запатрабаваў разгледзець яго прапанову. Інжынер перадаў прапанову слесару на абмеркаванне брыгады. Аднак справа была пададана такім чынам, нібы Мацкевіч замакнуўся на інтарэсы брыгады. Так узнік канфлікт паміж калектывам і адным з яго членаў. У яго ўцягвалася ўсё большае кола людзей. Цяпер ужо тых, хто быў супраць Мацкевіча, не выbralі сроднаў. Ім ужо было важна аднаго — адстаяць свае пазіцыі, зганьбаваць інжынера-галоўнага слесара. «Свагольнага спецыяліста» вырашылі «праучыць». Першай выступіла тэхнолаг цэха, якая займала ў той час пасаду майстра змены. Неўзабаве яна папала на стол дырэктара «сфарыкаваны» акт аб тым, нібы Л. Мацкевіч у другой змене працаваў у нецярпым стане. Мацкевіча перавялі на ніжэй аплачваемую работу, пазбавілі яго прэміяльнага. А неўзабаве ён звольніўся з прадпрыемства...

Слесар Мацкевіч з заводу звольніўся. На яго месца паставілі навічка, і на першым часе той не мог працаваць так, як павінен. А гэта, у канчатковым выніку, знізіла на пэўны час і эфектыўнасць работы ўсяго калектыва.

Эканамісты маглі б падлічыць, колькі каштавала камбінату звальненне Мацкевіча. Толькі, на жаль, страты, нанесеныя такім чынам прадпрыемству, з вінаватых не ўтрымаеш. Іншая справа — матэрыяльная адказнасць. А канфлікт? Паспрабуй, разбярэся, што ў яго аснове, хто вінаваты, а хто — не? Эмоцыі, колькасцю ўліку не паддаюцца...

А на самой справе? Псіхолагі даўно абгрунтавалі значэнне ўплыву псіхалагічнага клімату на калектыў, на паказчыкі яго эканамічнай дзейнасці. Але даўнейшымі пакінем убаку эканамічны і больш уважліва разгледзім маральны аспект канфлікту.

Мараль у грамадстве заўсёды была і будзе важным элементом грамадскіх адносін. Таму развіццё вытворчасці наша партыя звязвае не толькі з пытаннямі яе тэхнічнага ўдасканалення, але і з праблемамі стварэння атмасферы добразычлівасці і ўзаемнай павагі ў працоўных калектывах. Калі адміністрацыйна-прававыя і вытворча-тэхналагічныя сувязі членаў калектыва рэгуляваныя палажэннямі або правіламі ўнутранага распарадку, а грамадска-палітычныя і сацыяльна-эканамічныя — дзейнасцю грамадскіх арганізацый, усім укладам нашага жыцця, нарэшце — Канстытуцыяй, дык сувязі сацыяльна-

псіхалагічныя і ідэя-маральныя да нядаўняга часу, заставаліся аб'ектам мала рэгламентаваным. А між тым, як вучыць партыя, высокі ўзровень свядомасці членаў грамадства асабліва важны ў паскораным руху наперад, у будаўніцтве камунізму.

Узровень развіцця сучаснай вытворчасці прадвызначае інтэнсіўнае развіццё самасвядомасці асобы. Знешні кантроль за паводзінамі чалавека паступова страчвае сваю сілу. Павышэнню свядомасці людзей не спрыяюць застарэлыя формы і метады кіраўніцтва. Маральны фактар сёння ўсё больш і больш становіцца важным элементом вытворчасці.

рылася?» — запыталася я. «Не, нічога, — адказалі сяброўкі ў адзін голас. І дадалі: — Сёння не скажам. А ў панядзелак самі вас знойдзем. Толькі адпусціце...» Я папрасіла дзяўчат пачакаць некалькі хвілін, а сама пайшла ў цэх. Там работніцы пад вялікім сакрэтам расказалі мне, што на мінулым тыдні ў Тані і Лені пайшоў брак. Майстар іх за гэта паабяцала пакараць. І... дзяўчаты вырашылі пакінуць камбінат. У тым, што такое здарылася, я адчула і сваю віну. Вырашыла спыніць дзяўчат, дапамагчы ім. Сёння сяброўкі па-ранейшаму працуюць на камбінаце...

Гэтыя прыклады наводзяць на пытанне: а ці існуе пры-

творча-тэхналагічную і эканамічную, г. зн. за афіцыйнымі каналамі кіравання калектывам. Ні загады, ні распараджэнні, ні тэхналагічныя карты не могуць ахапіць усе бакі працоўнай дзейнасці выканаўцаў. У такіх выпадках высокая маральная свядомасць асобы мае вызначальную ролю, што становіцца ўплывае і на агульную справу, і на кожнага члена калектыва паасобку. Кодэксы, рэкамендацыі, зборы правіл, якія на нашых вачах пачынаюць сваю службу ў справе камуністычнага выхавання працоўных, якраз і ахопліваюць менавіта гэтую, маральную, нерэгламентаваную сферу кіравання працоўнымі калектывамі.

Леніна, адчуваць сябе «не толькі гаспадаром на сваім заводзе, а прадстаўніком краіны, і ад таго, як гэты інструмент выкарыстоўваецца, у многім залежыць поспех і якасць вырашэння задач, якія ставяць перад калектывамі.

«Рэкамендацыі» кіраўлячых не выпадкова паклалі пачатак развіццю дакументаў такога тыпу. Яны як бы нармалізуюць складаную сферу вытворчых адносін на ўзроўні «кіраўнік — падначалены». У «Працоўным кодэксе» Мінскага ордэна Леніна заводу электронных вылічальных машын імя Арджанікідзе прысутнічаюць асобныя адміністрацыйна-прававыя палажэнні накштальт дадатковых мер зааховання работнікаў заводу за шматгадовую сумленную працу, мер дысцыплінарнага і грамадскага ўздзеяння на парушальнікаў працоўнай дысцыпліны і грамадскага парадку і іншыя.

Працоўны кодэкс, такім чынам, паступова ўбірае ў сябе ўсе этычныя правілы нашага грамадства, вытворчай педагогікі, адлюстроўвае асноўныя формы і метады маральнага выхавання і адукацыі, замацоўвае адміністрацыйна-прававыя элементы рэгулявання адносін у калектыве.

Шырокае распаўсюджанне і ўкараненне ў жыццё адзіных норм і правіл працоўнага этыкету з'яўляецца сёння адным з найважнейшых звянаў ва ўдасканаленні прыёмаў і метадаў кіравання людзьмі. Працоўны кодэкс і зборы правіл маральных паводзін у сферы вытворчых адносін становяцца своеасаблівым кампасам рабочых калектываў у камуністычным выхаванні і фарміраванні камуністычных адносін да працы, своеасаблівым праектам новых сацыяльных сувязей людзей у галоўнай сферы жыццядзейнасці грамадства. Не выпадкова, што такія зборы правіл уключаны ў планы сацыяльнага развіцця многіх прадпрыемстваў рэспублікі.

Выхаванне новых маральных якасцей у чалавека — задача складаная. Бясспрэчна, палажэнні і патрабаванні кодэксаў і рэкамендацый дапамагаюць вырашаць гэтую задачу. І ўсё ж не трэба думаць, што варта толькі распарацаваць на прадпрыемстве такія дакументы — і поспех маральнага выхавання будзе забяспечаны. Кодэксы і рэкамендацыі — толькі праекты. А каб яны ажыццявіліся, каб члены працоўнага калектыва засвоілі іх палажэнні, неабходна агромністыя намаганні. Толькі тады, калі элементарныя нормы чалавечых адносін стануць прывычкаю людзей, калі, як пісаў У. І. Ленін, «неабходнасць выканаць нескладаныя, асноўныя правілы ўсякага чалавечага супольнага жыцця вельмі хутка стане прывычкаю... тады будуць адчынены насам ж дзверы да пераходу ад першай фазы камуністычнага грамадства да вышэйшай яго фазы...»

Бадай, ужо паспеў час заняцца распрацоўкай кодэксаў на глыбокай навуковай аснове. А на прадпрыемствах, напачатку халі б на буйных, пажадана было б ствараць аддзелы планавання і рэгулявання адносін, у якіх працавалі б псіхолагі, культасветработнікі, педагогі.

Праблем у гэтай важнай справе шмат. І вырашэнне іх было б своеасаблівым адказам на заклік партыі лепш накіроўваць і каардынаваць работу шматлікіх форм грамадскай актыўнасці працоўных, глыбей вывучаць сацыяльныя працэсы, якія адбываюцца ў калектывах, паўней улічваць іх у практычнай дзейнасці.

Мікола ПАЛЯКОУ,
інжынер.

КОДЭКС СУМЛЕННЯ

Апошнія якраз і ўпусцілі з-пад увагі кіраўнікі Бабруйскага камбіната, у прыватнасці, галоўны інжынер камбіната. Яго няўважлівыя адносіны да прапановы рабочага паспрыялі развіццю канфлікту. Сам жа Мацкевіч палічыў за лепшае ў такой сітуацыі звольніцца з камбіната, а, калі больш дакладна, махнуць на ўсё рукой. Карацей кажучы, абодва бакі выbralі не тую шляху да вырашэння канфлікту.

Выпадак гэты, канечне, асаблівы. Падобныя канфлікты сустракаюцца рэдка. Для нашага савецкага ладу жыцця ўласціва атмасфера сапраўднага калектыўзму, таварыскасці і ўзаемадапамогі.

У дружніх калектывах работа заўсёды спорыцца, заўсёды высокія прадукцыйнасці працы і культура ўзаемаадносін. Дружба і ўзаемная павага, якія пануюць, напрыклад, у ткацкім цэху Мінскага тонкавоўнага камбіната, пастаянна дапамагаюць людзям дамагацца высокіх працоўных паказчыкаў. Цэх з'яўляецца адным з перадавых на прадпрыемстве, праца членаў гэтага калектыва — яркі прыклад творчых адносін да справы. Не выпадкова тут вырасла цэлая плеяда перадавікоў. Імёны іх вядомы не толькі ў нашай рэспубліцы, але і ва ўсёй краіне. Гэта Герой Сацыялістычнай Працы В. Саламаха, кавалер ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Т. Левановіч, ініцыятар каштоўнага пачыну па асваенню і выпуску новых відаў прадукцыі без зніжэння прадукцыйнасці працы А. Лазарэнка, настаўніца моладзі, кваліфікаваная ткачыха Л. Стрэва.

Тут пошукі рэзерваў вытворчасці вядуцца не толькі ў тэхніка-эканамічнай сферы, а і ў сферы чалавечых адносін. Маральныя нормы ўсталяваюцца сілай пераканання, прыкладу, выхавання, сілай традыцый, грамадскай думкі, маральным аўтарытэтам асобных людзей, шляхам фарміравання здаровых індывідуальных прывычак у грамадзян.

Гэта не значыць, што і тут не бывае канфліктаў: Справа заключаецца ў тым, што іх ліквідуюць на самым пачатку ўзнікнення.

Вось што расказала інструктар вытворчага вучання Мінскага тонкавоўнага камбіната Ніна Піліпаўна Мордак:

— Аднойчы перад пачаткам заняткаў у класе тэхнічнага вучання да мяне выдзілі маладая ткачыха Таня К. і Лені Г. Дзяўчаты былі ўхваленыя, працелі адпусціць іх з заняткаў на вельмі пільнай патрэбе іх узрушэнасці, мяне занепакоіла. «Можна, што зда-

цыповая навуковая схема фарміравання ўзаемаадносін у працоўным калектыве?»

На наш погляд, адным з яркіх прыкладаў удалага пошуку ў гэтым кірунку з'яўляецца распрацоўка на кіеўскім заводзе «Буддармаш» імя 50-годдзя Савецкай Украіны «Рэкамендацый для кіраўніка паводзінах і ўзаемаадносін з падначаленымі». Гэты дакумент уяўляе сабой сукупнасць этычных норм і правіл, накіраваных на стварэнне ў калектыве такога маральнага клімату, які найбольш спрыяе дасягненню высокіх паказчыкаў у працы, стварае атмасферу добра-зачыласці і ўзаемнай павагі, кляпатлівых адносін аднаго да другога. «Рэкамендацыі» з'яўляюцца для буддармашаўцаў своеасаблівым кодэксам, па якому яны наладжваюць адносіны паміж сабой. Усё гэта дабратворна адбілася на ўсіх баках жыцця калектыва.

Вопыт кіраўлячых неўзабаве перанялі на іншых прадпрыемствах краіны. «Рэкамендацыі» ўдасканаліваліся, набывалі новыя сацыяльныя функцыі. Напрыклад, у калектыве Львоўскага тэлевізійнага заводу яны распаўсюдзіліся на ўсе ўзроўні ўзаемаадносін работнікаў, а ў «Працоўны кодэкс» гомельскіх будаўнікоў унесены элементы адміністрацыйна-прававога рэгулявання паводзін людзей. У Мінску падобныя рэкамендацыі паявіліся ў калектывах ордэна Леніна камвольнага камбіната, заводу імя Арджанікідзе, мотавальніцкага імя Леніна, на іншых прадпрыемствах.

Сённяшня цікаваць да рэкамендацый і кодэксаў прадмысловага надзеяннасцю праблем удасканалення метадаў кіравання калектывамі, што набывае важнае народнагаспадарчае значэнне.

Павышэнне ролі працоўных калектываў у жыцці краіны — гэта адзін са шляхоў дэмакратызацыі нашага грамадства. Менавіта ў калектывах фарміруецца новы тып чалавека, усталяваюцца ў штодзённым жыцці новыя ідэі і маральныя перакананні. У тым, відаць, і каштоўнасць кодэксаў і рэкамендацый, што яны дапамагаюць усталяваць гэты перакананні, новыя маральныя прыніцы і нарматывы, арыентуюць чалавека на далейшае духоўнае ўзбагачэнне.

Вытворчыя калектывы нашай краіны сёння маюць усе неабходныя эканамічныя сродкі ўздзеяння на сацыяльныя ўмовы працы і побыту савецкіх людзей. Прычым сфера ўплыву калектыўных маральных норм і правіл на многа шырэйшая за сферу чыста адміністрацыйную, прававую, вы-

А цяпер давайце ўявім сабе, што слесар Мацкевіч працуе ў калектыве, дзе ўжо дзейнічае вышэй названы кодэкс. Тады канфлікт, верагодна, можна было б прадухіліць, звярнуўшы ўвагу галоўнага інжынера на пэўны пункт такога зводу маральных правіл. Напрыклад, на такі: «Кожную праяву ініцыятывы падначаленага кіраўніка павінен адзначаць неадкладна. Пажадана ў прысутнасці яго таварышаў па рабоце». (З «Рэкамендацый кіраўніку» Днепрапятроўскага металургічнага заводу). А тэхнолаг на такі, напрыклад: «Не давай захапіць сябе ў палон асабістым сімпатыям і антыпатыям. Вышэйшым крытэрыем ацэнкі падначаленага з'яўляюцца інтарэсы справы». (З «Памяткі кіруючаму работніку» Львоўскага заводу электравыяральных прыбораў).

А калі б і гэта не дапамагло?

Менавіта гэтак «не» і ўлічылі на многіх прадпрыемствах. У прыватнасці, на заводзе «Буддармаш». Загадам дырэктара за парушэнне «Рэкамендацый» прадугледжаны пэўныя меры ўздзеяння. У дваццаці пяці пунктах загада канкрэтна і на навуковай аснове даюцца рэкамендацыі адносна ўдасканалення стылю і метадаў кіравання, павышэння культуры ўзаемаадносін у працоўным калектыве. Запісана тут і наступнае: «Асобныя кіраўнікі, каб забяспечыць сабе падтрымку ў калектыве, ствараюць вакол сябе групу «надаежных» асоб, на якіх яны ва ўсіх выпадках могуць спадзявацца. Гэта звычайна адмоўна ўплывае на аўтарытэт кіраўніка...»

Буддармашаўцы, лі бачым, не толькі прымаюць кодэкс маральных норм і распрацоўваюць дакумент аб стылі і метадах кіравання, але і выдаюць загад аб адказнасці за ігнараванне гэтых дакументаў. Аднаюна загада тут, відаць, мэтазгодна паставіць пытанне: а ці не перагіб гэта ці не на шкоду каштоўнай задуме? Усім жа зразумела, што пераўтварэнне сацыяльна неабходных праўдлівых і ўчытнаў, калектыўных норм маралі ў асабістую, унутраную патрэбу кожнага члена працоўнага калектыва павіна адбывацца шляхам камуністычнага выхавання і, у першую чаргу, шляхам пераканання. І ўсё ж загад — не перагіб, ён не на шкоду. Таму што бюракраты, абываталі ўвесь час «удасканаліваюць» метады сваёй «работы». Часам яны робяць гэта так тонка, што не адразу распознаеш няшчырасць. Таму, відаць, нельга спадзявацца на вырашэнне надзежных праблем маральнага выхавання толькі на распрацоўку кодэксаў і рэкамендацый. Апошня — не панацэл ад усіх хвароб і заганаў, а ўсяго толькі своеасаблівай інструкцыі, з дапамогай якой у калектывах фарміруюцца і кантралююцца камуністычныя адносіны, своеасаблівы інструмент, які набліжа да нас той час, калі кожны свядомы рабочы будзе, па словах У. І.

Падарожжа ў краіну Леніна

Зраіа Бекір — пісьменнік і журналіст з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, вялікі сябар Савецкага Саюза, актывіст Таварыства германа-савецкай дружбы. Яго асноўныя літаратурныя працы прысвечаны нашай краіне. Гэта кнігі Э. Бекіра «Брэсцкая крэпасць», «Юрый — першы касманаўт», «Па ленінскіх мясцінах», «Народжаныя 8 мая» і інш.

Сёння мы змяшчам фрагменты з кнігі Э. Бекіра «Па ленінскіх мясцінах» у перакладзе М. Навіцкага.

У Ленінградзе я працаваў над кнігай пра гэты горад. У Музеі рэвалюцыі мяне асабліва зацікавіла вядомая карціна: Уладзімір Ільіч Ленін абвешчае першыя дэкреты Савецкай улады 26 кастрычніка (8 лістапада) 1917 года ў Актавай зале Смольнага перад дэлегатамі II Усерасійскага з'езда Саветаў. З вялікай увагай разглядаў я твары людзей, якія слухалі Леніна: сялян, рабочых, салдат, матросы; а на пярэднім плане — маладая жанчына.

У вялікай шарсцяной хустцы, якая амаль поўнаццо закрывае твар, побач са мной стаіць старэнняя наведвальніца музея. Яе жывыя вочы неак інстынктыўна прымуслі мяне некалькі разоў паглядзець то на яе, то на карціну. Сумненняў не застаецца — гэта яна.

— Так, так, — гаворыць, ветліва ўсім-хаючыся, жанчына, — на карціне сапраўды я.

Леніна, расказвае, яна ўпершыню ўбачыла ў 1906 годзе, пасля сустрэчалася з ім яшчэ шмат разоў. Сустрэчы з Леніным старая жанчына помніць так выразна, быццам усё гэта было ўчора.

Такім незвычайным чынам я пазнаёміўся з Агрыпінай Ільінінай Кругловай, — з Грушай, як яе называў Уладзімір Ільіч.

Дзесяць мужчын і адна жанчына

У кастрычніку 1917 года Агрыпіна Круглова прымала ўдзел у рабоце II Усерасійскага з'езда Саветаў.

— Побач са мной сядзеў стары селянін, — расказвае яна. — Ён не саромеўся слез, што бобам скупіліся з яго вачэй. Ён схопіў мяне за руку і крыкнуў:

— Дзяўчына, ты зразумела, што скажеш Леніну? Краіна належыць цяпер нам, і вайна хутка скончыцца. Значыць, мае сыны хутка вернуцца з фронту дамоў!

Груша потым часта ўспамінала гэтага селяніна:

— Калі ў грамадзянскую вайну бачыла салдат, якія накіроўваліся на фронт, я кожны раз думала: «Можна, сярод іх і сыны таго селяніна?»

Сацыялістычная рэвалюцыя перамагла, але мірная праца не пачалася. Трэба было абараняць Савецкую ўладу ад знешняй інтэрвенцыі і варажых сіл унутры краіны.

Груша становіцца салдатам рэвалюцыі.

— У Смольным праходзіла важнае пасяджэнне. Адкрыў яго Ленін. Ён даў слова таварышу Свядлоў. Свядлоў сказаў, што контррэвалюцыя ў Петраградзе не чакае, яна, безумоўна, паспрабуе выкарыстаць цяжкае, усё больш пагражальнае становішча. Таму з боку рабочых трэба неадкладна стварыць узброеныя «дзесяткі», задача якіх — рабіць

вобыскі ў падзронных асоб, якія могуць хаваць зброю і боепрыпасы.

Выступіў і Ленін: мы не можам для гэтай мэты зняць салдат з фронту, побач з камуністамі ва ўзброеныя «дзесяткі» могуць увайсці і надзейныя беспартыйныя таварышы.

ЖЫВЫ ГЕРОЙ
ВЯДОМАЙ КАРЦІНЫ

Груша кіравала адным з такіх атрадаў. Загад, які даваў ёй права дзейнічаць ад імя Савецкай улады, быў падпісаны Леніным.

Груша спынілася на адным з мастоў, перакінутых праз Няву, і паказала на бераг:

— Бачыце той вялікі белы будынак? З ім звязаны адзін цікавы эпізод.

І Круглова расказала:

— Быў гэтакі ж сыры і халодны дзень, як сёння. З боку Нявы дзьмуў пранізлівы вецер. Раптам аднекуль пачулася ружэйная стралёныя і кулямётныя чэргі. Але людзей не было відаць — ні на мосце, ні на беразе ракі. Дзверы палацаў і дамоў багацеяў былі зачынены на дзесяць засовак, жыццё за іх сценамі, здавалася, замерла.

Дык вось, мы падышлі да таго дома і націснулі на кнопку звонка. Ніхто не адчыніў. Звонім другі, трэці раз — прыслухоўваемся. Ціха, як і раней.

— Ну, калі панове не чуюць звонка, то трэба ціха пастукаць, — гавару я таварышам.

Пад ударамі прыкладаў загрукаталі вароты. У доме, нарэшце, нешта зашапацела.

— Хто стукае? — чуецца ўсхваляваны жаночы голас.

— Мы, прадстаўнікі Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта.

Чуваць, як крокі хутка аддаляюцца, потым нехта зноў падыходзіць, адмыкае замок, у цмяняным святле зімовага дня перад намі паўстае гаспадар дома — былы царскі генерал.

— Дазвольце запытаць, што вам трэба? — фанабэрыста, з нянавісцю ў голасе, але і са страхам пытаецца ён.

— Мы павінны зрабіць у вас вобыск.

— Па якому праву?!

— Імем Народнага Камісарыята.

Шукаем у зале, у жылым пакоі, у кабінеце генерала, у іншых памяшканнях — нічога не знаходзім. Застаўся яшчэ адзін пакой. Генерал нервуецца.

— Я не магу пусціць вас сюды. Гэта спальня. Там хворая жонка.

— З вашай жонкай нічога не здарыцца, — адказваю я і прашу генерала сысці з дарогі.

— Я заяўляю рашучы пратэст! Мы не зважаем на гэта і ўваходзім у спальню. Ложак пусты. Жонка генерала ляжыць на высокай канапе незвычайнай формы, накрытая чамусьці стракатым дываном з малюнкам моста.

Усё гэта выклікае падзэрненне. Чаму хворая ляжыць не ў ложку, а на гэтай незвычайнай канапе? Я звяртаюся да генерала:

— Давядзецца крыху патурбаваць вашу жонку.

— Гэта варварства, — абурэецца генерал. — Я грашу захоўваць элементарныя нормы чалавечнасці.

— Калі вы не хочаце дапамагчы, мы самі перанясём хворую на ложак.

Я адкідваю «мост» — канапа зусім не канапа. Хворая, мусіць, была вельмі моцнага здароўя жанчынай, бо ляжала на некалькіх вялізніх скрынках, цесна прысунутых адна да адной, а шырокі «мост» і сапраўды надаваў ім выгляд канапы. У скрынках ляжалі новыя замержныя вінтоўкі і патроны.

— Ну, дык хто з нас варвар? — пытаюся ў генерала. — Хто парушае элементарныя нормы чалавечнасці?

Мяне паклікаў таварыш, які рабіў вобыск на кухні. Заходжу і бачу: той трымае ў руках вялізны брукхат самавар, потым перакульвае яго дном угору. І тут... Лізень з залатых пярсцёнкаў, бранзалетаў, брошак з дарагімі брыльянтамі, залатых манет паліўся на падлогу. Ніколі за ўсё сваё жыццё я не бачыла такога багацця.

Усю дарогу, пакуль мы з арыштаваным генералам і яго «хворай» жонкай ехалі ў Смольны, я абедзвюма рукамі моцна трымала самавар, баючыся згубіць хоць адну крупінку гэтых скарбаў, якія цяпер належалі народу.

Гэтак, трымаючы ў руках самавар, я і ўвайшла ў Смольны. Мяне сустрэў таварыш Бонч-Бруевіч, смеючыся, выслухаў мой кароткі даклад і праводзіў у пакой, дзе працаваў Ленін.

— Што гэта значыць, Груша? Вы несце чай? — здзіўлена спытаў Уладзімір Ільіч.

І тады я расказала, што гэта быў за «чай».

ПАЧАЧАК ЧАЮ

У хуткім часе Грушы даверылі кіруючую пасаду — яна стала старшынёй Савета па ахове здароўя ў петраградскім раёне Охга. Тут яна вырасла, тут хадзіла

ў царкву, каб маліцца за бацюхну цара, тут стала таварышам Грушай, якой старыя, жанчыны і дзеці даверылі вырашаць іх лёс...

Неаднойчы даводзілася Грушы ў гэтыя гады ездзіць з Петраграда ў Маскву, дзе з 1918 года знаходзіўся Савецкі Урад.

— Ленін спытаў у мяне, як справы ў Петраградзе. Я не магла паведаміць яму нічога суцэльнага. Людзі былі аслаблены годамі, тыфам і іншымі хваробамі. Ленін ведаў пра такое становішча. Яно мала чым адрознілася ад становішча ў Маскве і іншых гарадах Савецкай Расіі. Жанчыны і падлеткі збіралі жалезныя агароджы, дзвярныя ручкі, розны металалом і вугаль, зносілі ўсё гэта на заводы, дзе пад кіраўніцтвам старых рабочых кавалі зброю для Чырвонай Арміі. Яны капалі акопы, нацягвалі калючы дрот, будавалі барыкады, мініравалі масты і скрываўні дарогі. Бо мужчыны ж былі на фронце.

Ленін заклапочана слухае мой расказ, потым прыгадае маю дзейнасць у Смольным, маю схільнасць піць чай і пытаецца:

— Значыць, і чай цяпер, ужо не п'яеці? — Не, — адказваю я, — чай я сабе арганізую, нават з цукрам.

Ленін устае і пранікліва глядзіць на мяне.

— Так? Вы «арганізуеце» сабе чай і цукар? Можна, раскажаце, як вам гэта ўдаецца?

У мяне не заставалася нічога іншага, як адкрыць сваю тайну:

— Пасля рабочага дня я дадаткова іду на дзяжурства ў начную змену, за што там даюць кавалачак хлеба з тоненькім скрыльком сала, шчопаць чаю і два кавалачкі цукру. Хлеб з салам я не бяру, а вось чай з цукрам у час дзяжурства п'ю.

Ленін з палёгкай расмяўся:

— Ну, калі так...

«ДЗЕЦІ — НАША БУДУЧЫНЯ»

— З расказаў многіх людзей і са сваіх назіранняў, — працягвае Агрыпіна Круглова, — я ведаю, як жорстка і бескампрамісна адносіўся Ленін да выпадкаў зноўжывання службовым становішчам, калі якая-небудзь кіруючая асоба спрабавала атрымаць для сябе нейкія прывілеі.

У снежні 1917 года я была сведкай наступнага выпадку. З Самары рабочая дэлегацыя прывезла ў Петраград муку. Дэлегацыю прынялі ў Смольным, дзе яна перадала Леніну некалькі боханаў хлеба. Ленін падзякаваў, паклікаў Надзею Канстанцінаўну і сказаў:

— Паглядзі, які чудовы белы хлеб. Паклапаціся, каб яго неадкладна перадалі ў дзіцячы сад. Муку хай таксама гароўну размяркуюць па дзіцячых садах.

Ленін спытаў мяне пра становішча ў дзіцячых садах. Пасля майго даклада сказаў:

— Усё, што толькі можна, трэба даваць дзецям. Дзеці — наша будучыня.

Габор ГАРАІ

Габор Гарай (нарадзіўся ў 1929 годзе) — венгерскі паэт, лаўрэат прэміі імя А. Іожафа, аргсакратар Саюза пісьменнікаў ВНР. Яго зборнікі паэзіі «За выдараўленне песні» (1958), «Чалавечы рытуал» (1960), «Сяродземная восень» (1962) і інш. папулярныя сярод чытача сваёй актуальнасцю і глыбокім лірызмам.

Вершы Габора Гарай друкуюцца ў перакладзе Міколы Хведаровіча.

НЕВЯДОМЫ З РАЗЛІВА

На даўнім здымку —
нейчае аблічча,
Я ж раптам адчуваю,
хоць не ведаю чаму,
што гэта ён — няхай мяне пакліча,
пайду за ім —
паверыўшы яму.

Звычайная на ім касаваротка,
віхор высокі прыкрывае лоб.
Як і ў рабочага клінком бародка,
усмешка з вуснаў

зіхаціць святлом.
Яго вачэй я пазнаю прыкмету, —
што азараюць цеплынёй усіх.
Адразу здагадаўся —

Ленін гэта,
І хоць парык
на галаву надзеты,
а воблік родны для людзей сваіх.
Так, гэта ён!

Бо праўда класа
праменіць сёння з тых
далёкіх дзён.
Назаўжды зліўшыся з рабочай масай,
штурмуе ён апошні рубікон.
Цяпер я ведаю:

такі ж падобны Ленін
сустрэнецца не раз мне ўдзень, ці ўноч.
Бо захавалі ў сэрцы пакаленні
святло вячых, незабыўных воч.
Напэўна, пралетары, камуністы
зрадніліся нязменна нечым з ім.
І дорыць гэты воблік прамяністы
надзею вернасці братам сваім.
Ён не адступіць!

Сцяг свой не уроніць!
Калі на нас нахлыне цемра зноў,
зірне далёк
і цемру ён разгоніць,
І сэрца зноў раскрые для сяброў.

Я ПАДЫМАЮ ГОЛАС
СВОЙ ЗА ТЫХ...

Я падымаю голас свой за тых,
хто на зямлі цяжкую працу робіць —
праполае ў назёме буракі,
з-пад быдла гной вывозіць тачкай,
раствор лудовымі рукамі месіць
і бэлькамі бетоннымі кладзе скляпенне.
Я падымаю голас свой за тых,
хто формулу нястомна песьціць,
што ўсхвалявана выспявае

у чэраве кібернетычным.
Я падымаю голас свой за тых,
хто ў печ каменны вугаль сыпле
і рычагамі кранаў сам кіруе.
каму дапамагае праца, не маліцца.
Я падымаю голас свой за тых,
з кім няўхільна і нясмела
іду я па зямельцы гэтай,
за тых, хто можа рукі адагрэць
ля галавы раз'ятранай мае.
За тых, хто і сплючы мармыча
у такт дыханню быдла і машыны,
за тых, хто і жыве, і гіне,
надзею дзецям пакідаючы на радасць.
Я падымаю голас свой за тых,
хто, часам, за мяне падыме голас,
застыўшы ў неведомасці стыхійнай.
За тых, хто, рызыкуючы жыццём,
у прахалодзе соннага блакіту
павіс у космасе бяздонным,
як быццам маятнік гіганцкі,
што хістаецца ад сэрца і да сэрца.
Я падымаю свой голас і за іх,
за тых, хто ведае адну-адзіную —
дзею добрага слова,
што пазбаўляе ад бяды і слёз.
Зліліся дыханні ў гэтым слове
нашых дзяцей і бацькоў нашых.
Новае ж яно нязменна
то завяне, то зноў расквітнее,
у квецені зноўку мкнучыся ў нябёсы —
цешыць і праменіць радасць,
і гучыць:

РАБОТА.

Васіль НАИДЗІН

ГАСПАДАРЫ

Дзейныя асобы: гаспадары — муж і жонка КАШКІНЫ, гасці — муж і жонка СЦЕПКІНЫ, Пеця — сын КАШКІНЫХ.

Кватэра Кашкіных. Зала абстаўлена сучаснай мэбляй, рознымі дарагімі рэчамі. Жонка і муж Кашкіны чакаюць гасцей. Званок. Гаспадар бяжыць у прыхожую. Там чуюцца галасы. Кашкін запрашае ў залу гасцей.

КАШКІНА (узмахвае рукамі і замілавана звяртаецца да мужа і жонкі Сцёпкіных). Іначка, Колечка! Як мы чакалі вас, як чакалі! (Глядзіце на ногі гасцей). Няўжо дождж на вуліцы Ай-я-яй... Славік! Нясі хутчэй цэлафанавую плёнку. Пакладзем на падлогу, а то дыван намочне. Мы яго толькі месяц назад купілі. І ведаеце, чый вытворчасці? (Нешта шэпча на вуха Сцёпкінай). Улялілі, дык улялілі грошыкі! Затое рэч... (Схіляецца і мацае рукамі ногі гасцей). Мокрыя! А божачкі, тут і цэлафан не дапаможа! Славік, дзе ты прапаў? Цырату трэба. (З вялізнай цыратай у залу ўбягае гаспадар. Ідзе, высокая падымаючы ногі. Сцёпкін адступае ўбок).

КАШКІН. Маменцік, Колька! Так... (Разгортвае цырату. Сцёпкін падыходзіць да канапы і хоча сесці). Ай, стой! Новая. Яшчэ ніхто не сядзеў. Тры гады, як купілі. Спружыны і абшыўка, кажуць, слабая. Арабская. Паўтысячы гакнулі! (Гаспадыня спяшаецца паднесці табурэтку, але Сцёпкін апускаецца на крэсла).

КАШКІНА (хапаючыся за сэрца). Паўгода не садзіліся, паўгода. Гэта ж імпартава. Пяць разоў так плюхнешся — канец! (Сцёпкіна непрыкметна тоўкае пад бок мужа. Той асцярожна падымаецца і, баючыся верушніцы, просіць прабажэння. Усе садзяцца на табурэтку. У цэнтры тэксма табурэтка. На яе Кашкін ставіць вялізны чайнік і алюмініевыя кватры). Іначка, Колечка! Зварніце ўвагу на электрасамавар. (Паказвае рукой на прыгожы, ззяючы нікелем самавар). Але ж вады раз залыеш, тады ржа яго год будзе. Мы лепш з гэлага...

КАШКІН. З пятага паверха сцінь — не сплюшчыцца, не пацячэ. Яго за пяць гадоў іржа не з'есць. Рэч! Во раней рабілі... А той у нас — для прыгажосці... (У дзвярах паказваецца галава Пеці).

КАШКІНА (звяртаецца да сына). А ты не ў бабулі? Сыненька! Не купілі яшчэ раскладанку. Заўтра да нас жыць прыедзе. Мы тут самі на падлозе спім. Вучыся ў бацькоў, як рэчы берагчы трэба! (Пеця знікае. Гаспадары частуюць гасцей чаем і аб нечым ціхенька перагаворваюцца. Раптам Кашкін кідае тозірк на гадзіннік).

КАШКІН (звяртаецца да жонкі). Можна, перагрэлася? (Становіцца на табурэтку і мацае рукой люстру).

КАШКІНА (не зводзячы вачэй з люстры). Крышталь! Грошыкі ўлялілі... Цяпер држыць. Бывае ж — электралямпа гарыць, гарыць, а тады — бах! — і няма. А заадно і люстра: была — і няма! (Кашкін нясе таршэр. Пстрыкае выключальнікам. Пакой ахутвае паўзмрок. Сцёпкіны дзякуюць за гасціннасць).

СЦЕПКІНЫ. Запрашаем цяпер вас у гасці. Чакаем заўтра...

КАШКІНА. Абавязкова прыйдзе! Праўда, Славік? У вас жа кватэра яшчэ не абстаўлена? Зайздросчу. Ёсць дзе, відаць, пасядзець і паляжаць. Вось і мы ў вас крыху адпачнем! (Асцярожна і высока падымаючы ногі, усе выходзяць з залы).

ДЗІВАК-
ЧА-
ЛА-
ВЕК...

Міхал ГЛАЗКОЎ

МАНАЛОГ АСЦЯРОЖНАГА ЧАЛАВЕКА

Амаль па Беранжэ

Залезлі ў хату да суседкі ўчора, Яна — крычыць, а іх — як ні было. На злодзеяў выглядаў я з-за шторы, замкнуўся, нават выключыў святло.

Навошта лезці першаму ў бойку? А што, як ад удару палаячу? Не дапаможаш, нервы ўзвініш толькі.

Я спаць хачу. О, як я спаць хачу!

Мне помніцца выпадак не вясновы: Маю пакрыўдзіў жонку нейкі шкет. Пры людзях абазваў...

(забыў я словы), І напаследак ёй парваў жакет.

Чакалі, цельга тут не абурыцца, Чакалі, што я хама правучу. Ды я стрываў. Я не палежу біцца, Я падымаць скандалу не хачу.

Ішоў да сябра ў гасці, дыхаў лёгка, І бачу, як агонь папоўз на дах. Не на пажар пабег я, а паўцёкі: Няхай гарыць, якая мне бяда.

Цудоўна, што мой дом над чарапіцай, Калі згарыць — страхоўку палучу. Таму салодка мне начама спіцца. Я спаць хачу.

О, як я спаць хачу!

А пазаўчора рыбку палавіць я Суцішыўся на золку над кустом. Аж чую: хтосьці нема —

«Памажыце!», І бурбалкі пускае пад мастом.

Ніколі не жартую я з вадою; Прастудзіўся, турбота урачу. Хай ахвяруюць смелыя сабою, А я спакою цёплага хачу.

Сустраінуць тыны каля роднай хаты, Чамусьці я адзін сярод чужых. Э-э, сябры,

вы кінце штучкі-жарты! Не пераношу я сустрэч такіх.

Прахожыя! Вы мне дапамажыце. Міліцыя!

Мацней я закрыву. Злітуйцеся, прашу! Не разарвіце! Я жыць хачу.

Я вельмі жыць хачу!

Пераклаў з рускай Ю. СВІРКА.

Анатоль КУДЗЯН

У ПАЭТЫЧНЫМ АГАРОДЗЕ

Бачу ў жанчынах суперніц, не толькі сябровак. Вы, Любоў Ільініча, — выключэнне. У агародзе пошукаў сцяжыні, прапалаты пры святле расінак. Дагледжаны на градках тымінікі, даспелі гроні прыдаксінак.

Данута ВІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА.

Адна мая знаёмая суперніца сцяжыні паэтычных палова, ды там старанна, нават аж не верыцца, — не знайсці штрафы ніводнай нволай. На сотнах жа маіх растуць гартэнзіі, квітнее сарамлівая мімоза, ёсць градні з недаспелай паэзіяй і нават з неагледжанай прозай.

Язэп ТАЧЫЛА

ЗДЗІРАННЕ

Здзіраю адчай з сябе — з дрэва кару... Нібы луску, усю з сябе здыму Слоў драбязу...

(З вершаў В. Іпатавай «Тан расступіўся прада мною свет» і «Я так хацела»).

З сябе самой, глядзі, Здзіраю без агляду! Спружыны-бігудзі І пах чысця аладкі. Здзіраю я бруслён, Кабат лшчэ з намітай, Здзіраю нават сон, Як прадзедаву світу, Здзіраю свой адчай Па шалашы, па раю. Апельна, не трымай, Калі я што здзіраю. Здзіраю ў дзве руні Каханні падракуні! Парфуму са шчані, А з вуснаў пацалункі. — Мо досыць? — мне — крычаць

Хто тэнарам, хто басам, А што лшчэ садраць, Падумаць дайце часу!..

Лотар КУШЭ

СЯБРОЎСКАЯ ПАРАДА

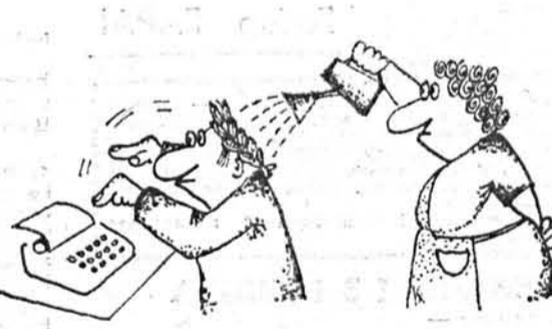
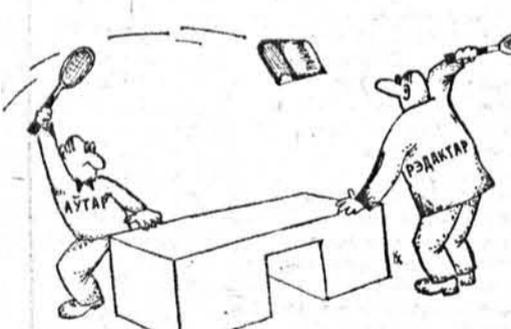
Хачу падзяліцца з нашым братам-мужчынам адным сакратам з уласнага вопыту. Менавіта: як лягчэй за ўсё падхваціць жонку ўзяцца за мыццё посуду. Найбольш апраўданы практыкай у такім выпадку метады — гэта самому ўзяцца за такі даволі невясёлы занятак, адгаворваючы рабіць гэта ле. Ужо адной фразай «Гаспадыні, калі ласка, дарагая, адпачні, я ўжо як-небудзь упраўлюся і сам» вы дабаўляеце ў самалюбства жонкі дозу атруты, якая праз пэўны час зробіць сваю добрую справу. І гэта не навіна: лшчэ ў даўнія часы ў большасці жанчын чамусьці сіла-лася ўжале, што паняцце ахайнасці больш падыходзіць да іх, чым да нас, мужчын.

Але ж слухайце. Памыўшы талеркі і шклянкі, лепш за ўсё панінуць на іх рэшткі ежы, «забыўшыся» іх спаласнуць. Жонка, калі яна нават найвялікая гультайка з усіх дзівосных стварэнняў, рана ці позна ўсё ж прыйдзе на кухню, і ваша неахайнасць будзе заўважана імгненна. Ні блізарукасць вашай палавіны, ні не алімпійская цяжкі-насць да бруду цяпер ужо не змогуць уратаваць становішча. Да кубна, на дне якога, барані бог, застаецца хача б мікраскапічная колькасць казы (калі ён, вядома, вымыты рукамі мужчыны), не застануцца аб'янавымі нават тыя з жонкам, якія месцамі могуць зусім спакойна хадзіць міма пазуцінны, што звісае са столі.

Калі ж ваша жонка па якой-небудзь прычыне ўсё ж не жадае паказвацца на кухні, тады пажадана будзе «ўпусціць» з рук талерку альбо шклянку. Няблага будзе таксама парэзаць палец: жанчыны з захапленнем глядзяць на ўсё ў свеце, на што толькі можна глядзець, але толькі не на кроў.

Пасля ўсяго, што здарылася, вас з дзевяностапрацэнтнай верагоднасцю праводзяць з кухні ў адзін з пакояў, папярэдне, вядома (у залежнасці ад тэмпературы і ненаторых іншых індывідуальных асаблівасцей), абазваўшы вас недарэкам, няўключам ці як-небудзь яшчэ. Але павінен запэўніць вас, што слухаць усё гэта больш прыемна, чым боўтацца ў кухоннай раканіне.

Пераклаў з нямецкай М. ЛЯШЧУН.

Малюні К. КОМЧАНКІ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 00194

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай-рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Барыс БУР ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАЎ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОЎ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.